

1757

**URHEILULUKIOLAISEN KOULUTUS-, AMMATTI- JA URHEILU-URAN
YHTEENSOVITTAMINEN**

Jukka Leivo

Liikuntapedagogiikan

pro gradu –tutkielma

Kevät 1999

Jyväskylän yliopisto

TIIVISTELMÄ

Jukka Leivo. Urheilulukiolaisen koulutus-, ammatti- ja urheilu-uran yhteensovittaminen. Jyväskylän yliopisto. Liikuntapedagogiikan pro gradu -tutkielma, 1999, 112 sivua, 9 liitettä.

Tutkimuksen tarkoituksena oli kuvata urheilulukiolaisen koulumenestystä, jatko-opintoja, ammattia, urheilumenestystä sekä urheilun ja opiskelun yhteensovittamista. Lisäksi tarkoituksena oli selvittää urheilijoiden tyytyväisyyttä koulumenestykseen, koulutustasoon, ammattiin ja elämään sekä urheilu-uran vaikutuksia urheilijan elämään. Koulumenestyksen ja jatko-opintojen tarkastelussa vertailuryhmänä käytettiin muita lukiolaisia. Taustamuuttujina olivat sukupuoli, laji, opintojen kesto ja asumismuoto. Tutkimus suoritettiin postikyselynä. Kohdejoukon muodostivat 275 Mäkelänrinteen, Kuortaneen, Sotkamon ja Salpausselän urheilulukiolaista sekä 109 Salpausselän tavallista lukiolaista. Lisäksi tulosten vertailussa käytettiin tilastokeskuksen koulutustilastoja. Tutkittavat olivat iältään 20-31 vuotiaita, joista puolet oli naisia ja puolet miehiä. Tilastollisina kuvailevina menetelminä käytettiin ristiintaulukointia, Khin neliötestiä, yksi- ja kaksisuuntaista varianssianalyysiä, korrelaatiota sekä faktorianalyysiä. Avoimien kysymysten vastausten analysoinnissa käytettiin sisällön erittelyä.

Urheilulukiolaiset menestyivät lukio-opinnoissaan hyvin ja vähintään puolet heistä saavuttaa akateemisen koulutuksen ja ammatin. Urheilulukiolaisten ja tavallisten lukiolaisten koulumenestys ja jatko-opinnot eivät eronneet toisistaan, mutta urheilulukiolaisen koulumenestyksessä oli eroja sekä sukupuolen että lajien välillä. Lähes kaikilla urheilulukio oli helpottanut opiskelun ja urheilun yhteensovittamista ja erityisesti miehet kokivat urheilulukioista olleen hyötyä opiskelun ja urheilu-uran kannalta. Naiset suhtautuivat lukion koulumenestykseen miehiä kriittisemmin. Urheilulukiolaisista puolella paras urheilutulos oli ajoittunut lukioaikaan. Lukion jälkeen parhaan urheilutuloksen oli saavuttanut neljännes vastanneista. Urheilulukiolaista alle kymmenesosa oli saavuttanut lajissaan maajoukkue-tason aikuisten sarjassa, joista enemmistö oli miehiä. Miehistä kaksi kolmasosaa ja naisista kolmannes ilmoitti urheilevansa edelleen jossain muodossa. Koulutus- ja ammattiurasta joudutaan uhrautumaan vähäisessä määrin urheilu-uran vuoksi. Urheilulukiolaiset arvioivat urheilu-uralla olleen myönteinen vaikutus koulutus- ja ammattiuraan, mikä näkyi tyytyväisyytenä kyseisillä elämänalueilla. Urheilu-urasta oli koettu eniten hyötyä terveyteen ja ystävyys-suhteisiin.

Urheilulukiojärjestelmä on mahdollistanut onnistuneen opiskelun ja urheilun yhteensovittamisen. Hyvä lukion koulumenestys on helpottanut jatko-opintoihin pääsyä ja ammattiin valmistumista, mikä näkyi urheilulukiolaisten tyytyväisyytenä kyseisillä elämänalueilla. Jatkossa tulisi miettiä, miten erityisesti naisten urheilun ja opiskelun yhteensovittaminen voitaisiin varmistaa lukiossa ja jatko-opinnoissa. Suurin ongelma on urheilulukion jälkeinen aika, jolloin nuoret joutuvat luopumaan urheilusta muiden elämänalueiden tärkeytyessä ja riittävien olosuhteiden puuttuessa. Urheilu-uran ja jatko-opiskelun yhteensovittamisen tulee jatkossa luoda toimivia vaihtoehtoisia ratkaisuja.

Avainsanat: ammattiura, elämänura, huippu-urheilu, koulumenestys, koulutusura, urheilulukio, urheilumenestys, urheilu-ura.

SISÄLLYS

1 TUTKIMUKSEN TAUSTA JA TARKOITUS	5
2 KOULUTUSURA	7
2.1 Huippu-urheilun ja koulutuksen yhteensovittaminen pohjoismaissa	8
2.2 Opiskelu suomalaisessa urheilulukiossa	13
2.3 Yleiset koulumenestystä selittävät tekijät sekä koulumenestys urheilulukiossa	15
2.4 Urheilun vaikutukset koulutusuraan ja koulumenestykseen	18
2.5 Urheilijoiden koulutustaso ja koulutustyytyväisyys	20
3 AMMATTIURA	22
3.1 Ammatinvalinta ja siihen liittyvät ongelmat	22
3.2 Urheilun vaikutukset ammattiuraan	23
3.3 Ammatillinen tyytyväisyys ja siihen liittyvät tekijät	25
4 URHEILU-URA	25
4.1 Urheilulukiolaisen urheilu-uraa ennustavista tekijöistä	27
4.2 Urheilulukion vaikutukset urheiluun	29
4.3 Urheilu-ura ja menestyminen urheilussa lukioaikana	31
4.4 Urheilu-uran jatkuminen lukion jälkeen	31
4.5 Urheilu-uran mukanaan tuomat uhraukset ja positiiviset seikat	34
5 TUTKIMUKSEN VIITEKEHYS	36
6 TUTKIMUSONGELMAT	37
7 TUTKIMUSAINEISTO JA -MENETELMÄT	38
7.1 Perusjoukko ja aineiston hankinta	38
7.2 Aineiston kuvaus	40
7.3 Mittarin ja muuttujien kuvaus	42
7.4 Tutkimuksen luotettavuus	43
7.4.1 Reliabiliteetti	45
7.4.2 Validiteetti	47
7.5 Aineiston käsittely	49

8 TULOKSET	50
8.1 Urheilulukiolaisen koulumenestys	50
8.1.1 Urheilulukiolaisten ja muiden lukiolaisten erot koulumenestyksessä	51
8.1.2 Koulumenestys sukupuolen mukaan	52
8.1.3 Koulumenestys lukio-opintojen kesto mukaan	53
8.1.4 Koulumenestys asumismuodon mukaan	55
8.1.5 Koulumenestys lajin mukaan	56
8.1.6 Urheilulukion keskeyttäminen	57
8.2 Urheilulukiolaisen jatko-opinnot	59
8.2.1 Urheilulukiolaisten ja muiden lukiolaisten erot jatko-opinnoissa	62
8.2.2 Jatko-opinnot sukupuolen ja lukio-opintojen keston mukaan	63
8.2.3 Jatko-opinnot asumismuodon ja lajin mukaan	64
8.3 Urheilulukiolaisen ammatti	65
8.3.1 Ammatti sukupuolen, lukio-opintojen keston, asumismuodon ja lajin mukaan	68
8.4 Urheilulukiolaisen urheilumenestys ja urheilu-ura	68
8.4.1 Paras urheilumenestys ja sen ajoittuminen	69
8.4.2 Urheilumenestys ja urheilu-ura sukupuolen, lukio-opintojen keston ja asumismuodon mukaan	73
8.4.3 Urheilumenestys ja urheilu-ura lajin mukaan	74
8.5 Koulumenestyksen, ammatin ja urheilumenestyksen yhteydet	76
8.6 Tyytyväisyys koulutukseen, ammattiin ja muuhun elämään	78
8.7 Urheilulukiolaisen arviot urheilulukiosta opiskelun ja urheilun kannalta	79
8.7.1 Urheilulukiolaisten ajatuksia urheilulukion kehittämiseksi	82
8.8 Urheilulukiolaisen käsitykset urheilu-uran vaikutuksista omaan elämään	87
8.8.1 Urheilu-uran myönteiset ja kielteiset vaikutukset koulutusuraan	87
8.8.2 Urheilu-uran myönteiset ja kielteiset vaikutukset ammattiuraan	89
8.8.3 Urheilu-uran muille elämänalueille tuomat hyödyt ja urheilu-uran vuoksi muilla elämänalueilla koetut uhraukset	90
9 POHDINTA JA PÄÄTELMÄT	93
9.1 Koulutus- ja ammattiura	94
9.2 Urheilu-ura	100
9.3 Päätelmät	104
9.4 Tutkimuksen kritiikkiä ja jatkotutkimusehdotuksia	105
LÄHTEET	107
LIITTEET	113

1 TUTKIMUKSEN TAUSTA JA TARKOITUS

Kilpailu kansainvälisessä huippu-urheilussa on koko ajan kiristynyt. Menestyäkseen huippu-urheilussa urheilijan on yhä useammin harjoiteltava täysipäiväisesti pääosan urheilu-urastaan. Edellä mainittu kehitys on tuonut urheiluun lisää ammattilaisuutta. Koventunut kilpailu on johtanut siihen, että nykyisin urheilu-ura alkaa aikaisemmin ja harjoitteluun ja kilpailuun käytetään enemmän aikaa. Huippu-urheilussa menestyminen vaatii jo nuoruusiässä monipuolista ja määrätietoista harjoittelua. Useissa lajeissa kansainväliselle tasolle tähtäävien nuorten urheilijoiden on käytettävä harjoitteluun aikaa viikoittain 20-30 tuntia (Patriksson 1987b, 2; Patriksson 1995b; Viitanen 1992, 18; Salminen & Luhtanen 1993, 8). Näin suuri ajan ja energian uhraaminen urheilulle voi aiheuttaa ongelmia koulunkäyntiin ja opinnoissa menestymiseen. Erityisesti taitolajeissa huippu-urheiluikä ajoittuu usein jo nuoruusvuosiin, jolloin koulunkäynnin ja urheilun yhteensovittamisessa saattaa tulla ongelmia. Kestävyysslajien osalta lukiovaihe on tärkeä osa huipulle tähtäävää harjoittelua, sillä nuorena luotu monipuolinen ja kestävä pohja luo perustan menestykselle aikuisten sarjoissa.

Urheilun vaatimusten kasvaessa samanaikaisesti on myös koulutuksen merkitys kasvanut. On yhä vaikeampaa saada pätevyyttä vaativaa työtä ja pärjätä työmarkkinoilla, mikäli ei ole ammattia vastaavaa koulutusta. Työttömyys ja kilpailu opiskelupaikoista on aiheuttanut kilpailua myös työpaikoista. Urheilun ja opiskelun yhdistäminen on ilman erityisiä järjestelyjä useimmille huippu-urheiluun tähtääville nuorille entistä vaikeampaa. Edessä on valinta, jossa nuoren on vähennettävä tai lopetettava urheilu tai laiminlyötävä opiskelu - jonka seurauksena on heikompi koulumenestys tai opiskelusta luopuminen. Täydellinen keskittyminen sekä urheiluun että opiskeluun samanaikaisesti (ilman minkäänlaista helpotusta opiskelussa) lisää riskiä, jossa toisesta joudutaan kokonaan tai ainakin osittain luopumaan, mikä voi aiheuttaa ongelmia molemmilla elämänalueilla. (Patriksson 1987b)

Huippu-urheilun ja koulutuksen yhteensovittamisen ongelmat on havaittu useissa maissa ja urheilun ja opiskelun yhdistämistä on tehty erilaisten mallien ja menetelmien avulla. Kokemukset ovat osoittaneet, että tuottaakseen menestyviä huippu-urheilijoita maan on luotava koulujärjestelmä, jossa urheilun ja opiskelun yhteensovittaminen on mahdollista (Johansson 1981; Patriksson 1987b; Carlson 1991). Urheilullisten syiden lisäksi nuorten urheilukoulujärjestelmällä on myös sosiaalinen perustelu. Useimmat eivät tule koskaan

pääsemään urheilun eliittiin, jolloin urheilu-uran loppuessa nuorilla on oltava mahdollisuus jatkaa opintojaan saadakseen itselleen ammatin. Kouluttautuminen on tärkeää myös niille, jotka ovat päässeet huipulle ja lopettaneet myöhemmin urheilu-uransa. Vain harvoille urheilu-ura tuo tullessaan isoja taloudellisia palkkioita ja sosiaalisia suhteita, jotka mahdollistavat, että pärjää myös tulevaisuudessa taloudellisesti ja että saa työn ilman ammattiin johtavaa koulutusta. Pääosalle urheilijoista on inhimillisistä ja sosiaalisista syistä tärkeää, että ei jää ilman koulutusta kun urheilu-ura loppuu.

Suomessa liikunnan ja koulunkäynnin yhdistäminen lukiotasolla alkoi 1970-luvulla, jolloin perustettiin ns. liikuntapainotteisia lukioita. Liikuntapainotteisten lukioden tavoitteet eivät olleet kohdistettu huipulle tähtäävän nuoren tarpeisiin. Luokallinen lukio ei mahdollistanut parhaalla mahdollisella tavalla opiskelun ja huipulle tähtäävän harjoittelun yhdistämistä, vaan lukiot oli enemmänkin tarkoitettu liikunnan harrastuksesta kiinnostuneille nuorille. (Viitanen 1992, 18)

Varsinainen urheilulukiokeilu käynnistyi vuonna 1986, jolloin kuusi lukiota aloitti toimintansa luokallisina. Seuraavana vuonna lukiot jatkoivat toimintaansa luokattomina ja vuonna 1990 kokeiluun tuli mukaan kuusi uutta lukiota, joissa toiminta aloitettiin luokattomana. Kaikkiaan kahdentoista urheilulukion toiminta oli uuteen toimintamalliin totuttelua. Urheilulukiokeilun tavoitteena oli yhdistää opiskelu sekä intensiivinen harjoittelu. (Pekkala 1993; Viitanen 1992)

Urheilulukioissa opiskelevien urheilijoiden koulumenestystä, urheilumenestystä ja ammattiuraa on selvitetty opetusministeriön urheilutoimiston ja ammattikasvatushallitusten aloitteesta käynnistetyssä Urheilijan koulutustutkimuksessa vuodesta 1986 alkaen (Suomalainen & Telama 1989; Kemppainen & Pulkkanen 1989; Laakso & Rissanen 1991; Eriksen-Hietava & Lampinen 1992; Pekkala 1993; Laakso & Paavola 1993; Karvonen & Suomela 1996). Alkuvaiheen tutkimustulokset olivat niin myönteisiä, että urheilulukiot vakinaistettiin opetusministeriön päätöksellä 11.4.1994. Nykyisin Suomen kahdessaatoista urheilulukiossa on yhteensä noin 1500 nuorta urheilijaa, jotka edustavat noin 40 eri urheilulajia (Olympiakomitea 1998, 4). Urheilulukion aikaista opiskelua on tutkittu suhteellisen paljon, mutta edelleen on tarpeen tutkia urheilulukion jälkeistä jatko-opiskelua, ammattiin sijoittumista ja urheilu-uraa luokattoman urheilulukion tuloksena.

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on selvittää urheilulukiolaisen koulutusta, ammattia ja urheilu-uraa. Tavoitteena on saada tietoa, jonka avulla urheilulukiojärjestelmää voidaan kehittää. Syksyllä 1986 urheilulukiokeilun aloittaneista lukioista (Sotkamo, Kuortane ja Mäkelänrinne) halutaan saada tietoa erityisesti jatko-opintojen, ammattiuran ja urheilu-uran kehittymisestä. Edellä mainittu ryhmä on koostettu Suomelan ja Karvosen (1996) pro gradu tutkielman koehenkilöistä.

Toinen osa aineistosta koostuu vuonna 1990 urheilulukiokeiluun mukaan tulleesta Salpausselän lukioista ja siellä vuosina 1993-1997 ylioppilastutkinnon suorittaneista urheilulukiolaisista ja muista lukiolaisista. Urheilulukiolaisten osalta halutaan saada tietoa erityisesti koulumenestyksestä, jatko-opiskelusta ja urheilumenestyksestä. Lisäksi tutkimuksessa selvitetään urheilevan ja ei urheilevan lukiolaisen eroja koulumenestyksessä ja jatko-opiskeluun sijoittumisessa.

2 KOULUTUSURA

Koulunkäynti, opiskelu, työ ja vasta niiden jälkeen urheilu ovat Vuolteen (1987a, 146) mukaan urheilijan keskeisempiä elämänsisältöjä. Vuolle on (1977a; 1987a) käsitellyt tutkimuksissaan mm. koulutuksen tasoa, tyytyväisyyttä, käsityksiä urheilun vaikutuksista koulunkäyntiin ja opiskeluun. Vuolteen tutkimusten mukaan naiset ovat onnistuneet miehiä paremmin yhdistämään urheilun ja koulunkäynnin. Naiset eivät uhraa koulutuksellisia tavoitteita urheilun takia. Miesurheilijoille on sen sijaan yleisempää, että koulutusta koskevat ratkaisut laiminlyödään ja koulutus keskeytetään. Vuolteen mukaan miesurheilijoiden koulutustasossa ei ollut tapahtunut merkittäviä muutoksia runsaan kymmenen vuoden aikana. (Vuolle 1987a; Vuento & Vuolle 1987)

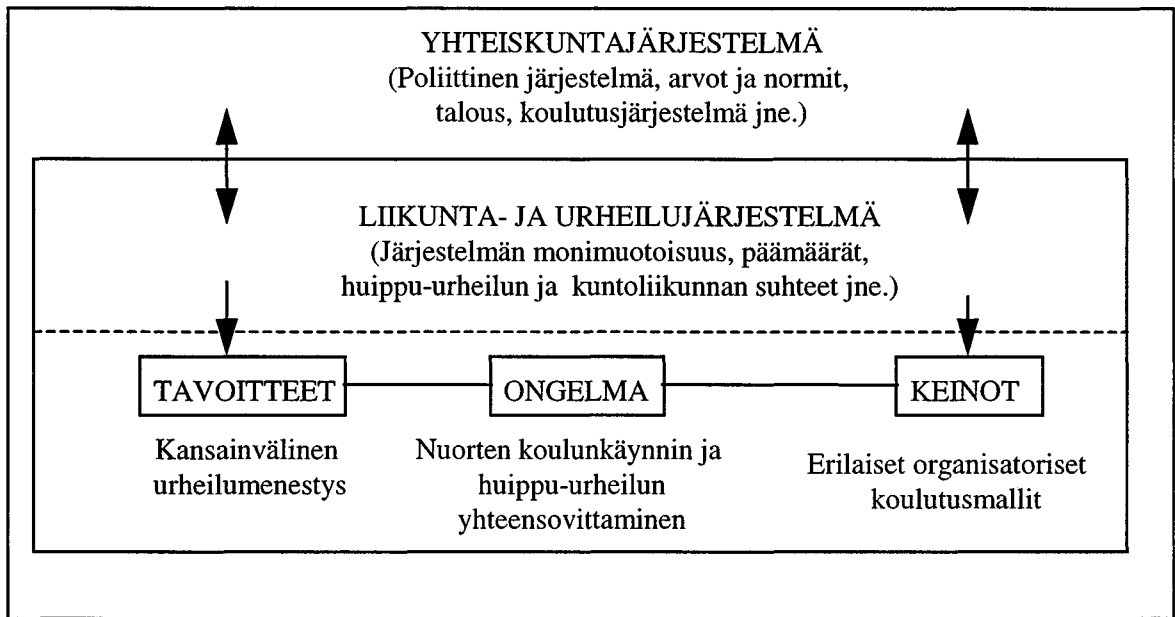
Tässä tutkimuksessa edellä mainittuja koulutukseen liittyviä tekijöitä tarkastellaan urheilulukiolaisen näkökulmasta. Urheilulukiojärjestelmän keskeisenä tavoitteena on antaa nuorelle lahjakkaalle urheilijalle mahdollisuus samanaikaisesti suorittaa lukion oppimäärä ja urheilla omien tavoitteidensa mukaisesti. Urheilulukiossa opiskelevan urheilijan ensisijaisena

tehtävänä on suoriutua koulusta omien kykyjensä ja edellytystensä mukaisesti (Olympiakomitea 1998, 4).

2.1 Huippu-urheilun ja koulutuksen yhteensovittaminen Pohjoismaissa

Urheilun ja opiskelun yhteensovittamista voidaan pohtia yhteiskunnallisena ja sosiaalisena ongelmana. Vaikka tämän tutkimuksen tavoitteena ei ole vertailla eri maiden järjestelmiä keskenään, on kuitenkin tärkeää tietää miten muut maat ovat ratkaisseet saman ongelman. Jos ymmärtää eri maiden yhteiskuntajärjestelmien rakenteet ja niiden vaikutukset urheilukoulujärjestelmään, on mahdollista hyödyntää muiden maiden urheilukoulujärjestelmien hyviä puolia omassa järjestelmässä sekä toisaalta välttää tekemästä samoja virheitä. (Patriksson 1982, 37-38; Patriksson 1987b, 6)

Urheilussa eri maiden järjestelmien vertaaminen onnistuu melko hyvin, koska urheilu on kansainvälistä ja sillä on yhteiset sääntönsä, sekä useilla mailla myös samansuuntaiset tavoitteet - kansainvälisen urheilumenestyksen saavuttaminen. Urheiluun liittyvien ongelmien ratkaiseminen voi vaihdella riippuen yhteiskunta- ja urheilujärjestelmän rakenteista, taloudellisista ja henkilöresursseista jne. (Patriksson 1987b, 6; Patriksson 1989) Tässä luvussa keskitytään lahjakkaiden nuorten opiskelun ja urheilun yhdistämiseen Pohjoismaissa, joissa yhteiskuntajärjestelmä perustuu länsimaiseen yhteiskuntajärjestelmään. Suomalainen urheilulukiojärjestelmä on saanut mallinsa pääosin ruotsalaisesta järjestelmästä.

KUVIO 1. Huippu-urheilun ja koulutuksen yhdistäminen vertailevasta näkökulmasta
(Patriksson 1987b)

Ruotsi

Ruotsissa urheilulukio aloitettiin viisivuotisena kokeiluna vuonna 1972 valtakunnallisen urheiluliiton ja Malmön ja Undersäckersin kuntien yhteistyönä, jonka tarkoituksena oli yhdistää huippu-urheilu ja lukio-opiskelu. Kuuden urheilulajin (hiihto, sulkapallo, koripallo, lentopallo, tennis ja pöytätennis) urheilijoilla oli mahdollisuus harjoitella hyvissä olosuhteissa ja paikallisten urheiluseurojen valmentajien johdolla. Valmentajien palkkauksesta vastasivat erikoisliitot ja kunnat. Koulunkäynnissä ei tarjottu helpotuksia ja harjoittelu tapahtui kouluajan ulkopuolella. (Carlson 1991, 117-122; Johansson 1981, 1)

Myöhemmin vuonna 1977 opetushallitus otti vastuun hankkeesta. Kokeilu alkoi 12 kunnassa ja käsitti 146 urheilijaa 11 eri urheilulajissa. Ero tavallisiin lukiolaisiin oli siinä, että urheilijat saivat valita pois viisi oppituntia ja käyttää kyseisen ajan oman lajinsa harjoitteluun. Lisäksi koulutukseen tuli sisältyä viikoittain vähintään yksi tunti tavallista liikuntaa. Oppilaat valittiin lajiliiton suosituksella ilman, että tarvitsi kilpailla tavallisten oppilaiden kanssa. Opiskelupaikkojen, lajien ja kuntien lukumäärä lisääntyi kokeilun aikana siten, että kymmenvuotisen kokeilun lopussa uusia oppilaita otettiin vuosittain urheilulukioihin noin 500, jotka edustivat 22 eri urheilulajia (Carlson 1991, 117-122; Johansson 1981, 1). Hyvien

kokemusten ja tulosten perusteella lukiojärjestelmä vakinaistettiin vuonna 1982. Nykyisin noin 600 oppilasta 29 eri lajista aloittaa vuosittain opiskelunsa 63 urheilulukiossa 48 eri paikkakunnalla Ruotsissa (Patriksson 1987b, 4; Patriksson 1989, 23-25; Carlson 1991, 117-122).

Ruotsissa urheilulukioissa keskitytään vain yhteen lajiin. Lukioissa on lajeille suotuisat olosuhteet ja lajiliittojen valitsemat päätoimiset valmentajat. Urheilulukioihin valinnoista vastaavat lajien erikoisliitot. Urheilulukiovalinnoissa painottuvat urheilijan urheilumenestys, koulumenestys ja sosiaaliset syyt. Sosiaalisiiin syihin kuuluu mm. kotiseudun harjoitusolosuhteet ja sopeutumiskyky vieraalle paikkakunnalle. Eniten valintaan vaikuttavat urheilu- ja koulumenestys. Lajien väliset valintakriteerit vaihtelevat eri lajeissa. Eräissä lajeissa (alppihiihto) valinta tapahtuu pääosin kilpailumenestyksen perusteella. Maastohiihdossa tuleva kilpailumenestys on vaikea ennustaa ja jotta virhearvioinneilta vältyttäisiin, on lajiin kehitetty monipuolinen kriteeristö. Useimmissa lajeissa urheilijat kuuluvat ikäluokkansa parhaimmiston ja sukupuolikiintiötä ei käytetä. (Granström & Johansson 1981, 6-18)

Opiskelun urheilija voi suorittaa 2-4 vuodessa. Kolmesta valittavasta linjasta urheilija voi valita jatko-opintoja ajatellen sopivimman. 3-4-vuotinen teorettinen linja valmistaa yliopisto-opiskeluun. Muut vaihtoehdot ovat 2-vuotinen teorettinen linja tai 2-vuotinen ammatillinen linja. Ruotsissa urheilulukioissa opiskelevista pääosa asuu oppilasasuntoloissa ja yksityisperheissä (Granström & Johansson 1981, 18; Patriksson 1989, 23-25)

Urheilulukiossa valmennustunnit kuuluvat opetussuunnitelmaan ja opinto-ohjelmaan, joista tulee merkintä myös todistukseen. Valmennustunneista vastaavat koulun opettajat, jotka toimivat usein myös urheilijoiden henkilökohtaisina valmentajina. Koulun valmentajien lisäksi useilla urheilijoilla on valmentaja omalla kotipaikkakunnallaan. Koska urheilulukiot saavat tukea opettajien palkkaukseen opetushallitukselta, päättää hallitus myös urheilulukioiden määrästä ja sijainnista. Kouluhallituksen säätämän lukiolain noudattamisesta ja soveltamisesta vastaavat kunnat ja koulut itsenäisesti. (Patriksson 1989, 23-25; Carlson 1991, 123)

”Kotiseutuvaihtoehto”

Vaikka kokemukset urheilulukioiden toimivuudesta olivat pääosin myönteisiä, oli joillain opiskelijoilla vaikeuksia asua kaukana kotoa oppilasaruntoiloissa tai perheissä. Tästä syystä valtakunnallinen urheiluliitto ja opetushallitus käynnistivät kolme vuotta kestäneen kokeilun syksyllä 1983, jonka tavoitteena oli mahdollistaa opiskelun ja urheilun yhdistäminen oman kotiseutunsa lukiossa. Kotiseudulla lukion suorittaminen oli mahdollista, mikäli olosuhteet paikkakunnalla lajin harjoittamiseen olivat hyvät ja mikäli lajiliitto hyväksyisi urheilijan. Alkuvaiheessa kokeiluun otettiin lajiliiton valitsemina 150 urheilijaa 26 eri lajista. Kaksi vuotta myöhemmin mukana oli kaikkiaan 36 eri lajin urheilijaa, joista eniten oli uimareita, jalkapalloilijoita, koripalloilijoita, yleisurheilijoita ja jääkiekkoilijoita. Erityisesti uinnissa kotiseutuvaihtoehto on ollut suosittu, koska kyvykkäitä valmentajia on tarjolla oman paikkakunnan urheiluseuroissa. Nykyisin kotiseutuvaihtoehtoa käyviä oppilaita otetaan vuosittain noin 600. (Patriksson 1987b, 3-5; Patriksson 1989, 23-25; Carlson 1991, 117-122)

Kotiseutuvaihtoehtoa käyvän urheilijan on mahdollista saada vapautusta yhdestä tai useammasta aineesta enintään viisi viikkotuntia. Urheilijan lukio-opinnot sisältävät noin 28 erilaista kurssia ja kokonaiskesto vaihtelee kahdesta neljään vuoteen. Kahden vuoden kursseilla on käytännöllinen ja ammatillinen painotus, vastaavasti pidempään opiskelevilla opetus painottuu teoreettisiin aineisiin, jotka tähtäävät pääosin yliopistokoulutukseen. (Patriksson 1989, 23-25)

”Kotiseutuvaihtoehtoa” käyvät urheilijat eivät saa merkintää todistukseensa urheiluvallmentautumisestaan. Urheilijat harjoittelevat pääosin yksin, mutta useissa tapauksissa paikallisen urheiluseuran valmentaja vastaa nuoren harjoittelun seurannasta ja ohjelmoinnista. Järjestelmä ei saa taloudellista tukea valmentajien palkkaukseen. (Patriksson 1989, 23-25)

Norja

Norjassa otettiin 1970 luvun puolivälissä käyttöön laki ”videregående skole” (vastaa suomalaista lukiota). Tämän lain ansiosta norjalainen urheilulukiojärjestelmä sai alkunsa hiihtoliiton ja paikallisten koulujen aloitteesta vuonna 1976. Tuolloin käynnistetyissä hiihtolukioissa (Fagernes, Trysil, Oppdal ja Stranda) urheilijat opiskelivat omalla linjallaan -

”studieretning för idrettsfag”- (”videregående skole”) lukion yhteydessä. Linjan tarkoituksena oli antaa oppilaalle laajan yleissivistävän koulutuksen lisäksi monipuolista urheiluopetusta, jonka yhteydessä urheilijalla oli mahdollisuus harjoitella omaa lajiaan. Järjestelmä, jossa on koulujen ja valtakunnallisen urheiluliiton lisäksi mukana vain hiihtoliitto on asetettu kyseenalaiseksi. Kårhusin (1986) mukaan järjestelmää ei ole luotu ainoastaan huipuille, vaan kaikilla urheilusta kiinnostuneilla olisi mahdollisuus aloittaa opinnot ilman että kuuluu maan parhaimmiston. Opetussuunnitelma antaa mahdollisuuden huippu-urheilun ja opiskelun yhteensovittamiseen, jolloin suurin osa urheilutunneista käytetään harjoitteluun tai laajemman päämäärän asettamiseen, joka antaa laajemman liikunnallisen yleissivistyksen (Patriksson 1987b, 37-38; Kårhus 1986, 1-16)

Norjan urheiluliitto ei koordinoi toimintaa valtakunnallisesti, eikä järjestelmästä ole toistaiseksi päätetty valtakunnallisesti. Keskusteluja on käyty järjestelmästä, jossa 1% lukioon hakeutuneista valittaisiin urheilulinjalle. Opintojen helpottamiseksi lukio-opintoja voitaisiin pitkittää vuodella tai kahdella. (Kårhus 1986, 1-16)

Tanska

Tanskassa urheilun ja opiskelun yhteensovittaminen tuli ajankohtaiseksi 1970-luvun lopulla, jolloin Tanskassa alkoi suunnitelmallinen huippu-urheiluun satsaaminen. Urheilun ammattimaistuminen ja kaupallistuminen näkyi voimakkaimmin jalkapallossa, sulkapallossa ja tenniksessä. Tanskan Olympiakomitea ja Tanskan huippu-urheilukomitea tekivät laajan selvityksen huippu-urheilun edellytyksistä Tanskassa, jonka seurauksena vuonna 1985 perustettiin Team Danmark. Edellä mainittujen järjestöjen lisäksi yhdistykseen kuuluu edustajia mm. Tanskan urheiluliitosta, lajiliitoista, urheilukorkeakouluista, opetus- ja kulttuuriministeriöstä. Yhdistyksen yhtenä tavoitteena oli luoda maahan huippu-urheilun mahdollistava koulujärjestelmä. (Patriksson 1987b, 34-35)

Tanskassa urheilun ja opiskelun yhteensovittaminen on järjestetty valtakunnallisiin ja alueellisiin harjoituskeskuksiin, joissa voivat opiskella lukiolaisten lisäksi myös ammattikoululaiset ja muut opiskelijat. Koulut vastaavat yleissivistävästä koulutuksesta ja harjoittelukeskus vastaa urheilijan majoituksesta, ruokailusta ja riittävästä harjoitteluolosuhteista. Omalta osaltaan koulut joustavat urheilukilpailujen vuoksi syntyneistä

poissaoloissa, antavat tukiovetusta pitkien leirien aikana ja opiskelijoilla on mahdollisuus vähentää 4-5 tuntia viikossa, jotta voisivat harjoitella enemmän. (Patriksson 1987b, 34-35)

2.2 Opiskelu suomalaisessa urheilulukiossa

Vuosittain kahteentoista urheilulukioon otetaan jokaiseen noin 30 oppilasta eli yhteensä noin 360 oppilasta. Oppilaat valitaan keskiasteen yhteishaun yhteydessä, mutta valintakriteerit poikkeavat tavallisen lukion valintaperusteista. Peruskoulun päästötodistuksen keskiarvo pisteytetään sellaisenaan. Urheilusaavutuksista voi saada pisteitä yhdestä kymmeneen (katso 4.1) ja koulu voi antaa hakijalle omien kriteeriensä pohjalta korkeintaan neljä pistettä, jolloin urheilulukiolainen voi saada maksimissaan 24 pistettä (Suomalainen & Herva & Telama 1988; Pekkala 1993, 21; Olympiakomitea 1998, 5). Nämä edellä mainitut neljä koulun antamaa pistettä ovat ratkaisevassa asemassa urheilulukioon valinnassa ja lopullinen päätäväntävalta erityisesti rajatapauksissa onkin koululla. Koulun neljä soveltuvuuspistettä muodostuvat koulun lajiohjelmasta, lukiokelpoisuudesta, asenteen ja urheilijaennusteen muodostamasta kokonaisuudesta.

Lukuvuonna 1991-1992 urheilulukioista valmistuneista oppilaista yli 60 % oli käyttänyt opintoihinsa enemmän kuin perinteiset kolme vuotta. Kehitys näyttää johtavan opintoajan pitenemiseen. Kartoituksen mukaan yhä useampi oppilas asettaa ajalliset opintotavoitteensa kodista, toveripiiristä ja perinteistä riippumatta (Opetushallitus 1992a). Vastaavasti kaikista vuonna 1996 valmistuneista suomalaisista päivälukiolaisista (n=32 800) 93% suoritti opintonsa kolmessa vuodessa. Tytöt suorittivat opintonsa nopeammin kuin pojat (Tilastokeskus 1996, 17).

Mehtäläinen on luokitellut opiskelijat suoritusajan mukaan eri tyyppisiin, jotka kuvaavat lukio-opintojen suoriutumisen perusteita ja tapoja. Opintojansa lievästi ”roikottaneet” miehet ovat useammin ”löysääjiä” ja naiset ”urakoijia”. Neljän vuoden opiskelijoissa miehet olivat useimmin edustettuina lähinnä tyypeissä ”rennot etsijät” ja ”väljentäjät”. Naisten neljän vuoden opiskelun perusteet olivat useimmin suoritusten parantaminen ja/tai aito ahnehtiminen. Urheilijat oli tyytetyt omaan ryhmään (1998, 52-58). Urakointi, suoritusten parantaminen ja/aito ahnehtiminen lienevät syynä lukio-opintojen voimakkaampana

rasittavuuden kokemisena naisten keskuudessa. Keskimääräistä korkeampi peruskoulun keskiarvo ennakoi lukio-opiskelun kokemista keskimääräistä vaativampana (Väljærvi & Tuomi 1995, 46).

Urheilulukion tarkoituksena on joustavien opetusjärjestelyjen avulla mahdollistaa nuorelle urheilijalle lisää ohjattua harjoittelu-aikaa sekä keventää päivittäistä opiskelua lisäämällä opiskeluajan kokonaispituutta. Urheilulukion poikien kohdalla on arkipäivinä urheiluun ja harjoitteluun käytetty aika lisääntynyt selvästi ja harjoittelu on pystytty rytmittämään tasaisesti arkipäiville ja viikonlopun päiville. Urheilulaji (yksilö-/joukkuelaji) säätelee selvästi ajankäyttöä. Yksilölajien urheilijat harjoittelevat sekä arkena että viikonloppuna enemmän kuin joukkuelajien edustajat. Urheilulukion luokattomuus, valmennustuntien kelpuuttaminen opintokursseiksi sekä mahdollisuus pidentää opintojen kokonaisaikaa on lyhentänyt urheilijoiden päivittäistä koulu-aikaa. Urheilulukiolaiset käyttävät myös kotitehtäviin vähemmän aikaa kuin muut lukiolaiset. (Suomalainen & Telama 1989, 236-241).

Lukion tuntijaon mukaan pakollisia liikunnan ja terveystiedon kursseja on lukioaikana oltava vähintään kolme. Liikunnan ja terveystiedon syventäviä kursseja tulee tarjota vähintään kolme. Urheilulukioissa pakollisten ja syventävien liikunnan kurssien lisäksi on mahdollista valita 12-20 kurssia valmennusta. Tämä tarkoittaa käytännössä oman lajinsa ohjattua harjoitusta kolme kertaa viikossa eli yhteensä kuusi tuntia (Salpausselän lukion opinto-opas, 1997-1998, 12). Useimmissa urheilulukioissa urheilijat osallistuvat myös lihahuoltotunteihin sekä valmennuksen teoriakursseille, joiden tavoitteena on lisätä urheilijan omaa harjoittelutaitoa.

Pakollisesta koululiikunnasta vastaavat koulun omat liikunnanopettajat. Valmennustunneista vastaavat koulujen ja lajiliittojen yhdessä valitsemat valmentajat, jotka pääosin ovat tehtävässään sivutoimisena tuntiopettajana. Valmentajat ovat lähes poikkeuksetta paikkakunnan urheiluseuratoiminnassa mukana olevia henkilöitä (Pekkala 1993).

Urheilulukio-aika on monelle nuorelle urheilijalle muutosten aikaa. Muuttaminen vieraalle paikkakunnalle saattaa olla monelle nuorelle vaativa askel kohti itsenäistymistä. Urheilulukioilla on yleensä oppilaita varten asuntola ja myös urheiluopistojen tiloja käytetään hyväksi, mutta osa oppilaista asuu yksityisissä vuokra-asunnoissa. Eräissä lukioissa kuten

esim. Mäkelänrinteen lukiossa asumisen järjestämistä ei ole koettu ongelmaksi, koska suurin osa oppilaista tulee lähikunnista ja näin ollen oppilaat voivat käydä koulunsa kotoaan käsin. Sen sijaan Tampereella Sammon lukiossa asumisen järjestäminen on ongelmallista hajanaisen sijoittamisen vuoksi. (Suomalainen & Herva & Telama 1988) Salpausselän lukioon vieraalta paikkakunnalta muuttavat asuvat oppilasasuntoloissa, mutta kaikille ei riitä soluasuntoja, joten osa opiskelijoista on vuokrannut asunnon muualta.

2.3 Yleiset koulumenestystä selittävät tekijät sekä koulumenestys urheilulukiossa

Kososen (1992) mukaan lukion koulumenestystä erityisen tärkeänä pitävät omaavat vahvan motivaation opiskeluun. He ovat opiskeluunsa vahvasti sitoutuneita, viihtyvät hyvin lukiossa ja menestyvät opinnoissaan hyvin. Hyvin menestyvät ovat ahkerampia ja tekevät kotitehtävänsä muita säännöllisemmin. Koulussa paremmin menestyvillä on myös muita korkeammat koulutustavoitteet ja jäsenyneemmät ajatukset tulevaisuuden suunnitelmista, sekä korkeammin koulutetut vanhemmat. (Kosonen 1992, 14-15, 30)

Myös Välijärvi ja Tuomi (1995, 14) totesivat vanhempien koulutustaustalla olevan yhteyden peruskoulun opintomenestykseen. Mitä korkeampi vanhempien koulutustaso on, sitä parempi on nuorten keskimääräinen opintomenestys ollut peruskoulussa. Peruskoulun opintomenestys heijastuu voimakkaasti ja systemaattisesti lukiolaisten opetusta koskeviin arviointeihin ja asenteisiin. Hyvin menestyvät kokevat opetuksen muita yleisemmin henkilökohtaisesti merkitykselliseksi ja tulevaisuutensa kannalta tärkeäksi. Hyvä menestys ennakoii myös suurempaa vaikuttamisen mahdollisuutta omassa opiskelussa ja opittavasta välittyvä kuva on muita useammin mieleenpainuva ja syvälinen. Hyvin menestyvillä on lisäksi muita useammin läheisiä suhteita opettajiin ja muita vähemmän pelkoa aiheuttavia asioita. (Välijärvi & Tuomi 1995) Vastaavasti peruskoulun heikko opintomenestys ennustaa erittäin voimakkaasti keskeyttämisalttiutta myöhemmin lukiossa (Välijärvi 1990).

Läksyjenteon säännöllisyydellä on yhteyttä koulumenestykseen päästötodistuksen keskiarvoa arvioitaessa. Tytöt ovat poikia ahkerampia läksyjentekijöitä, jota selittää positiivinen, usein riippuvainen sitoutuminen kodin ja koulun asettamiin odotuksiin ja normeihin.

Ylioppilastulokseen läksyjenteon säännöllisyys taas ei näytä kovin paljon vaikuttavan. (Kosonen 1992, 30, 32)

Ruotsissa urheilulukion käyneet olivat menestyneet hieman paremmin kuin tavallisessa lukiossa opiskelleet, vaikka urheilulukiolaiset olivat käyttäneet aikaa harjoitteluun 13 tuntia viikossa. Kolme neljäsosaa opiskelijoista ei ollut koskaan tarvinnut tukiovetusta ja vain 20% tarvitsi tukiovetusta ”silloin tällöin”. Useimmat oppilaista (77%) ilmoittivat, ettei heillä ollut vaikeuksia koulusta poissaolojen suhteen (kilpailut, leirit jne.). Kolme prosenttia vastaajista kertoi opettajien suhtautuvan kielteisesti urheilun vuoksi aiheutuneisiin poissaoloihin (Patriksson 1987b, 26)

Carlsonin (1991, 131) tutkimuksessa ruotsalaisten urheiluvien 9-luokkalaisten erityisesti tyttöjen todistusten keskiarvo oli selvästi yli valtakunnan keskitason. Urheilua harrastavien tyttöjen keskiarvo oli poikia parempi kaikissa urheilulajeissa. Parhaiten koulussa olivat menestyneet suunnistajat ja uimarit, heikoiten painijat ja jääkiekkoilijat.

Laakson ja Rissanen (1991) pro gradu -tutkielman päätulos oli, että urheilulukiolaisen koulumenestys ei eronnut muiden urheilijoiden ja ei-urheilijoiden koulumenestyksestä. Tytöt menestyivät hieman poikia paremmin. Vanhempien sosioekonomisella asemalla oli yhteyttä koulumenestykseen, sillä ylempien ja alemmien toimihenkilöiden lapset menestyivät hieman muita paremmin. Muilla harrastuksilla ei näyttänyt olevan yhteyttä koulumenestykseen. Tutkimukseen vastanneiden urheilulukiolaisten (n=131) keskeyttämisprosentti oli jopa noin 24 % (Laakso & Rissanen 1991, 25). Tutkimuksen koehenkilöt olivat syksyllä 1987 lukion aloittaneita, keväällä 1990 kirjoittaneita oppilaita, joten kysymyksessä oli urheilulukiokokeilun ensimmäiset vuodet. Tällä saattoi olla vaikutusta suhteellisen suureen keskeyttämisprosenttiin. Valtakunnallisesti vertailuna päivälukioissa keskeyttämisprosentti oli vuonna 1990 6% (Tilastokeskus, 1998, 70).

Urheilulukioiden keskeyttämisprosentti 3% oli lukuvuosina 1989-1990 - 1991-1992 selvästi valtakunnallisten keskeyttämislukujen 7% alapuolella (Tilastokeskus 1998, 70). Yleisimmät keskeyttämisen tai eroamisen syyt olivat opinnoista suoriutumisen ja motivaation puutteessa. Joissain tapauksissa keskeyttämisen syinä olivat sopeutumisoingelmat

paikkakunnalle, koti-ikävä, opiskelukustannukset sekä ammatilliseen oppilaitokseen, toiseen lukioon tai työelämään siirtyminen. (Opetushallitus 1992a)

Oppilaiden opinnoista suoriutumisessa on havaittu eroja joukkue- ja yksilölajien välillä. Yksilölajien edustajat ovat menestyneet opinnoissaan joukkuelajien edustajia paremmin. Joukkuelajeissa, etenkin jääkiekossa oppilaat joutuvat olemaan enemmän pois koulusta. Yksilölajien harrastajien on todettu suhtautuvan koulunkäyntiinsä vastuullisemmin ja tähtäävän useammin opintojen suorittamiseen kolmessa vuodessa kuin joukkuelajien edustajat. (Suomalainen & Telama 1988, 244, Opetushallitus 1992a). On myös tuloksia, jossa jääkiekon intensiivinen harrastus ei näytä parantavan, mutta ei myöskään haittaavan koulumenestystä (Salminen & Luhtanen 1993, 4-8).

Karvosen ja Suomelan (1996) tutkimuksessa (n=404) urheilulukion keskeyttäneitä oli noin 7%, joista suurin osa ilmoitti lukion lopettamisen johtuneen huonosta opintomenestyksestä sekä matalasta motivaatiosta koulunkäyntiin. Tutkimuksessa kysyttiin, ”helpottiko urheilulukio urheilun ja opiskelun yhdistämistä?” Vastanneista 80% oli sitä mieltä, että urheilulukio helpotti paljon tai erittäin paljon edellä mainittujen asioiden yhdistämistä. (Karvonen & Suomela 1996, 22-23)

Urheilijan koulutustutkimuksesta yhteenvedon tehneen Telaman (1996) mukaan opiskelua koskevista tuloksista tärkein havainto oli, että opintomenestys ylioppilaskirjoituksissa oli urheilijoilla lähes yhtä hyvä kuin tavallisilla lukiolaisilla ja urheilulukiolaisien opintomenestys on parantunut vuosien mittaan. Urheilulukion oppilaat käyttivät vähemmän aikaa opiskeluun kuin muut urheilijat ja tavalliset koululaiset. Toisaalta joidenkin urheilulukiolaisien pidentynyt opiskeluaika on lisännyt keskimääräistä opiskelun kokonaisaika. Urheilulukiolaiset kokivat urheilun koulunkäynnille aiheuttamia ongelmia useammin kuin muut urheilijat, mutta muuten ongelmissa ei ollut eroja verrattuna muihin urheilijoihin tai tavallisiin lukiolaisiin.

2.4 Urheilun vaikutukset koulutusuraan ja koulumenestykseen

Suomalaiset urheilijamiehet kokivat urheilu-uransa vaikutukset koulutusuraansa haitallisemmaksi kuin naiset (miehet 36%, naiset 22%) ja vastaavasti urheilun edistäviä vaikutuksia oli naisilla useammin kuin miehillä (naiset 38%, miehet 29%). Miehillä haittavaikutukset ovat yleistyneet ja edistävät vaikutukset vähentyneet verrattaessa 1970-luvun alkua vuoteen 1984. Lajeja vertailtaessa joukkuelajien urheilijat kokevat urheilun haitallisia vaikutuksia useammin kuin yksilölajien urheilijat. Urheilun edistävät vaikutukset ovat vastaavasti yksilölajeissa yleisempiä kuin joukkuelajien urheilijoilla. (Vuolle 1987a, 146-151)

Urheilulukiolaisista yli puolet oli sitä mieltä, että urheilu-uralla oli edistäviä vaikutuksia koulutusuraan. Urheilu-ura ei ollut aiheuttanut vaikutusta 38% ja haittavaikutuksia oli kokenut vastaajista 9%. Urheilulukiolaisen valitsema laaja liikunnan oppimäärän oli tuottanut ongelmia jatkokoulutuspaikkaa haettaessa alle 10% kyselyyn vastanneista. Urheilulukiolainen oli joutunut jättämään pois laajan liikunnan valitessaan muita jatkokoulutuksen kannalta tärkeitä aineita (Suomela & Karvonen 1996). Tällä saattaa olla jatkossa merkitystä nuoren tehdessä lopullista ammatinvalintaa.

Motivaatiotutkimuksessa urheilulukiolaisten muita lukiolaisia suurempaa sisäistä motivaatiota selitettiin urheilun tuomalla suunnitelmallisuudella ja määrätietoisuudella. Myös vanhempien vaikutus urheilulukiolaisten opiskeluun oli muita lukiolaisia pienempi. Tätä tutkijat selittivät urheilulukiolaisten asumismuodolla. Lisäksi samassa tutkimuksessa todettiin, että liikuntaan vahvasti motivoituneita kuului enemmän opiskelussa vahvasti motivoituneisiin ja vastaavasti heikosti opiskeluun motivoituneet olivat useimmin heikommin motivoituneita myös urheiluun (Koivisto & Puro 1993, 84, 89). Koska motivaatiolla on todettu olevan yhteys opiskelussa menestymiseen (luku 2.3), voitaisiin olettaa, että voimakas liikuntamotivaatio selittäisi menestymistä myös koulussa.

Ruotsalaiset miesmaajoukkueurheilijat olivat saaneet alhaisemman peruskoulun keskiarvon kuin muut urheilijat. Lisäksi maajoukkueurheilijat olivat muita urheilijoita harvemmin suorittaneet tai heistä opiskeli vähemmän korkeakouluissa ja yliopistoissa. (Carlson, 1991, 148-149)

Ruotsalaisista urheilulukiolaisista 80% arvioi urheilusta olleen hyötyä opiskeluun. Urheilun kautta opittu keskittymiskyky, ajankäytön suunnittelu, sitkeys, itsekuri, itseluottamus, taistelutahto, yhteistyötaito ja hyvä fyysinen kunto helpottavat opiskelua. (Patriksson 1990, 26)

Salmisen ja Luhtasen tekemän kirjallisuuskatsauksen mukaan tutkimukset ovat päätyneet ristiriitaisiin tuloksiin kilpaurheiluun osallistumisen vaikutuksista koulumenestykseen. Joidenkin tutkimusten mukaan urheilijat menestyisivät heikosti opinnoissaan. Urheilijoiden arvosanojen on havaittu laskeneen kilpailukauden aikana, kun muiden oppilaiden arvosanat olivat parantuneet. Erään ikäluokkansa Suomen mestaruuden voittaneen jääkiekkjoukkueen pelaajista peräti puolet jäi luokalle mestaruusvuonna. (Salminen & Luhtanen 1993, 4-8.)

Tutkijat toteavat, että kilpaurheiluun osallistuminen näyttäisi pikemminkin edistävän kuin haittaavan koulumenestystä. ”Urheilijoilla on myös kunnianhimoisempia tavoitteita opintojensa suhteen kuin heidän urheilua harrastamattomilla tovereillaan. Urheilun ja koulumenestyksen yhteydelle on esitetty kolme selitysmallia:

1. Valikoituminen: mitä paremmin menestyy opinnoissa, sitä todennäköisemmin valitaan koulun urheilujoukkueeseen.
2. Ylivuoto: urheilussa omaksutut tunnolliset työtavat, asenteet ja arvot siirtyvät myös koulutyöhön.
3. Erilaiset koulukokemukset: urheilijat ovat näkyvämpiä oppilaita, he saavat enemmän sosiaalista arvostusta ja rohkaisua opettajiltaan kuin urheilemattomat.” (Salminen & Luhtanen 1993, 4-8.)

Urheilun vaikutuksia koulutukseen ja koulumenestykseen tulee edelleen tutkia. Aikaisemmat urheilulukiotutkimukset ovat osoittaneet, että urheilijoiden koulumenestys on parantunut urheilulukiokokeilun aikana (Suomalainen & Telama 1989, Laakso & Rissanen 1991, Karvonen & Suomela 1996). Urheilijoiden ja ei-urheilijoiden välillä ei ole todettu merkittäviä eroja. Tähän saattaa olla syynä urheilulukioon pääsyn kriteerien tiukentuminen ja toisaalta ajankäytön suomat mahdollisuudet opintojen ja urheilun yhteensovittamisessa. Toisaalta

myönteiset kokemukset urheilun lisäksi myös muilla nuorille tärkeillä elämänalueilla, kuten esim. ystävyysuhteissa, harrastuksissa antavat voimaa opiskeluun ja päivittäin.

2.5 Urheilijoiden koulutustaso ja koulutustyytyväisyys

Huippu-urheilijoiden (n=312) koulutustasoa tutkineen Vuolteen (1987a, 146-151) tutkimuksessa pelkästään peruskoulutuksen hankkineita tai tätä koulutusvaihetta vielä eläviä oli eniten naisurheilijoiden, erityisesti yksilölajien edustajien keskuudessa. Miehillä ammatillinen peruskoulutus (ammattikoulu) ja naisilla keskiasteen koulutus olivat yleisempiä peruskoulun jälkeisiä koulutustasoja. Ylioppilaita kaikista urheilijoista oli noin kolmasosa. Keskiasteen ammattitutkinnon (kauppaopisto, teknillinen koulu ja -opisto) oli suorittanut neljäsosa naisurheilijoista ja kuudesosa miesurheilijoista. Korkea-asteen tutkinnon (alempi tai ylempi korkeakoulututkinto) suorittaneita oli vastanneista 4-9%. Vuolteen aikaisempaan (1977) tutkimukseen verrattuna pelkästään ylioppilaiden osuus oli kasvanut, mutta korkeakoulututkinnon suorittaneiden osuus vähentynyt verrattaessa miesurheilijoita keskenään.

Suomen Olympiakomitean nuoriso-stipendiaattikyselyn vastanneista (n=85) noin 90% oli käynyt tai kävi parhaillaan lukiota. Nuoriso-stipendiaatit olivat kyselyhetkellä 20-vuotiaita, jotka olivat urheilleet ikäluokkansa maajoukkueessa jo muutaman vuoden. Stipendiaateista kaksi kolmesta (67%) näyttäisi saavuttavan akateemisen loppututkinnon. Ammattikorkeakoulun suorittaneita, siellä parhaillaan opiskelevia tai ammattikorkeakouluopinnoista kiinnostuneita oli vastanneista vajaa viidennes (17%). Saman verran oli vastanneista ammatilliseen kouluun, ammatilliseen opistoon tai oppisopimuskoulutukseen suuntautuneita. (Niemi-Nikkola 1998a; Niemi-Nikkola 1998b, 27)

Suomela ja Karvonen (1996) tutkivat urheilulukion käyneiden koulutustasoa. Peräti 62 % kyselyyn vastanneista oli opiskelemissa. Parhaillaan opiskeli tai oli opiskellut 36 % yliopistossa/korkeakoulussa, opistossa 35 %, ammattikoulussa 7% ja lyhyillä ammatillisilla kursseilla/ei koulutusta 21% (Suomela, Karvonen 1996, 27). Tutkimustulos ei ole tältä osin

täysin luotettava, sillä ammatissa toimivilta (25%) ei kysyty, minkä koulutuksen he olivat käyneet, vaan koulutus oli arvioitu ammatin perusteella.

Ruotsissa urheilulukion jälkeen opiskelemissa olevista nuorista puolet opiskeli ulkomailla ja erityisesti USA:ssa. Erityisesti uimareista, yleisurheilijoista, golf- ja tennispelaajista lähes kaikki menivät opiskelemaan USA:an. (Patriksson 1990, 23)

Ruotsalaiset huippu-urheilijat ovat paremmin koulutettuja kuin samanikäinen keskivertokansalainen. Naisurheilijoista puolet olivat korkeasti koulutettuja (alempi/ylempi korkeakoulututkinto), vastaavasti miehissä korkeasti koulutettuja oli 36%. Lajien välillä oli huomattavia eroja, sillä korkeammin koulutettuja oli enemmän miekkailijoissa, uimareissa, voimistelijoissa, yleisurheilijoissa ja käsipalloilijoissa. Vähiten korkeasti koulutettuja oli soutajissa, painijoissa, hiihtäjissä, pyöräilijöissä ja jalkapalloilijoissa. (Patriksson 1995b, 25) Viimeksi mainituissa lajeissa myös urheilijoiden vanhemmissa oli muita lajeja vähemmän akateemisen koulutuksen saaneita. (Carlson 1991, 74)

Noin neljännes ruotsalaisista maajoukkueurheilijoista ja kolmannes muista urheilijoista oli aloittanut tai suorittanut akateemisen koulutuksen. Vähiten akateemisen koulutuksen kävijöitä oli maajoukkueessa olleilla miesurheilijoilla. (Carlson 1991, 133)

Vuolteen (1987a) tutkimuksen mukaan kaksi kolmasosaa urheilijoista ilmoitti olevansa tyytyväisiä koulutukseensa. Tyytyväisyys koulutukseen oli yleisempää kuin Vuolteen aikaisemmassa tutkimuksessa (1977b), jolloin urheilijat ilmoittivat koulutuksen kärsineen, koska urheilutavoitteet oli asetettu koulutustavoitteiden edelle. Koulutukseensa tyytymättömiä oli enemmän miesten joukossa. Ilmeisesti naiset pystyvät joustavammin yhdistämään ja tasapainottamaan urheilun ja koulunkäynnin elämänalueet. Merkittävä havainto oli myös se, että koulutukseensa tyytyväiset olivat tyytyväisempiä elämäänsä yleensä ja he olivat kokeneet urheilun edistäviä ja rikastuttavia vaikutuksia yleisemmin kuin koulutukseensa tyytymättömät (Vuolle 1987a, 146-151).

3 AMMATTIURA

Suomalaisen huippu-urheilijan elämänuraa selvitettiin ensimmäisen kerran 1960-luvun alussa, jolloin Karvonen tutki vuosien 1940-1949 huippu-urheilijoita. Tuolloin tutkimuksen päätulos oli, että enemmistö painijoista ja nyrkkeilijöistä sijoittui yhteiskuntaan tyydyttävästi, todennäköisesti keskitasoa paremmin. Seuraavan kerran huippu-urheilijoita tutkittiin vuonna 1970, jolloin Heinilä ja Vuolle selvittivät 1964 huipulla olleiden urheilijoiden elämänkaaren muotoutumista. Vuolle laajensi tutkimusta kansallisella tasolla kokoamalla uuden aineiston olympiavuosien 1956, 1960, 1964, 1968 ja 1972 miespuolisista huippu-urheilijoista ja edelleen 1980-luvulla, jolloin tutkimuksessa selvitettiin vuonna 1984 huipulla olleiden suomalaisten mies- ja naisurheilijoiden koulutusta ja ammattia sekä urheilun koettuja vaikutuksia näille elämänalueille. (Vuolle 1987a; Vuolle 1987b; Vuolle 1987c, Vuolle 1987d)

”Urheilu, koulunkäynti ja opiskelu sekä työ ovat urheilijan elämän keskeisiä sisältöjä. Ratkaisut, joita näillä elämänalueilla tehdään ovat usein lopullisia tai vaikutuksiltaan hyvin pitkäaikaisia. Tasapainoinen elämä niin aktiivivuosina kuin niiden jälkeen riippuu paljon siitä, miten urheilija kykenee sovittamaan näiden elämänalueiden vaatimukset keskenään.” (Vuolle 1987a, 146-151)

Tässä tutkimuksessa selvitetään, miten urheilulukio on vaikuttanut urheilulukion käyneen ammattiuraan. Erityisesti kiinnostuksen kohteena on urheilulukiolaisen ammatinvalintaongelmat, sijoittuminen työelämään, ammattityytyväisyys ja urheilu-uran vaikutukset ammattiuraan. Tilastokeskuksen mukaan aikaisempien tutkintojen pituus ja taso ovat vahvassa yhteydessä siihen, millaista työtä ihminen tekee (Tilastokeskus 1998, 3). Voisi olettaa, että urheilijoiden suorittama koulutus ennustaa myös urheilijan tulevan ammatin.

3.1 Ammatinvalinta ja siihen liittyvät ongelmat

Opintojen ohjaus lukioissa kuuluu pakollisiin lukion tuntijaon mukaisiin opintoihin. Oppilaan ohjaus on tärkeässä asemassa erityisesti urheilulukiossa. Oman opetussuunnitelman tekemisessä apuna ovat kunkin koulun opinto-ohjaaja, rehtori, ryhmänohjaajat ja kunkin aineen opettaja. Opinto-ohjaaja antaa henkilökohtaista opintoihin liittyvää ohjausta

vastaanotoillaan ja kunkin vuosikurssin yhteisillä ohjaustunneilla. Ainekohtaisesta ohjauksesta vastaavat aineiden opettajat oppituntiansa yhteydessä. Oppilaan ohjauksessa edetään joustavasti käsitellen kuhunkin vuosikurssiin liittyviä olennaisia asioita. Kurssin sisältöön kuuluu mm. opiskeluun liittyvät oman koulun käytännön asiat, tiedotustoiminta ja yhteyksien pito muihin oppilaitoksiin sekä jatko-opintojen, työelämän ja ammattien esittelyä. (Salpausselän lukion kurssiopas 1997-1998; 15, Salpausselän lukion opinto-opas, 12)

Suomalaisten vuonna 1984 huippukauttaan elävien miesurheilijoiden tyypillisimpiä ammatteja miehillä olivat sotilaan, rajamiehen, ja palomiehen sekä myyntialan ammatit. Samat ammatit olivat enemmistönä myös Vuolteen aikaisemmassa tutkimuksessa (1977b). Huippukauttaan elävät naiset toimivat yleisemmin terveydenhoitoalan erilaisissa tehtävissä sekä toimistovirkailijoina. (Vuolle 1987a, 146-151)

1970-luvun lopussa aktiiviurheilijoista 60% kertoivat kokeneensa ammatinvalintaongelmia. Urheilunsa lopettaneilla ammatinvalintaongelmia oli puolella. Lajien välillä ei ollut tuolloin yhteyttä ammatinvalintaongelmien kokemiseen (Vuolle 1977b, 71). 1980-luvun puolivälissä työelämässä olleista naisurheilijoista 36% ja miesurheilijoista 43% eivät olleet kokeneet ammatinvalintaongelmia lainkaan. Ongelmia oli ollut jossain määrin noin puolella ja alle kymmenesosalla esiintyi ongelmia paljon. Silloiset urheilijat mainitsivat haittavaikutuksien syyksi urheilu-uran, joka oli viivästyttänyt ammattiin valmistumista ja joillakin koulutus oli keskeytynyt kokonaan. (Vuolle 1987, 146-151)

Onko nykyinen urheilulukiojärjestelmä ja lukiossa järjestettävä opintojen ohjaus pystynyt ehkäisemään urheilijoiden ammatinvalintaan liittyviä ongelmia? Ajankäytön suhteen siihen ainakin on mahdollisuus. Mielenkiintoista on myös tietää, mihin ammatteihin urheilulukion käyneet ovat sijoittuneet?

3.2 Urheilun vaikutukset ammattiuraan

Vuonna 1984 huipulla olleista suomalaisista urheilijanaيسista 45% ja urheilijamiehistä 42% koki urheilun edistäviä vaikutuksia ammattiuralleen. Urheilijoiden kokemat urheilu-uran

aiheuttamat haitalliset vaikutukset olivat naisilla 15% ja miehillä 22%. Vuoteen 1972 verrattuna sekä haitallisten vaikutusten että myönteisten vaikutusten määrä on lisääntynyt urheilijoiden keskuudessa. Lajiryhmiä vertailtaessa joukkueurheilijat ovat havainneet urheilun edistäviä vaikutuksia ammattiuralleen selvästi useammin kuin yksilölajin urheilijat. Parhaimmillaan urheilu on auttanut ammatin hankkimisessa ja ammatti puolestaan oli tarjonnut aktiivikautena joustavat mahdollisuudet urheilun harjoittamiseen. Erityisesti miehet näyttäisivät osaavan yhdistää joustavammin ammattielämän ja urheilemisen. (Vuolle 1987a, 146-151) Merkittävä havainto on se, että ammatillisen tyytyväisyyden lisääntyessä myös urheilun merkityksen (hyödyt/haitat) tiedostaminen ammattiuran kannalta on lisääntynyt. Tämä saattaa olla osoitus ammattiuran arvostuksen lisääntymisestä yhteiskunnassamme. Todennäköisesti urheilun tulosten kehittyminen on lisännyt myös vaatimuksia valmentautumisen suhteen, jolloin myös uhrauksiakin joudutaan tekemään entistä enemmän ammattiuran suhteen.

Urheilulukiotutkimuksessa ammatissa olevista (n=101) vastaajista 61% koki urheilulla olleen edistäviä vaikutuksia ja 37% oli sitä mieltä, ettei vaikutusta ole ollut. Urheilu-uran haitallisia vaikutuksia koki lukion käyneistä vain 2%. (Karvonen & Suomela 1996, 27-28). Tulos on urheilulukiojärjestelmän toimivuuden kannalta hyvä. Tutkimustuloksia ei pidä kuitenkaan suoraan verrata Vuolteen tutkimukseen, sillä lukiotutkimuksessa kyselyhetkellä vain neljäsosa vastaajista oli ammatissa ja aktiiviurheilijoita vain 47% kun Vuolteen tutkimuksessa kaikki elivät aktiivikauttaan. Tämän tutkimuksen tavoitteena onkin saada lisäselvitystä ja tarkennusta Karvosen ja Suomalaisen tekemälle tutkimukselle urheilulukion käyneiden osalta. Onko urheilulukio vähentänyt urheilun haittavaikutuksia ammattiuraan?

Ruotsalaiset huippu-urheilijat ovat onnistuneet sovittamaan yhteen keskeiset elämänalueensa; opiskelun, työn ja urheilun vaatimukset keskenään. Urheilijat olivat saavuttaneet muihin ruotsalaisiin verrattuna paremman aseman työelämässä ja keskitasoa parempaa palkkaa. (Patriksson 1995b, 25)

3.3 Ammatillinen tyytyväisyys ja siihen liittyvät tekijät

Vuolteen (1987a) tutkimuksen mukaan ammattiinsa tyytyväisiä oli naisista 67% ja miehistä 77%. Ammattiinsa tyytymättömiä oli vastaavasti naisista 17% ja miehistä 13%. Aikaisempaan tutkimukseen (1977b) verrattuna ammattityytyväisyytensä tiedostaneiden määrä oli lisääntynyt noin kymmenisen prosenttia. Ammatillista tyytyväisyyttä voitiin osittain selittää koetun ammatinvalintaongelmien vähäisen määrän perusteella. Sen sijaan sukupuolella, lajilla ja siviilisäädellä ei ollut tilastollisesti merkitsevää yhteyttä ammattityytyväisyyteen. (Vuolle 1987a, 148)

Merkittävä seikka Vuolteen (1987a, 146-151) tutkimuksessa oli se, että tyytyväisyys nykyiseen ammattiin korreloi samansuuntaisesti kyseisellä elämänalueella (ammattiura) urheilun edistäviin vaikutuksiin, urheilun rikastuttaviin vaikutuksiin, elämäntyytyväisyyteen yleensä sekä vähentyneeseen ammatinvalintaongelmien kokemiseen. Tämä tarkoittaa, että ammattiinsa tyytyväiset kokivat enemmän urheilun edistäviä ja rikastuttavia vaikutuksia sekä vähemmän ammatinvalintaongelmia kuin ammattiinsa tyytymättömät. Lisäksi ammattiinsa tyytyväiset olivat tyytyväisiä elämäänsä yleensäkin. Vastaavasti ammattiinsa tyytymättömät olivat tyytymättömämpiä elämäänsä yleensä, kokivat enemmän urheilun haittavaikutuksia, ammatinvalintaongelmia ja uhrauksia urheilun vuoksi.

Karvosen ja Suomelan (1996) pro gradu -tutkielman tutkimusjoukko oli suhteellisen nuori ja vain neljäsosa vastanneista oli ammatissa toimivia. Työssä olevista 30% ilmoitti olevansa erittäin tyytyväinen nykyiseen ammattiin, 10% ei osannut sanoa ja noin 12% tyytymättömiä ammattiinsa. Tutkijat selittivät tyytymättömyyttä koulutuksen puutteella ja huonolla työllisyystilanteella. (1996, 27)

4 URHEILU-URA

Vuolle (1977b, 43) tarkastelee urheilu-uraa kehitysprofiilina, joka käsittää urheiluharrastuksen alkamisiän, määrätietoisen valmennuksen alkamisen, huippu-vuoden ja aktiivisen kilpailu-uran päättymisen. Kantola (1988, 104) käyttää vastaavasti urheilijan ura -käsitettä, jolla hän tarkoittaa ihmisen elämän kattavaa suunnitelmaa, jossa määritellään eri ikäkausien

urheilulliset tavoitteet ja harjoittelun painopisteet erityisesti huipulle tähtäävän valmennuksen näkökulmasta. Kantolan mukaan urheilu-ura on osa elämänuraa, johon kuuluu myös muut elämäntavoitteet, erityisesti opiskelu ja ammattiura. Tässä tutkimuksessa urheilu-ura -käsitettä tarkastellaan urheilulukion käyneen urheilijan näkökulmasta ja kehitysprofiilina. Tutkimuksessa pyritään selvittämään parhaan urheilutuloksen tasoa ja ajoittumista, urheilulukion vaikutuksia koulutukseen, ammatti- ja urheilu-uraan sekä mielipiteitä urheilulukion käyneen urheilu-urasta.

Urheilulukion keskeisenä tavoitteena on tarjota lahjakkaille nuorille korkeatasoista valmennusta hyvissä olosuhteissa. Tavoitteen toteutuminen mahdollistaa nuoren urheilijan kehittymisen urheilu-urallaan ja samalla edesauttaa menestymistä aikuisten sarjoissa. Kantolan (1988, 103) mukaan huippu-urheilun pohja tulisi luoda 12-15 vuoden iässä monipuolisella, taitokorosteisella ja lajiin suuntautuvalla harjoittelulla. Huipulle tähtäävä valmennus alkaa 15-18 vuoden iässä, jolloin harjoittelu saa huippu-urheilulle ominaiset piirteet. Huipulle valmistavan kauden harjoittelun valmennuksellisiin periaatteisiin kuuluvat harjoittelun määrän ja tehon lisäys, painotettu voima- ja kestävyys harjoittelu, lajiharjoittelun tehostaminen, vaikeutettu tekniikkaharjoittelu, keskittymistäidon opettaminen, motivointi ja konkreettisten välitavoitteiden asettaminen sekä huipulle tähtäävät valmennusryhmät (Kantola 1988, 109). Kyseinen aika ajoittuu urheilulukioaikaan, joten urheilulukiolainen elää tässä suhteessa valmennuksellisesti merkittävää aikaa.

Vuolteen mukaan suomalaiset huippu-urheilijat ovat aloittaneet urheiluharrastuksensa keskimäärin 11-vuotiaana. Urheilu-uransa lopettaneet yksilöurheilijat olivat tulleet mukaan urheiluun kaksi vuotta myöhemmin. Nuorimpia ovat urheiluharrastuksen viritessä olleet uimarit, jalkapalloilijat sekä jääkiekkoilijat ja selvästi vanhimpia soutajat ja ampujat. Urheilu-uran kokonaispituus oli yksilöurheilijoilla 12 vuotta ja joukkueurheilijoilla 15 vuotta. (Vuolle 1977b, 51-52) Nykyiset suomalaiset nuoret huippu-urheilijat ovat aloittaneet ohjatun harjoittelun keskimäärin 12-13-vuotiaana (Niemi-Nikkola 1998b).

Ruotsalaisilla maajoukkue-tason naisurheilijoilla urheilu-ura on alkanut keskimäärin 13 vuoden iässä ja miehillä 12 vuoden iässä. Nuorimmassa ryhmässä (22-29v) urheilu oli alkanut jo 10-vuotiaana, kun vastaavasti yli 50-vuotiaiden ryhmässä keskimääräinen aloitusikä oli 15 vuotta. Aloituskä vaihtelee voimakkaasti lajin mukaan, sillä esimerkiksi taitoluistelihuiput

olivat aloittaneet luistelun jo 7-vuotiaana ja jalkapalloilijat 9-vuotiaana. Vastaavasti kelkkailijat, ampujat ja kävelijät olivat aloittaneet urheilu-uransa 20-vuotiaana. (Patriksson 1995b, 9)

4.1 Urheilulukiolaisen urheilu-uraa ennustavista tekijöistä

Urheilulukioon haettaessa lajiliitot ja urheilulukioiden valmentajat joutuvat arvioimaan urheilijoiden urheilullista lahjakkuutta. Pyrkijän urheilusaavutuksista annetaan pisteitä yhdestä kymmeneen, siten että osallistuminen ja mahdollinen sijoittuminen valtakunnallisen tason kilpailussa antaa 6-10 pistettä ja osallistuminen ja mahdollinen sijoittuminen piiri- ja aluetason kilpailussa antaa 3-7 pistettä. Tämän lisäksi lajiliitto asettaa lajinsa hakijat paremmuusjärjestykseen (Olympiakomitea 1998). Toistaiseksi lajipisteistä puuttuu yhdenmukaiset kriteerit eri lajien kesken. Esimerkiksi maastohiihdossa lajipisteiden antaminen perustuu aikaisempaan kilpailumenestykseen ja valtakunnalliseen kaksipäiväiseen pääsykokeeseen, mutta useissa lajeissa pisteytys perustuu vain lajissa saavutettuun kilpailumenestykseen. Lajiliittojen vaihtelevan käytännön vuoksi myös koulut haluavat tavata oppilaitokseensa hakeutuvat urheilijat, joten esim. Salpausselän lukiolla on järjestetty v. 96-98 oma päivän kestävä pääsykoe. Pääsykokeen tavoitteena on perustaitojen, persoonallisuuden piirteiden ja motivaation mittaamisen lisäksi vertailla lajiliittojen antamien lajipisteiden keskinäistä tasoa ja vertailukelpoisuutta.

Tämän tutkimuksen tarkoituksena ei ole verrata annettujen urheilupisteiden ja urheilumenestyksen yhteyttä, eikä se tiedon puutteen vuoksi ollut mahdollistakaan. Tutkimuksen tarkoituksena ei myöskään ole selvittää lahjakkuustekijöitä, jotka eniten vaikuttavat urheilussa menestymiseen. Tämä tutkimus antaa kuitenkin kuvailevaa tietoa, miten urheilulukiolaiset menestyvät urheilu-urallaan. Aikaisempien tutkimusten mukaan urheilulukioon hakeutuva urheilija-aines on edelleen parantunut, mutta suurin ongelma on kuitenkin urheilulukion jälkeinen aika (Telama 1996, 7). Johtuuko tason paraneminen varhaisemmin aloitetusta, tehokkaammasta ja aikuismaisemmasta harjoittelusta vai ovatko urheilijat varhemmin biologisesti ja fyysisesti kehittyneitä vai ovatko lukioon todellakin hakeutuneet lahjakkaimmat urheilijat?

Ruotsalaisia maajoukkueurheilijoita tutkineen Carlsonin (1991, 159) mukaan murrosiän urheilumenestyksen perusteella ei pystytä kovinkaan luotettavasti ennustamaan myöhempää huippu-urheilu-uraa. Carlsonin tutkimuksessa oli mukana 162 maajoukkueurheilijaa, joista noin 40% oli syntynyt alkuvuodesta. Näyttää siltä, että vuosiluokkajakoon perustuva kilpailujärjestelmä syrjii loppuvuodesta syntyneitä lapsia, jotka ”tallaantuvat” jo lapsena alkuvuodesta syntyneiden, kehityksessä edellä kulkevien jalkoihin. Tutkimuksen mukaan ainakaan fyysisten kykyjen perusteella ei pystytty luotettavasti ennustamaan, kenessä on ainesta huipulle. Lahjakkuusseulonnoissa pitäisikin ilmeisesti kiinnittää enemmän huomiota nuoren psyykkisiin ja sosiaalisiin ominaisuuksiin. Huipulle kipuaminen edellyttää fyysisen lahjakkuuden lisäksi menestymistä edistäviä persoonallisuuden piirteitä ja sitoutumista huippu-urheilijan tuleviin arvoihin, normeihin ja elämäntapoihin.

Carlson ja Engeström (1986, 56-57) löysivät selityksiä tekijöille, jotka erottelivat menestyvät (koeryhmä) ja heikommin menestyvät (kontrolliryhmä) tennispelaajat toisistaan. Juniorina 12-14-vuotiaina molemmat ryhmät olivat yhtä hyviä, aikuisena kontrolliryhmä ei ollut menestynyt yhtä hyvin tai olivat lopettaneet kokonaan. Kontrolliryhmän yhtä hyviä tuloksia selitettiin aikaisemmalla biologisella kypsymisellä ja tennikseen erikoistumisella varhaisemmassa vaiheessa. Kontrolliryhmän pelaajilla oli huonommat psyykkiset ominaisuudet. Vastaavasti koeryhmän (menestyneet) tennispelaajien tunnusmerkkeinä olivat hyvä suhde vanhempiin ja positiivinen tuki heiltä. Pelaajat olivat kotoisin pienehköltä paikkakunnalta, jossa oli hyvät mahdollisuudet spontaaniin peliin. Pelaajilla oli hyvät suhteet ja jatkuva kontakti yhteen ja samaan valmentajaan. He olivat olleet taitavia tennispelaajia jo teini-iän alussa, mutta eivät parempia kuin monet muut samanikäiset pelaajat. Erikoistuminen tennikseen alkoi vasta peruskoulun jälkeen ja he olivat olleet aktiivisia useissa urheilulajeissa noin 14 ikävuoteen saakka. Lisäksi urheilijoilla havaittiin hyvin kehittynyt psyykinen tasapaino ja voimakas kilpailumotiivi.

4.2 Urheilulukion vaikutukset urheiluun

Jotta urheilija menestyisi urheilu-urallaan, tulee harjoittelun olla runsasta ja laadukasta. Luokaton lukiojärjestelmämme mahdollistaa nuorelle urheilijalle riittävän ajankäytön. Urheiluvalmentautumisen laadun tukena on urheilulukion lajivalmentajat, jotka seuraavat urheilijoiden päivittäistä harjoittelua. Monissa lajeissa lajiharjoittelu on ympärivuotista, joten olosuhteilla on tärkeä merkitys lajissa kehittymisen kannalta. Nykyisten urheilulukioden lajisuorituspaikat eivät rajoita urheilu-uralla edistymistä, sillä urheilulukiolaisista peräti 91 % vastaajista piti olosuhteita hyvinä tai erittäin hyvinä. Myös opiskelun ja urheilun yhdistäminen näyttää onnistuvan nykyisissä urheilulukioissa, sillä peräti 80 % mielestä urheilulukio helpotti paljon tai erittäin paljon edellä mainittujen asioiden yhdistämistä (Karvonen & Suomela 1996, 23).

”Kotiseutuvaihtoehdon” käyneistä ruotsalaisista enemmän kuin kolme neljästä oli parantanut suorituskykyään lukion aikana. Kehittymistä on vaikea selittää pelkästään lukion vaikutuksella, sillä osa tuloksesta selittyy biologisella kypsymisellä. Opiskelijat selittivät, että ilman ”kotiseutuvaihtoehtoa” heillä ei olisi ollut mahdollista harjoitella niin paljon. Vastaajista peräti 90% piti harjoitteluolosuhteita hyvinä tai erittäin hyvinä. (Patriksson 1990, 26)

Ruotsissa 84% urheilulukion käyneistä ja myöhemmin maajoukkueessa olleista urheilijoista arvioivat urheilulukioilla olleen suuri tai erittäin suuri vaikutus urheilussa kehittymisessä. Urheilulukiolaiset selittivät kehittymistään hyvillä ystävyyssuhteilla ja yhteistyöllä kavereiden ja valmentajien kanssa. Niistä urheilulukiolaisista, jotka eivät olleet päässeet maajoukkueeseen vain 44% arvioi urheilulukioilla olleen suuri tai erittäin suuri vaikutus urheilussa kehittymiseensä. Ruotsissa urheilulukioden arvostus eri lajien välillä vaihtelee, sillä esim. maastohiihdon osalta urheilulukiot olivat lähes ainoa mahdollinen tie maajoukkueeseen. Yhdeksästätoista maajoukkuehiihtäjästä peräti kahdeksantoista oli käynyt urheilulukion. Uinnissa päinvastoin on tyypillisempää käydä lukio kotiseudulla, jossa ovat myös lajin valmennusta ajatellen parhaat valmentajat. Useimmiten kuitenkin merkittävä syy urheilulukioon hakeutumisen Ruotsissa on, että saisi parempaa valmennusta. Tutkimuksen mukaan peräti 1/3 maajoukkueurheilijoista oli käynyt urheilulukion, yksilölajeista puolet ja joukkuelajeista 1/3. (Carlson, 1991, 119)

Ajankäyttötutkimuksen mukaan kansallisen ja kansainvälisen tason urheilulukiolaisella on vuositasolla noin 120 tuntia enemmän aikaa harjoitteluun kuin muilla samanikäisillä urheilijoilla. Viikossa urheilijan etu on noin 2 tuntia 40 minuuttia. Piiritason urheilijan urheilulukioista saama hyöty on vieläkin suurempi, sillä urheilulukiossa opiskelevalle harjoittelutunteja kertyy vuodessa 180 tuntia enemmän kuin muilla samanikäisillä tavallisessa lukiossa opiskelevilla. (Suomalainen & Telama 1989, 240) Todennäköinen syy piiritason urheilijan suurempaan hyötyyn on harjoittelumäärän tason alhaisuus lukioon tultaessa. Urheilulukiossa kuusi viikoittaista tuntia lisäävät harjoitusmäärää merkittävästi tavallisessa lukiossa opiskelemaan piiritason urheilijaan verrattuna.

Harjoittelumäärän lisäämisen mahdollisuus urheilulukiolaisella on niin merkittävä, että se ei voi olla vaikuttamatta urheilijana kehittymiseen. Suomalaisen ja Telaman tutkimuksen (1989) mukaan esimerkiksi 600 tuntia vuodessa harjoitteleva kansallisella ja kansainvälisellä tasolla kilpaileva urheilulukiolainen pystyy harjoittelemaan 20% samanikäisiään tavallisessa lukiossa opiskelevia enemmän. Nykyisin luokattomien lukioiden yleisyys mahdollistaa harjoittelumäärien lisäyksen muissakin kuin urheilulukioissa, joten urheilijan asenne ja tavoitteellisuus ovat ratkaisevassa asemassa.

Laakson ja Paavolan (1993) tutkimuksen koehenkilöistä lähes kaikki olivat mielestään kehittyneet urheilulukiossa jonkin verran eikä yksikään ollut mielestään taantunut. Hyvät olosuhteet, luokattomuuden mahdollistava lisääntynyt harjoittelu-aika sekä urheilulukiossa toimivien valmentajien ammattitaito yhdessä ovat aiheuttaneet sen, että parhaat urheilutulokset ovat pääosin ajoittuneet urheilulukioaikaan. Urheilijana kehittymisen merkittävimpinä syinä urheilijat pitivät harjoitusmäärän kasvua, harjoitusten laadun parantumista ja motivaatiota. Huomattavaa oli, että palloilulajien harjoitusmäärät olivat lisääntyneet eniten ja hiihtäjien vähiten. Tätä tutkijat selittivät hiihtäjien harjoitusmäärän suuruudella ja vastaavasti palloilulajien harjoitusmäärien vähäisyydellä lukioon tultaessa.

4.3 Urheilu-ura ja menestyminen urheilussa lukioaikana

Urheilulukioon hakeutuneiden urheilullinen taso on noussut selvästi vuodesta 1986. Erityisesti piirittasolla urheilevien osuus on pudonnut huomattavasti. Myös lukioaikana saavutetut urheilutulokset ovat parantuneet jonkin verran sekä yksilö- että joukkuelajeissa. Joukkuelajeissa menestys EM-tasolla oli kuitenkin selvästi yksilölajeja parempaa. Lukioaikainen urheilumenestys ei tutkimuksen mukaan eronnut menestyksestä ennen lukiota (Laakso & Paavola 1993).

Karvonen ja Suomela tutkivat urheilulukion käyneen (1996, 28-32) parhaan urheilutuloksen tai sijoituksen ajoittumista. Tutkituista 13% oli saavuttanut parhaan tuloksensa neljä vuotta ennen ylioppilaskirjoituksia tai sitä aikaisemmin, 67%:lla paras tulos oli tullut lukioaikana ja 20%:lla lukion jälkeen. Urheilulukion käyneistä 27%:lla paras tulos oli tullut juniori-iässä. Karvosen ja Suomelan tutkimuksen mukaan lukioaikainen urheilumenestys olisi edelleen parantunut.

Lukioaikana saavutetun urheilumenestyksen tason kohoamista voitaneen selittää urheilulukoiden valintakriteerien koventumisella, lukoiden ja lajiliittojen järjestämällä testeillä sekä tasokkaampien urheilijoiden hakeutumisella urheilulukioihin. Urheilulukioon kelpuutettavan nuoren on nykyisin siis oltava entistä tasokkaampi, jotta hän pääsisi opiskelemaan urheilulukioon. Tämän ei kuitenkaan tulisi aiheuttaa liiallista painetta junioritasolla menestymiseen ja valmennuksen tehostamiseen aikuismaisin menetelmin. Tuoko urheilulukion aikana ja juniorisarjoissa menestyneet urheilijat myöhemmin menestystä lukion jälkeen aikuisten sarjoissa?

4.4 Urheilu-uran jatkuminen lukion jälkeen

Suomelan ja Karvosen (1996, 25) mukaan urheilulukiolaisista noin puolet oli jatkunut urheilua jossain muodossa urheilulukion jälkeen ja noin puolet oli lopettanut urheilun kokonaan. Urheilu-uraa jatkaneista 5% urheili kokopäivätoimisesti, 8% urheili työn ohessa ja 34% opiskelun ohessa. Vastaavasti Vuolteen (1987a, 147) huippu-urheilijoita koskevassa tutkimuksessa urheiluun päätoimisesti tai osan vuotta keskittyneitä oli miesurheilijoiden

keskuudessa 38% ja naisurheilijoiden keskuudessa neljäsosa. Urheilun ohella palkkatyötä tekeviä oli miehistä 77% ja naisista 63%. Koulunkäynti ja opiskelu urheilun ohella oli yleisempää naisten keskuudessa. Päätoimisesti valmentautuvia miesten keskuudessa oli 9% ja naisten keskuudessa 14%.

Suomelan ja Karvosen tutkimuksessa vain 20%:lla paras urheilutulos tai sijoitus oli tullut lukion jälkeen. Tulosta voitaneen selittää yleiseen sarjaan siirtymisen aiheuttamalla vaatimustason nousulla ja toiseksi ryhmän koehenkilöistä useat olivat päättäneet lukion vasta muutama vuosi sitten. Parhaat urheiluvuodet saattavat urheilua jatkavilla olla vielä edessä. Tähän haetaan myös vastausta tämän tutkimuksen yhteydessä.

Ruotsissa urheilulukion käyneistä 75%:lla harjoittelu oli lisääntynyt tai säilynyt ennallaan myös lukion jälkeen ja joka kymmenes oli lopettanut kilpaurheilun. Naiset olivat miehiä useimmin luopuneet kilpaurheilusta ja miehet olivat naisia useammin tehostaneet harjoitteluaan lukion jälkeen. (Patriksson 1990, 25)

Vuolteen mukaan huippuvuoden joukkueurheilijat ovat saavuttaneet keskimäärin 24 vuoden iässä ja lopettaneet noin vuotta myöhemmin. Yksilölajien urheilijoilla huippuvuosi saavutetaan noin 26-vuotiaana. Lajien välillä on myös merkittäviä eroja, sillä lajeista esimerkiksi uinnissa, jääkiekossa sekä koripallossa urheilijat ovat saavuttaneet varhaimmin huippuvuotensa. Vastaavasti ampujat, hiihtäjät ja purjehtijat ovat olleet huippuvuotensa saavuttaessaan lähellä kolmeakymmentä. Huippu-urheilijoiden kilpailu-ura päättyy keskimäärin 31-vuotiaana. Erot lajien välillä ovat merkittäviä, sillä esimerkiksi uinnissa urheilu-uransa lopettaneet ovat olleet 25-vuotiaita ja vastaavasti amunnassa lopettamisikä on 41 vuotta. (Vuolle 1977b, 52)

Myös Patrikssonin ruotsalaisia huippu-urheilijoita käsitelleen tutkimuksen mukaan urheilu-uran kestossa on paljon lajikohtaisia eroavaisuuksia. Taitoluistelijoilla, uimareilla ja voimistelijoilla urheilu-ura loppuu aikaisemmin kuin muissa lajeissa ja vastaavasti ratsastajilla ja jousiampujilla ura kestää muita lajeja kauemmin. Lajeissa, joissa urheilu-ura alkaa aikaisin se päättyy myös aikaisin ja päinvastoin. Urheilu-uran kokonaiskesto on kuitenkin vakio, eikä uran kesto ole yhteydessä uran alkamisajankohtaan. Miesten urheilu-ura loppuu keskimäärin 32-vuotiaana kun naisilla ura päättyy keskimäärin 26,5 vuoden iässä. (Patriksson 1995b, 9-10)

Urheilu-uransa päättäneiden yleisimmät lopettamisen syyt olivat Vuolteen tutkimuksessa muiden elämänalueiden tärkeytyminen, urheilutavoitteiden saavuttaminen/saavuttamatta jääminen, mielenkiinnon häviäminen, loukkaantumiset sekä taloudelliset syyt. Yksilölajia harrastaneilla yleisempiä kilpaurheilun lopettamisen syitä olivat olosuhteet ja taloudelliset syyt. Joukkuelajeissa kilpaurheilu jätettiin yksilölajien urheilijoita useimmin urheilutavoitteen saavuttamisen ja ikääntymisen vuoksi (Vuolle 1977b, 59). Suomelan ja Karvosen tutkimuksessa (1996, 25) urheilun kokonaan lopettaneita oli noin puolet. Kilpaurheilun lopettamisen syitä ei ole varsinaisesti tutkittu, mutta moni mainitsi avoimissa kysymyksissä olosuhteiden huononeminen lukion jälkeen vaikeuttaneen lajiharjoittelua.

Carlsonin tutkimuksessa 16-vuotiaana maan parhaimmiston kuuluvien urheilijoiden luopuminen urheilusta on yleisintä 20 vuoden iässä. Maan parhaimmiston kuuluvista 16-vuotiaista urheilijoista vain neljännes oli saavuttanut maajoukkueen seniorisarjoissa. Ruotsalaisista miesurheilijoista joka viides ja naisurheilijoista joka kuudes ilmoitti vammautumisen menestymättömyytensä syyksi. Miehet arvioivat naisia useammin valmentajan ammattitaidon puutteen heikon menestyksensä syyksi. Naisilla vammautumisen jälkeen merkittävimmät menestymättömyyden syyt olivat väsyminen urheiluun, lahjojen puute sekä muiden elämänalueiden tärkeämpi asema urheiluun verrattuna. (Carlson 1991, 135)

Suomalaisten nuorten urheilu-uran jatkumista tuetaan nykyisin mm. Olympiakomitean nuoriso-ohjelman avulla. Olympiakomitean myöntämän stipendin sai vuonna 1998 kaikkiaan 97 lahjakasta nuorta urheilijaa. Kari Niemi-Nikkolan (1998b, 27) mukaan urheilullisesti lahjakas nuori on syntynyt heinäkuussa, hän on 20 vuoden ikään ehdittyään harjoitellut systemaattisesti ja ohjatusti 7-8 vuotta ja harjoittelee 650-850 tuntia vuodessa. Hän on saavuttanut vähintään yhden nuorten arvokisamitalin ja kuulunut lajiliiton valmennusryhmiin 3-4 vuotta. Urheilija asuu pääkaupunkiseudulla tai isoimmissa kasvukeskuksissa, jonne he ovat muuttaneet opiskelun tai harjoitusolosuhteiden vuoksi. Lahjakas nuori ajattelee myös urheilun jälkeistä aikaa, sillä hän on suorittanut lukion ja kolme neljästä suorittaa myös akateemisen loppututkinnon. Jatko-opintojen onnistumiseksi nuori tarvitsee joustoa opiskeluaikatauluissa, monimuotoisia koulutusohjelmia yliopistoihin sekä taloudellista tukea sekä opintoihin että urheiluun. Nuorten ammatillinen suuntautuminen on varsin laaja.

4.5 Urheilu-uran mukanaan tuomat uhraukset ja positiiviset seikat

Vuolle käytti tutkimuksensa (1977a) viitekehyksenä Festingerin (1957) kognitiivisen dissonanssin teoriaa, jossa tarkastelun kohteena on yksilön tekemät tietoiset käyttäytymisvalinnat eri elämänalueiden suhteen ja siitä myöhemmin seuraavat ongelmatilanteet. Urheilijalle syntyy tilanteita, joissa on tehtävä valintoja usein muiden elämänalueiden kustannuksella. Urheilija joutuu luopumaan muille elämänalueille asettamista tavoitteista saavuttaakseen urheilussa asettamansa tavoitteet. Nämä tietoiset käyttäytymisvalinnat voivat aiheuttaa ristiriitoja ja epätasapainoa eri elämänalueiden välillä. Ristiriidat voivat ilmetä myöhemmin esimerkiksi urheilun vuoksi koettuina uhrauksina sekä urheilun hättävänä vaikutuksina koulutus- ja ammattiuraan. Teorian mukaan uhrauksien kokeminen on yhteydessä ihmisten arvokäsityksiin siten, että eniten uhrauksia koetaan yleisemmin niillä elämänalueilla, joilla toimimista ja menestymistä on eniten arvostettu. (1977a, 23-35).

Motivaatiotutkimuksessa urheilulukiolaiset arvostivat muita lukiolaisia enemmän opiskelua, menestymistä elämässä ja mieluisan ammatin saamista (Koivisto & Puron 1993, 83). Lukiotutkimusta tehneen Kosonen (1992, 14-17) mukaan lukiolaisten keskeisin elämänalue on ihmissuhteet ja ystävät. Ihmissuhteiden tärkeys lukiolaisille ja erityisesti abiturienteille selittyy varhaisen aikuisuuden siirtymävaiheella, jolloin oman tien, uravalinnan ja itsenäiseksi persoonallisuudeksi kypsyminen hoidetaan vuorovaikutuksen avulla. Muut lukiolaiselle tärkeät elämänalueet olivat tärkeysjärjestyksessä: lukio-opiskelu, harrastukset/oma kehittyminen ja perhe. Vastaavasti suomalaisten aikuisväestön arvojen tutkimuksessa terveys ja aineellinen hyvinvointi ovat yleisempiä haluttuja arvoja. Työhön ja ammatissa etenemiseen sekä lapsiin ja heidän tulevaisuuteen liittyvät toivomukset olivat säilyneet ennallaan sekä itsensä toteuttamisen halu oli lisääntynyt kuluneiden vuosikymmenten aikana (Suhonen 1988, 130).

Vuosina 1952-1972 huipulla olleet suomalaisurheilijat olivat kokeneet eniten uhrauksia henkilökohtaisen vapauden rajoittumisen alueella, jossa lähes 60% aktiiveista ja puolet lopettaneista kertoi kokeneensa menetyksiä erittäin paljon lomavietossa. Keskimäärin 60% vastaajista tiedosti koulutuksen ja ammatin alueilla heijastuvia uhrauksia noin joka kuudennen mainitessa niitä esiintyneen paljon tai erittäin paljon (Vuolle 1977a, 116).

Vuonna 1984 huipulla olleet suomalaiset miesurheilijat olivat havainneet naisurheilijoita yleisemmin koulutuksen ja ammattielämän alueilla urheilun vuoksi tekemänsä uhraukset. Koulutukseensa ja ammattiinsa tyytymättömät urheilijat kokivat sekä urheilun haittavaikutuksia että uhrauksia urheilun vuoksi enemmän kuin näillä alueilla tyytyväiset vastaajat. Tuloksia verrattaessa vuoden 1972 urheilijoihin voidaan todeta, että niin koulutukseensa tyytymättömien kuin tyytyväisten joukossa urheilun vuoksi uhrauksia kokeneiden määrä on lisääntynyt tutkimusten välisenä ajankohtana. (Vuolle 1987a, 149).

Urheilusta johtuneet työstä poissaolot kuvaavat myös hyvin tilannetta, jossa urheilija joutuu valitsemaan kumpi elämäalue on toista tärkeämpi. Vuosina 1984 huipulla olleiden suomalaisurheilijoiden keskuudessa työstä poissaoloja esiintyi miehillä 63% ja puolella naisista. Miehet olivat poissa työstä keskimäärin 54 vuorokautta ja naisurheilijat 27 vuorokautta. (Vuolle 1987c, 42-43)

Urheilulukion käyneet kokivat suuremmaksi uhraukseksi luopumisen muista harrastuksista (70 %). Muita urheilun kustannuksella tehtyjä uhrauksen alueita ovat lomavietto (34%), seurustelu (28%), taloudellinen asema (25%), terveys (20%), koulutus (17%), perhe-elämä (10%) ja ammattiura (7%). (Suomela & Karvonen 1996, 32).

Urheilulukiotutkimuksessa 30% arvioi urheilu-uran tuomia positiivisia vaikutuksia tulleen eniten fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen hyvinvoinnin alueella. Tällä vastaajat tarkoittivat hyvää kuntoa, itsevarmuutta, ystäviä jne. Urheilun tuomista positiivisista vaikutuksista muille elämäalueille mainittiin kärkipäässä edellisen lisäksi yhteiskunnallinen arvostus 36%, koulutusura 20% ja ammattiura 12%. Yli puolet vastaajista oli sitä mieltä, että urheilu-ura oli vaikuttanut koulutusuraan edistävästi tai erittäin edistävästi ja 9% ilmoitti urheilu-uralla olleen haitallinen vaikutus koulutusuraan. (Suomela & Karvonen 1996, 26, 33)

Vuolteen huippu-urheilijoita käsittävässä tutkimuksessa urheilun tuomat positiiviset seikat näkyivät selvemmin ammattielämän kuin koulutuksen alueilla (Vuolle 1987a, 150). Huippu-urheilijat kokivat, että huippu-urheilu oli antanut heille ”maailmankatsomusta avartavia ulkomaisia edustusmatkoja, kaivattua julkisuutta, kunniaa ja mainetta, puhdasta liikunnan iloa, mutta myös purkautumistien pätemisen tarpeelle, sitkeyttä, tavoitteellisuutta, itsekuria,

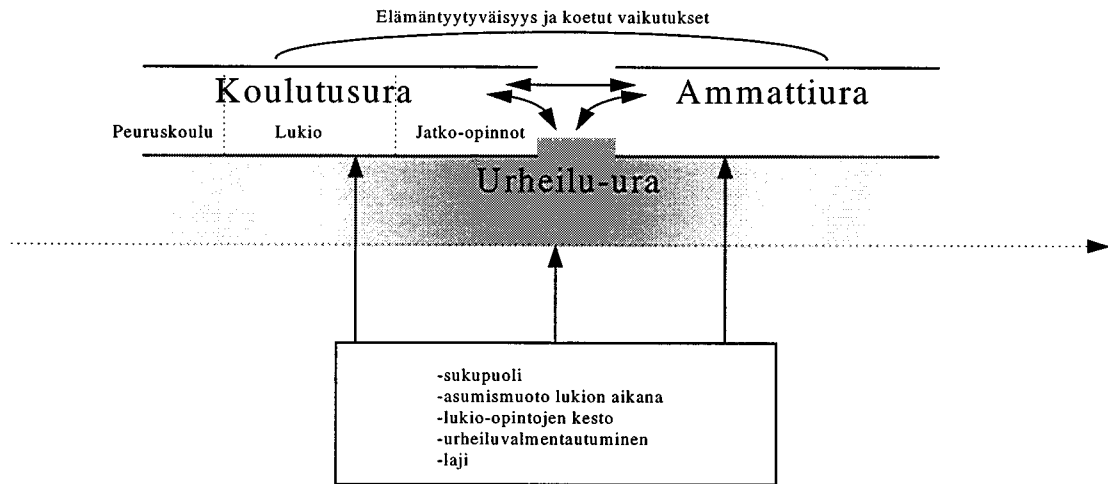
kykyä kestää vastoinkäymisiä, laajan ystävä- ja toveripiirin, erälle myös taloudellista hyötyä ja myöhemmän elämän kannalta merkittäviä ihmissuhteita, harrastuksen, joka elämäntavaksi muodostuneena jatkuu läpi elämän” (Vuolle 1977, 123).

5 TUTKIMUKSEN VIITEKEHYS

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on kuvailla urheilulukion käyneen nuoren koulutus-, ammatti- ja urheilu-uraa (kuvio 2). Erityisen tärkeää on saada selville onko nämä urheilevalle nuorelle tärkeät elämänalueet kyetty sovittamaan yhteen nuoren haluamalla tavalla. Tutkimukset intensiivisen urheiluharrastuksen vaikutuksista muille elämänalueille ovat ristiriitaiset.

Aikaisempien tutkimusten mukaan suomalainen urheilulukiojärjestelmä on osoittanut toimivuutensa. Hyvät harjoitteluolosuhteet, asiantunteva valmennus ja joustava ajankäyttö ovat mahdollistaneet opiskelun ja urheiluvalmentautumisen yhteensovittamisen. Sekä koulumenestys, että urheilumenestys ovat parantuneet urheilulukiokeilun alkuvuosista. Urheilulukiolainen menestyy koulussa urheilua harrastamattomiin verrattuna tasavertaisesti ja urheilumenestys erityisesti lukioaikana on parantunut.

Urheilulukiolainen joutuu uravalinnan eteen urheilu-uransa suhteen lukion jälkeen. Urheilu-, koulutus- ja ammattiuran yhteensovittaminen ja valinnan tekeminen urheilulukion jälkeen koetaan ongelmallisena. Nuori urheilija on tietoinen siitä, että urheilussa menestyminen vaatii nykyisin entistä useammin päätoimista harjoittelua ja vain harva voi saada urheilusta itselleen ammatin. Urheilijan uran valitessaan nuori joutuu ottamaan suuren riskin, sillä päätoimisesti tai osan vuodesta päätoimisesti harjoittelevan nuoren ammattiura viivästyy, eikä urheilumenestyksestäkään ole takeita. Menestyäkseen urheilussa urheilija joutuu tekemään uhrauksia urheilun vuoksi muilla elämänalueilla. Urheilun kautta koetut myönteiset vaikutukset muille elämänalueille näkyy urheilijoiden tyytyväisyytenä koulutukseen, ammattiin ja elämään yleensä.

KUVIO 2. Tutkimuksen viitekehys

6 TUTKIMUSONGELMAT

1 Miten urheilulukiolainen menestyy lukiossa?

1.1 Onko urheilulukiolaisten ja muiden lukiolaisten välillä eroa koulumenestyksessä?

1.2 Onko sukupuolten välillä eroa koulumenestyksessä?

1.3 Onko lukion kestolla yhteyttä koulumenestykseen?

1.4 Onko asumismuodolla yhteyttä koulumenestykseen?

1.5 Onko lajien välillä eroa koulumenestyksessä?

2 Miten urheilulukiolainen sijoittuu jatko-opintoihin ja ammattiin?

2.1 Onko urheilulukiolaisten ja muiden lukiolaisten välillä eroa jatko-opintoihin sijoittumisessa?

2.2 Onko sukupuolella yhteyttä jatkokoulutukseen ja ammattiin hakeutumiseen?

2.3 Onko lukion kestolla yhteyttä jatkokoulutukseen ja ammattiin hakeutumiseen?

2.4 Onko lukion asumismuodolla yhteyttä jatkokoulutukseen ja ammattiin hakeutumiseen?

2.5 Onko lajeilla eroa jatkokoulutukseen ja ammattiin hakeutumiseen?

3 Miten urheilulukiolainen menestyy urheilu-urallaan?

3.1 Onko sukupuolten välillä eroa urheilumenestyksessä?

3.2 Onko urheilulukion kestolla yhteyttä urheilumenestykseen?

3.3 Onko asumismuodolla yhteyttä urheilumenestykseen?

3.4 Onko lajien välillä eroa urheilumenestyksessä?

3.5 Milloin urheilulukiolainen saavuttaa parhaan urheilumenestyksensä?

4 Millaisia yhteyksiä on urheilulukiolaisen koulumenestyksen, urheilumenestyksen ja ammattiin sijoittumisen välillä?

5 Millaiseksi urheilulukiolainen arvioi tyytyväisyytään lukion koulumenestykseen, koulutustasoon, ammattiin ja elämään yleensä?

6 Millaiseksi urheilulukiolainen arvioi urheilulukiota opiskelun ja urheilun kannalta?

7 Millaiset ovat urheilulukiolaisen käsitykset urheilu-uran vaikutuksista omaan elämään?

7 TUTKIMUSAINEISTO JA -MENETELMÄT

7.1 Perusjoukko ja aineiston hankinta

Tutkimus käynnistyi maaliskuussa 1998 yhteistyössä Jyväskylän yliopiston liikuntakasvatuksen laitoksen kanssa. Tutkimuksen perusjoukkona on vuosina 1987-1998 urheilulukioista ja tavallisista lukioista valmistuneet tai siellä opiskelleet. Tutkimukseen valittiin harkinnanvaraisesti neljä lukiota, Kuortane, Mäkelänrinne, Sotkamo ja Salpausselkä. Edellä mainituista kolmessa lukiossa urheilulukiokokeilu aloitettiin 1986 luokallisena ja vuotta myöhemmin luokattomana. Salpausselän lukiossa urheilulukiokokeilu aloitettiin

syksyllä 1990. Tutkimuksen aineistossa vanhimmat olivat kyselyhetkellä 31-vuotiaita ja nuorimmat 20-vuotiaita (taulukko 1).

TAULUKKO 1. Tutkimuksen koehenkilöiden syntymävuoden, iän ja ylioppilaaksi kirjoittamisvuoden vaihteluvälit lukioittain

Lukio	Syntymävuosi	Ikä	Ylioppilasvuosi
Kuortane	1970-75	23-28 v.	1987-95
Mäkelänrinne	1970-74	24-28 v.	1990-94
Sotkamo	1967-74	24-31 v.	1987-94
Salpausselkä	1973-78	20-25 v.	1993-98
Salpausselkä muut	1973-78	20-25 v.	1993-98

Sotkamon (n=144) ja Kuortaneen (n=113) lukioiden osalta tutkimuksen otos oli sama kuin vuonna 1995 suoritettussa urheilulukiotutkimuksessa (Suomela & Karvonen 1996). Mäkelänrinteen urheilulukiolaisista aineistoon valittiin systemaattisella otannalla joka kolmas, jolla varmistettiin yhtä suuri otoskoko (n=119) muiden lukioiden kanssa. Edellä mainituista lukioista otoksen henkilöt olivat vuosina 1987-1995 valmistuneet tai siellä opiskelleet. Salpausselän lukiosta otoksessa olivat kaikki vuosina 1990-1994 opiskelunsa aloittaneet ja vuosina 1993-1998 ylioppilastutkinnon suorittaneet urheilulukiolaiset (n=152) ja muut lukiolaiset (n=188), jotka valittiin tutkimukseen systemaattisella otannalla joka toinen.

Otoksen (n=715) osoitetiedot saatiin väestörekisterikeskuksesta henkilötunnusten perusteella, jota varten tehtiin kaksi erillistä lupahakemusta. Mäkelänrinteen ja Kuortaneen lukioiden henkilötunnukset saatiin Liikuntakasvatuksen laitokselta ja lupa niiden käyttämiseen kysyttiin edellä mainituilta kouluilta. Sotkamon lukion urheilijoista henkilötunnukset saatiin suoraan koululta ja Salpausselän lukion henkilötunnukset tutkija haki koulun arkistosta koululta saamansa luvan perusteella. Otoksesta päivitettyjä osoitetietoja saatiin kaikkiaan 660 koehenkilöstä, josta muodostui tutkimuksen kohderyhmä. Kaikkiaan 56 urheilijan osoitetiedot jäivät saamatta. Näistä 16 oli ulkomailla.

Tutkimusaineisto kerättiin touko-kesäkuussa 1998 kyselylomakkeella (liite 1) postikyselynä. Toukokuussa lähetetyn kyselyn vastausprosentti oli 42 %, joten aineiston edustavuuden lisäämiseksi tehtiin uusintakysely kesäkuussa. Mittauksen lopullinen vastausprosentti oli 58%. Tutkimukseen vastanneet on ryhmitelty taulukkoon 2 kouluittain ja sukupuolen mukaan.

TAULUKKO 2. Tutkimukseen vastanneet kouluittain ja sukupuolen mukaan

Lukiot	Naiset		Miehet		Yhteensä	
	n	%	n	%	n	%
Kuortane	34	52	32	48	66	100
Mäkelänrinne	31	52	29	48	60	100
Sotkamo	30	41	44	59	74	100
Salpausselkä	34	45	41	55	75	100
Salpausselkä, muut	63	58	46	42	109	100
Yhteensä	192	50	192	50	384	100

7.2 Aineiston kuvaus

Urheilulukiot voidaan jakaa kahteen toisistaan poikkeavaan ryhmään. Kuortaneen ja Sotkamon lukiot ovat pienemmillä paikkakunnilla ja selkeämmin erikoistuneet vain muutamiin lajeihin. Kyseisissä lukioissa asuminen tapahtuu pääosin urheiluopiston yhteydessä oppilasasuntoloissa tai sen läheisyydessä. Toisen ryhmän muodostavat isoihin kaupunkeihin sijoittuvat Mäkelänrinteen ja Salpausselän urheilulukiot, joissa lajien määrä on laajempi ja joissa oppilaat asuvat edellä mainittuja kouluja useammin kotona vanhempiansa luona. Salpausselän lukio poikkeaa muista lukioista, koska siellä lukiokokeilu aloitettiin vasta lukiokokeilun toisessa vaiheessa vuonna 1990. Taulukosta 3 ilmenevät tutkimuksen koehenkilöt tutkimusryhmittäin ja kouluittain.

Kuortaneen lukio

Lajit: ammunta, paini ja yleisurheilu

Asuminen: urheilulukiolaiset asuvat kahdessa ajanmukaisessa opiskelija-asunnossa tai urheiluopiston opiskelija-asunnossa.

Sotkamon lukio

Lajit: maastohiihto, ampumahiihto, hiihtosuunnistus, yhdistetty, mäkihyppy, pesäpallo ja ratsastus

Asuminen: Koululla on asuntola urheiluopiston alueella.

Mäkelänrinteen lukio, Helsinki

Lajit: jalkapallo, koripallo, jääkiekko, sulkapallo, squash, yleisurheilu, suunnistus, uinti ja kilpatanssi.

Asuminen: vieraspaikkakuntalaiset voivat tiedustella asuntoa Helsingin opiskelija-asuntosäätiöstä.

Salpausselän lukio

Lajit: jalkapallo, koripallo, kamppailulajit, maastohiihto, mäki, yhdistetty, suunnistus

Asuminen: Lahden oppilastalo Oy (Suomen Olympiakomitea 1998)

TAULUKKO 3. Tutkimuksen koehenkilöt tutkimusryhmittäin ja kouluittain

Koulu	Urheilulukiolaiset n	Muut lukiolaiset		Yhteensä n
		Muut urheilijat n	Ei urheilijat n	
Kuortane	66	-	-	66
Mäkelänrinne	60	-	-	60
Sotkamo	74	-	-	74
Salpausselkä	75	44	65	184
Yhteensä	194	44	65	384

7.3 Mittarin ja muuttujien kuvaus

Kyselylomakkeen mittarin laadinnassa on käytetty Karvosen ja Suomelan (1996), Vuolteen (1977b), tilastokeskuksen ja tutkijan laatimia mittareita. Muilta lainattuja mittareita on käytetty pääosin sellaisenaan, joiltain osin muokattu tarkemmaksi tai muutettu tutkimuksen kannalta soveltuvampaan muotoon. Liitteenä 1 olevasta kyselylomakkeesta selviää tarkemmin mittarin alkuperäinen lähde ja muuttujien koodaus. Taulukkoon 4 on koottu tutkimuksen käsitteet, tutkimusongelmat, ongelmiin liittyvien kysymysten numerot sekä tutkimuksen muuttujat.

TAULUKKO 4. Tutkimuksen käsitteet, tutkimusongelmat, kysymyksen numerot ja muuttujat

Käsite	Tutkimusongelma	Kysymys	Muuttuja
Koulutus-ura	1 Miten urheilulukiolainen menestyy lukiossa?	5	Keskeyttämisajankohta
		6	Keskeyttämisen jälkeinen toiminta
		7	Keskeyttämisen tai siirtymisen syyt
		10	Lukion päästötodistuksen keskiarvo
		11	Ylioppilastodistuksen yleisarvosana
Koulutus- ja ammattiura	2 Miten urheilulukiolainen sijoittuu jatko-opintoihin ja ammattiin?	16	Koulutustaso
		17	Nykyinen opiskelupaikka
		25	Nykyinen ammatti
		27	Ammatinvalintaongelmat ja syyt
Urheilu-ura	3 Miten urheilulukiolainen menestyy urheilu-urallaan?	20	Paras urheilumenestys
		21	Parhaan urheilumenestyksen ajoittuminen
Koulutus-, ammatti- ja urheilu-ura	4 Millaisia yhteyksiä on urheilulukiolaisen koulumenestyksen, urheilumenestyksen ja ammattiin sijoittumisen välillä?	10	Lukion päästötodistuksen keskiarvo
		11	Ylioppilastodistuksen yleisarvosana
		20	Paras urheilumenestys
		21	Parhaan urheilumenestyksen ajoittuminen
		25	Nykyinen ammatti

(jatkuu)

TAULUKKO 4. (jatkuu) Käsite	Tutkimusongelma	Kysymys	Muuttuja
Tyytyväisyys koulumenestykseen, koulutustasoon, ammattiin ja elämään	5 Millaiseksi urheilulukiolainen arvioi tyytyväisyyttään lukion koulumenestykseen, koulutustasoon, ammattiin ja elämään yleensä?	12	Tyytyväisyys lukion koulumenestykseen
		18	Tyytyväisyys koulutustasoon
		26	Ammattityytyväisyys
		33	Elämäntyytyväisyys
Urheilulukion toimivuus	6 Millaiseksi urheilulukiolainen arvioi urheilulukiota opiskelun ja urheilun kannalta?	13	Urheilun ja opiskelun yhdistäminen
		22	Lukion urheilumahdollisuudet
		23	Urheilulukion vaikutukset urheiluun
Urheilu-uran ja muun elämän yhteensovittaminen	7 Millaiset ovat urheilulukiolaisen käsitykset urheilu-uran vaikutuksista omaan elämään?	14	Laajan liikunnan valitsemisesta aiheutuneet ongelmat
		15	Laajan liikunnan valitsemisesta aiheutuneet ongelmat jatkokoulutuspaikkaa haettaessa
		15	Urheilu-uran vaikutukset koulutusuraan
		28	Urheilu-uran vaikutukset ammattiuraan
		31	Urheilu-uran vaikutukset muilla elämänalueilla koettuihin hyötyihin
32	Urheilu-uran vaikutukset muilla elämänalueilla koettuihin uhrauksiin		

Lisäksi tutkimuksen taustamuuttujina olivat sukupuoli, ylioppilaaksi kirjoittamisvuosi, lukion kesto, asumismuoto, peruskoulun päästötodistuksen keksiarvo, laji, nykyinen toiminta, siviilisääty ja onko lapsia vai ei.

7.4 Tutkimuksen luotettavuus

Tämän tutkimuksen tulokset perustuvat kyselylomakkeesta saatuihin tietoihin. Huhtikuussa 1998 tehtiin esikysely, joka koostui urheilulukiolaisista (2), tavallisen lukion käyneestä (1), sekä urheilulukion keskeyttäneestä (1). Esikyselyn lisäksi kyselyn täyttivät kymmenen

liikuntatieteellisen tiedekunnan opiskelijaa. Esikyselyn pohjalta kyselylomakkeeseen tehtiin tarvittavat muutokset.

Varsinaisen kyselyn ja yhden uusintakyselyn jälkeen tutkimuksen lopullinen vastausprosentti oli 58%. Tulosta voidaan pitää kohtuullisena, vaikka vastaamatta jätti kaikkiaan 42 %. Vastaamattomuuden eli kadon analysointi on yksi luotettavuuden arviointitapa (Jyrinki 1976, 107). Koska kato oli näinkin suuri, tutkija päätti selvittää, eroavatko vastaamatta jääneet tärkeiden muuttujien osalta tutkimukseen otoksen perusjoukosta ja näin asettaisi tulosten yleistettävyyden perusjoukkoon kyseenalaiseksi.

Kato (n=275) jakautui suhteellisen tasaisesti eri kouluihin. Se oli kuitenkin suurinta Salpausselän urheilulukiossa (47%). Naiset (67%) olivat miehiä (52%) aktiivisempia vastaajia. Salpausselän urheilulukion alhainen vastausprosentti selittyy osittain miesten suuremmalla suhteellisella osuudella otoksessa muihin lukioihin verrattuna. Kyselyyn vastanneista sukupuolet olivat tasaisesti edustettuina (taulukko 2, s.36), mutta otoksesta naisten osuus oli miehiä pienempi (44%). Osa kadosta (5%) muodostui seuraavista syistä: osoite virheellinen (n=5), vastaaja ulkomailla (n=4), vastaaja ei kuulunut tutkimusryhmään (n=2), vastausta ei voitu ottaa mukaan liian myöhäisen täyttämisen vuoksi (n=2).

Koska suurin osa kadosta oli selvittämättä, tutkimuksen luotettavuuden varmistamiseksi päätettiin selvittää katoa tarkemmin Salpausselän lukion osalta, jossa vastausprosentti oli alhaisin. Kadon selvittelyssä oli suurena apuna urheilulukion vastaava valmentaja. Kadon selvittelyssä tehtiin seuraavat havainnot:

- vastaamattomuus oli yleisempää miesten keskuudessa (otoksessa 66%, kadossa 79%)
- vastaamattomuus oli yleisempää joukkuelajien urheilijoilla
(vastanneissa 24 %, kadossa 46%)
- vastaamattomissa enemmän piirikunnallisen/divisioonatason urheilijoita
(vastanneissa 11%, kadossa 26%)
- vastaamattomissa vähemmän kansallisen/SM-tason urheilijoita
(vastanneissa 60%, kadossa 48%)
- kansainvälisen tason urheilumenestyksen saavuttaneita yhtä paljon sekä vastanneissa että kadossa

- urheilulukion keskeyttäneitä enemmän vastaamattomissa (vastanneissa 11%, kadossa 14%)
- ylioppilaaksi kirjoittamisvuodella ei ollut yhteyttä vastaamattomuuteen
- lisäksi vastaamattomista kaksi ei ollut vielä valmistunut ylioppilaaksi ja yksi ei kuulunut tutkittavaan ryhmään

Vastaamatta jääneiden jakaumat poikkeavat jonkin verran otoksen ja tutkimukseen vastanneiden jakaumista, mutta eivät kuitenkaan merkittävästi olennaisten muuttujien osalta. Kadosta jäi selvittämättä Sotkamon, Mäkelänrinteen ja Kuortaneen urheilulukkioiden sekä Salpausselän muiden lukiolaisten osuus (45%). Tutkimuksen tulokset voidaan yleistää perusjoukkoon huomioimalla kuitenkin edellä mainitut aineistossa olevat puutteet.

7.4.1 Reliabiliteetti

Sisäinen reliabiliteetti

Tutkimuksen sisäisen reliabiliteetin testaaminen SPSS -ohjelmalla oli useimmissa kysymyksissä (kysymykset 2-6, 8-11, 13-14, 16-17, 19-25, 29-30) mahdotonta. Edellä mainittujen osioiden reliabiliteetti pyrittiin varmistamaan tekemällä kysymyksistä konkreettisia. Muuttujista peruskoulun päästötodistuksen keskiarvon (kysymys 10) kohdalla on voinut tapahtua unohtamista. Peruskoulun keskiarvoon vastaamatta jätti kuusi koehenkilöä.

Urheilulukion keskeyttämisen syitä ja (7) ja ammatinvalintaongelmien syitä (27) mitattiin Gronbachin alfa-kertoimella. Molemmissa osioissa alfa-kertoimien arvot olivat alhaiset. Alhaiset alfa-arvot saattavat johtua vähäisestä vastausten lukumäärästä. Ammatinvalintaongelmien syihin vastasi alle 30% ja keskeyttäneiden syihin noin 15% kyselyyn vastanneista. Mittareita ei tule käyttää tulosten tulkinnassa sellaisenaan. Mittarin osioiden lisääminen ja avoimen kysymyksen lisääminen mittarin yhteyteen saattaisi parantaa mittarin luotettavuutta.

Osioiden 31 ja 32 (urheilun vuoksi muilla elämänalueilla koetut hyödyt ja uhrukset) reliabiliteettia mitattiin alfa-kertoimella. Kysymyksen 31 alfa-kerroin oli 0.79 ja kysymyksen 32 alfa-kerroin 0.84. Korkeat alfa-kertoimien arvot kertovat mittareiden sisäisestä johdonmukaisuudesta. Kysymyksen 31 yksittäisten muuttujien kommunaliteetit (h^2)

vaihtelivat muuttujittain .49-.69 välillä (taulukko 28, s.91). Yksittäisten muuttujien kommunaliteetit kuvaavat muuttujien reliabiliteetin alarajaa. Kysymyksen 31 yksittäisten muuttujien reliabiliteettia voidaan pitää hyvänä. Tulosten käsittelyssä edellä mainittujen kysymysten sisäisen reliabiliteetin varmistamiseksi tulokset käsiteltiin luokkia yhdistelemällä.

Tyytyväisyyttä mittaavien kysymysten (12, 18, 26, 33) alfa-kertoimen (.44) alhaisuus todistaa, että tyytyväisyys vaihtelee eri elämänalueilla. Kun osioista otettiin pois tyytyväisyys lukion koulumenestykseen (12) alfa-kertoimeksi tuli .68. Urheilulukiolaisen tyytyväisyys on johdonmukaista ja samansuuntaista koulutustason, ammatin ja elämän suhteen. Sen sijaan lukion koulumenestys ei ole yhteydessä edellä mainittuihin mittareihin. Kysymyksistä 12, 18, 26 ja 33 ei voi muodostaa käsitettä, joka kertoisi nuoren yleistytyväisyydestä.

Kysymysten johdonmukaisuutta pystyttiin lisäksi arvioimaan tarkastelemalla samansisältöisten kysymysten välisiä korrelaatioita. Urheilu-uran myönteisillä vaikutuksilla koulutusuraan (15) oli vahva positiivinen yhteys ($p < .01$) urheilu-uran koulutusta hyödyttäviin kokemuksiin (31) sekä vahva negatiivinen yhteys ($p < .01$) urheilu-uran vuoksi koulutuksessa koettuihin uhrauksiin (32). Urheilu-uran koulutusuralle tuomia edistäviä vaikutuksia kokeneet olivat kokeneet urheilu-urasta olleen enemmän hyötyä koulutukseensa ja vastaavasti urheilu-uran koulutusuralle tuomia haitallisia vaikutuksia kokeneet joutuivat urheilun vuoksi uhrautumaan koulutuksensa suhteen muita useammin. Kysymykset toimivat loogisesti ja odotetusti.

Urheilu-uran myönteisillä vaikutuksilla ammattiuraan (28) oli vahva positiivinen yhteys ($p < .01$) urheilu-uran ammattiuraa hyödyttäviin kokemuksiin (31), mutta yhteyttä ei ollut urheilun vuoksi ammattiuralla koettuihin uhrauksiin (32). Urheilu-uran ammattiuralle tuomia edistäviä vaikutuksia kokeneet arvioivat urheilu-urasta olleen hyötyä ammattiuralleen, mutta urheilu-uran ammattiuralle tuomia haitallisia vaikutuksia kokeneet eivät olleet joutuneet urheilun vuoksi uhrautumaan ammattiuransa suhteen. Edellä mainittu epäloogisuus saattaa johtua siitä, että kysymyksen 28 vastasivat vain ammatissa toimivat ja kysymyksen 32 kaikki kyselyyn vastanneet.

Ulkoinen reliabiliteetti

Tutkimuksen ulkoista reliabiliteettia arvioitiin uusintamittauksella, johon osallistui viisi henkilöä. Koehenkilöt vastasivat kyselyyn sekä ensimmäisellä että toisella mittauskerralla. Vertailemalla vastaajien ensimmäisen ja toisen kyselyn vastausten yhdenmukaisuutta voitiin arvioida kyselyn pysyvyyttä eli reliabiliteettia. Uusintamittauksen huonona puolena voidaan pitää tulosten parannusta tai keskihakuisuutta toisella mittauskerralla, jolloin esimerkiksi mielipidekysymyksissä ääripään vaihtoehtoihin vastataan harvemmin (Erätuuli & Leino & Yli-Luoma 1994, 101-102).

Uusintamittauksessa (n=5) vähiten yhdenmukaisesti (sama vastaus sekä ensimmäisellä, että toisella mittauskerralla) vastattiin kysymyksiin 31 (40%) ja 32 (55%). Kysymykset koskivat urheilun vuoksi muilla elämäalueilla koettuja hyötyjä ja uhrauksia. Muissa kysymyksissä yhdenmukaisuusprosentti oli korkea, sillä uusintamittauksessa mukana olleilla (n=5) 95% vastauksista oli sama myös toisella mittauskerralla. Uusintamittauksen perusteella tutkimuksessa käytetyn mittarin ulkoista reliabiliteettia voidaan pitää hyvänä.

7.4.2 Validiteetti

Sisäinen validiteetti

Tutkimuksen mittarin ulkoasua ja kysymysten ymmärrettävyyttä voitaneen pitää hyvänä, sillä kaikki kyselyyn vastanneet olivat täyttäneet kyselylomakkeen täydellisesti. Käsitteen laatiminen mitattavaan muotoon vaatii huolellista suunnittelua ja käsitteisiin liittyvän ilmiön tuntemista. Vastaajien nykyistä toimintaa koskeva osio (24) ei ollut erityisen onnistunut. Vastausten perusteella päätettiin muodostaa luokka ”opiskelen ja olen töissä”.

Koulutusura –käsitettä mitattiin tässä tutkimuksessa urheilulukiolaisen koulumenestyksellä ja jatko-opinnoilla. Koulumenestystä arvioitiin todistusten keskiarvojen ja ylioppilastodistuksen yleisarvosanan sekä lukion keskeyttämisen perusteella. Yleisarvosanaa voidaan pitää keskiarvoja luotettavampana mittarina, sillä yleisarvosanalla on valtakunnalliset kriteerit, mutta todistusten keskiarvoihin voivat vaikuttaa esim. opettajista johtuvat subjektiiviset

tekijät. Urheilulukiolaisten jatko-opintoja mitattiin urheilijan suorittamien tutkintojen sekä nykyisen opiskelupaikan perusteella. Ammattiura -käsitteestä selvitettiin vastaajan nykyinen ammatti. Käsitettä kuvaavilla mittareilla saatiin selville olennaiset asiat käsitteiden ja tutkimusongelmien kannalta.

Urheilu-ura -käsitteestä mitattiin urheilijan saavuttama urheilumenestys ja sen ajoittuminen urheilijan uralle. Lisäksi selvitettiin urheilu-uran jatkumista ja urheilua ammattina. Urheilumenestys luokiteltiin kolmeen luokkaan urheilijoiden ilmoittaman sijoituksen perusteella, mikä helpotti urheilumenestyksen mittaamista. Käsitettä kuvaavien mittareiden avulla saatiin vastaukset tutkimuksessa asetettuihin tutkimusongelmiin.

Ulkoinen validiteetti

Tutkimuksessa mukana olleet urheilulukiot kuvaavat kattavasti ja olennaisilta piirteiltään suomalaista urheilulukiojärjestelmää. Tutkimuksessa oli mukana sijaintinsa, asuinpaikkakunnan koon, lajimäärän ja aloittamisajankohdan suhteen erilaisia urheilulukioita. Tutkimustuloksista saatuja tietoja voidaan tältä osin yleistää kaikkiin suomalaisiin urheilulukioihin.

Koulumenestyksen ja jatko-opintoihin sijoittumisen vertailu urheilulukiolaisten ja muiden lukiolaisten välillä suoritettiin kahdella eri tavalla: vertailemalla Salpausselän urheilulukiolaisia ja muita Salpausselän lukiolaisia sekä vertailemalla kaikkia urheilulukiolaisia tilastokeskuksen lukiotietoihin. Aineiston kerääminen myös muiden urheilulukioiden yhteydessä olevilta tavallisilta lukiolaisilta olisi antanut paremman lähtökohdan vertailujen tekemiseen. Ensimmäistä vertailua voidaan yleistää vain tapauskohtaisesti Salpausselän lukioon. Toinen vertailu voidaan yleistää koko Suomea koskevaksi.

Tutkimuksen päätulokset olivat johdonmukaiset aikaisempiin tutkimustuloksiin verrattuna. Urheilulukiolaisten yleisarvosanajakaumat olivat yhdenmukaiset aikaisempien urheilulukiotutkimusten ja valtakunnallisen yleisarvosanajakauman kanssa (taulukko 6, s. 51). Urheilulukion keskeyttäneiden osuus (katso s. 57) sen sijaan oli valtakunnallisia keskeyttämislukuja ja opetushallituksen erityislukioraporttien lukuja (Blom, 1994) suurempi.

Lieneekö syynä koulujen antamat virheelliset keskeyttämisluvut urheilulukiokokeilun alkuvaiheessa?

7.5 Aineiston käsittely

Tutkimusaineisto koodattiin kyselylomakkeiden vastausten mukaisesti ja siirrettiin tilasto-ohjelmaan (SPSS) aineiston muokkaamista ja tilastollista käsittelyä varten. Ensimmäisessä vaiheessa tuloksista otettiin suorat jakaumat, jotta pystyttiin tekemään mahdolliset aineiston uudelleen luokittelut. Kyselylomake oli suurimmaksi osaksi luokittelu- ja järjestysasteikollinen. Koulumenestys -mittaria pystyttiin kuitenkin käyttämään välimatka-asteikon tapaan. Koulumenestystä mitattaessa analyysimenetelminä käytettiin ristiintaulukointia, t-testiä sekä yksi- ja kaksisuuntaista varianssianalyysiä.

Urheilumenestyksen, jatkokoulutuksen, ammatin, urheilulukion arvioinnin ja tyytyväisyyden kuvailemisessa tulokset havainnollistettiin ristiintaulukoinnilla. Koulumenestyksen, urheilumenestyksen ja ammattiin sijoittumisen yhteyksiä tarkasteltiin 1-suuntaisella varianssianalyysillä, Khin neliötestillä ja ristiintaulukoinnilla. Khin neliötestin käyttö mahdollistui luokkia yhdistelemällä. Urheilu-uran muille elämänalueille tuomien hyötyjen ja uhrausten kuvailu tiivistettiin faktorianalyysin avulla. Hyödyistä muodostettiin kolme ja uhrauksista kaksi faktoria.

Kyselyssä oli useita mittareita, jotka oli laadittu viisiluokkaisen Likertin asteikon mukaisesti. Avoimet kysymykset analysoitiin sisällön erittelymenetelmällä muodostaen saman merkityssisällön omaavista vastauslausumista teemoja etsien vastauksia tutkimuskysymyksiin.

8 TULOKSET

8.1 Urheilulukiolaisen koulumenestys

Ensimmäisen tutkimusongelman tarkoituksena oli kartoittaa, miten urheilulukiolaiset menestyvät lukio-opinnoissaan. Lukiolaisen opinnoissaan menestyminen tai menestymättömyys voi helpottaa tai vaikeuttaa jatko-opintoihin pääsyä tai jatko-opinnoissa menestymistä, siksi koulumenestyksen tutkiminen on aina ajankohtaista. Tässä tutkimuksessa urheilulukiolaisen koulumenestystä mitattiin lukion päästötodistuksen kaikkien aineiden keskiarvon, ja ylioppilastodistuksen yleisarvosanan perusteella. Yleisarvosana-asteikosta muodostettiin numeerinen ($a=1$, $b=2$, $c=3$, $m=4$, $e=5$ ja $l=6$), jolloin keskiarvojen laskeminen oli mahdollista.

Tutkimusongelmassa tarkasteltiin urheilulukiolaisten koulumenestyksen muutoksia, sukupuolten välisiä eroja sekä lukio-opintojen keston, lukioaikaisen asumismuodon ja lajin yhteyttä koulumenestykseen. Lisäksi koulumenestystä verrattiin muihin lukiolaisiin sekä kartoitettiin urheilulukion keskeyttämiseen johtaneita syitä. Koulumenestystä ja urheilulukion keskeyttämistä tutkittiin koko urheilulukioaineistolla ($n=275$). Analyysimenetelminä käytettiin ristiintaulukointia, t-testiä sekä yksi- ja kaksisuuntaista varianssianalyysiä. Laskutoimituksissa on huomioitu eri tilastomenetelmien käytön ehdot.

Urheilulukiolaisten koulumenestys on parantunut urheilulukiokokeilun alkuvuosista. Urheilulukiolaisten lukion päästötodistuksen keskiarvo oli vuosina 1987-89 noin kahdeksan ja urheilulukion vakinaistamisvuonna 1994 puoli numeroa korkeampi. Urheilulukiosta valmistuneet kirjoittavat nykyisin urheilulukiokokeilun alkuvuosia useammin *eximia/laudatur*-arvosanoja, sekä vähemmän *approbatur*-arvosanoja (taulukko 5), ero ei ole kuitenkaan tilastollisesti merkitsevä. Urheilulukioon päässeet ovat olleet koulumenestykseltään jo peruskoulussa varsin hyviä, sillä peruskoulun kaikkien aineiden keskiarvo oli kysymykseen vastanneilla 8.77. Urheilulukioon päässeen heikoin keskiarvo on ollut vuosittain pääsääntöisesti hieman yli seitsemän.

TAULUKKO 5. Ylioppilaskirjoitusten yleisarvosanojen prosentuaalinen jakautuminen urheilulukiolaisilla vuosina 1987-1998 (n=243)

Yo-vuosi	Ylioppilaskirjoitusten yleisarvosana					yhteensä
	a	b	c	m	e/l	
	%	%	%	%	%	%
1987-89 (n=36)	3	17	39	36	6	100
1990-92 (n=78)	5	13	22	37	23	100
1993-95 (n=98)	2	19	26	30	24	100
1996-98 (n=31)	-	10	45	16	29	100
Yhteensä (n=243)	3	16	29	31	21	100

8.1.1 Urheilulukiolaisten ja muiden lukiolaisten erot koulumenestyksessä

Urheilulukiolaisten koulumenestystä verrattiin kaikkiin vuoden 1995 ylioppilaisiin (Tilastokeskus 1996; 2, 31). Urheilulukiolaiset menestyvät muihin verrattuna ylioppilaskirjoituksissa vähintäänkin yhtä hyvin, tilastollista eroa ryhmien välillä ei kuitenkaan ole (taulukko 6).

TAULUKKO 6. Urheilulukiolaisten ja kaikkien vuoden 1995 ylioppilaiden yleisarvosanojen prosentuaalinen jakautuminen

	a	b	c	m	e/l	Yhteensä
	%	%	%	%	%	%
Urheilulukiolaiset (n=245)	3	16	29	31	21	100
Kaikki ylioppilaat (n=33853)	4	22	25	30	19	100

Urheilulukiolaisten koulumenestyksen vertailu oli lisäksi mahdollista Salpausselän urheilulukiolaisten (n=75) ja muiden Salpausselän lukiossa opiskelevien ei urheilijoiden

(n=67) kesken. Vaikka ero ei ollut merkitsevä, intensiivisesti urheilua harrastavat nuoret menestyvät koulussa vähintään yhtä hyvin kuin kilpaurheilua harrastamattomat lukiolaiset.

Urheilulukiolaiset (n=254) menestyvät koulussa hieman muita Salpausselän lukiolaisia (n=105) paremmin (taulukko 7). Ero on tilastollisesti merkitsevä ($p<.01$), kun koulumenestystä tarkastellaan lukion päästötodistuksen kaikkien aineiden keskiarvon perusteella. Koulukohtaiset erot ovat suuret, ja edellä mainittu ero selittyy osittain koulukohtaisilla eroilla.

TAULUKKO 7. Lukion koulumenestys (lukion päästötodistuksen kaikkien aineiden ka, kh) urheilulukiolaisilla ja muilla Salpausselän lukiolaisilla (t-testi)

	n	ka	kh	t-testi	Tilastollinen todennäköisyys
Urheilulukiolaiset	254	8.30	0.77	2.39	$p<.01$
Muut Salpausselän lukiolaiset	105	8.03	0.67		

8.1.2 Koulumenestys sukupuolen mukaan

Urheilulukion käyneet naiset menestyvät lukio-opinnoissaan miehiä paremmin (taulukko 8). Lukion päästötodistuksen keskiarvoja verrattaessa ero on erittäin merkitsevä ($p<.001$), mutta yleisarvosanoja verrattaessa eroa ei havaittu. Mielenkiintoinen havainto on se, että huonommasta päästötodistuksesta huolimatta miehet selviytyvät ylioppilaskirjoituksissa tasavertaisesti naisiin verrattuna.

TAULUKKO 8. Lukion koulumenestys (lukion päästötodistuksen kaikkien aineiden ka, kh) sukupuolen mukaan (t-testi)

Sukupuoli	t-testi			Tilastollinen todennäköisyys
	n	ka	kh	
Naiset	115	8.53	0.75	4.56 p<.001
Miehet	139	8.11	0.74	

Miesten heikompaa koulumenestystä vastaajat selittivät seuraavasti:

"Harppaus holhoavasta peruskoulusta urheilulukioon oli liian suuri"
(Urheilulukion keskeyttänyt mies, koripallo)

"Pojat liian lapsia tullessaan urheilulukioon, eivät osanneet huolehtia esim. läksyistä".
(Nainen, yleisurheilu, keskiarvo yli 9)

"Opiskeluni sujui heikosti, koska en panostanut opiskeluun vaan urheiluun, eli se menee omana piikkiin". (Mies, jääkiekko)

"Koulutyö ei ollut motivoivaa, vain urheilu kiinnosti" (Mies, hiihto)

8.1.3 Koulumenestys lukio-opintojen kesto mukaan

Urheilulukioista ylioppilaaksi valmistuneista (n=227) noin puolet on käyttänyt opintojensa suorittamiseen enemmän kuin perinteiset kolme vuotta. Naiset käyvät miehiä useammin lukion kolmessa tai kolmessa ja puolessa vuodessa. Vastaavasti miehet suorittavat opintonsa naisia useammin neljässä vuodessa. Päästötodistuksen keskiarvoja vertailtaessa (liite 2) kolmessa vuodessa opintonsa suorittaneet menestyvät hieman paremmin kuin pidempään opiskelleet. Ero on melkein merkitsevä (p<.05). Lukionsa kolmessa vuodessa suorittaneiden

parempaa koulumenestystä selittää ainakin osittain erityisesti naisten parempi koulumenestys kolme vuotta suorittaneiden keskuudessa. Naisilla kolmessa vuodessa lukion suorittaneet menestyvät pidempään opiskelleita vertaisiaan paremmin. Miehillä opintojen kestolla ei ole yhteyttä koulumenestykseen (taulukko 9). Opintojen kestolla ei ollut yhteyttä ylioppilaskirjoituksissa menestymiseen.

TAULUKKO 9. Lukion päästötodistuksen keskiarvon prosentuaalinen jakautumien sukupuolen ja opintojen keston mukaan (n=223)

Opintojen kesto	Sukupuoli	Keskiarvo 6.0-7.9		Keskiarvo 8.0-8.9		Keskiarvo 9.0-9.9		Yhteensä	
		n	%	n	%	n	%	n	%
		3 vuotta	Nainen	4	7	29	54	21	39
Yli 3 vuotta	Nainen	14	30	19	40	14	30	47	100
3 vuotta	Mies	21	36	29	50	8	14	58	100
Yli 3 vuotta	Mies	22	35	31	48	11	17	64	100

Lukio-opintonsa neljälle vuodelle jaksottaneille ratkaisu oli tarpeellinen. Urheilijalla oli näin riittävästi aikaa sekä opiskeluun että urheiluun. Pojille opintojen ”väljentäminen oli tyypillisempää ja tytöt vastaavasti urakoivat lukio-opintonsa joskus jopa urheilun kustannuksella:

”Opintojen jakaminen neljään vuoteen helpotti huomattavasti opiskelun, urheilun ja muun yhdistämistä; kolmen vuoden tahti olisi ollut liian rasittava” (Nainen, hiihto, 4v, ka alle 8)

”Olen tyytyväinen päätökseeni suorittaa lukio kolmessa vuodessa. En käynyt aamuharjoituksissa läheskään yhtä paljon kuin muut. Luulen, että se oli tarpeeksi, sillä olihan meillä vielä seuran harkat päälle ja koulun sai sitten suoritettua nopeasti ja tehokkaasti. Vähän ”huonommille” urheilijoille esim. 4 vuoden käynti on aikamoista lomailua, sillä heidän ei niin hirveästi täydy ottaa lomaa koulusta. Tämä on vaikutelma, minkä olen saanut seurattuani muiden kavereiden opiskelua”. (Nainen, Koripallo, 3v, ka yli 9)

”Olihan urheilulukiossa mukavaa viettää 4 vuotta. Lukiossa viihtyi hyvin ja ei ole tarvinnut katua sitä, että sinne meni opiskelemaan”. (Mies, hiihto, kansallinen taso, ka alle 8)

8.1.4 Koulumenestys asumismuodon mukaan

Urheilulukiolaisista noin puolet suoritti opintonsa asuen kotona vanhempien luona ja puolet asui joko koulun asuntoloissa tai itsenäisesti omassa tai vuokra-asunnossa. Suurin osa Kuortaneen ja Sotkamon urheilulukioissa opiskelleista oli asunut koulun asuntoloissa tai itsenäisesti omassa asunnossa, kun taas Mäkelänrinteen ja Salpausselän lukiolaisista enemmistö kävi lukion asuen kotona vanhempien luona. Urheilulukion käyneistä kotona vanhempiensa luona asuvat menestyvät ylioppilaskirjoituksissa hieman paremmin kuin kodin ulkopuolella asuneet (liite 2). Ero on melkein merkitsevä ($p < .05$). Ero oli samansuuntainen sekä naisilla että miehillä. Lukion päästötodistuksen keskiarvoja tarkasteltaessa ryhmien välisiä eroja ei havaittu.

Kodin ulkopuolella asuneet opiskelijat kuvailivat asumismuodon vaikutuksia opintoihinsa seuraavasti:

”Multa meni yksi vuosi ennen kuin pääsin kiinni opiskeluun. Jos on seurallinen ihminen ja asuu asuntolassa, läksyt jää helposti. Juhliminen ei ollut läheskään niin rajua, kun muut luuli, ainakaan meidän lukiossa”. (Nainen, yleisurheilu)

”Opiskelu yleensä kärsi verrattuna perinteiseen lukioon (= vanhempien luona asuminen). 16-vuotias ei useinkaan osaa ottaa riittävästi vastuuta koulumenestyksestä”. (Mies, hiihto)

”Opiskelu asuntolassa jäi joskus helposti vähälle. Asuminen asuntolassa muuten hyvin kasvattavaa”. (Mies, ampumahiihto)

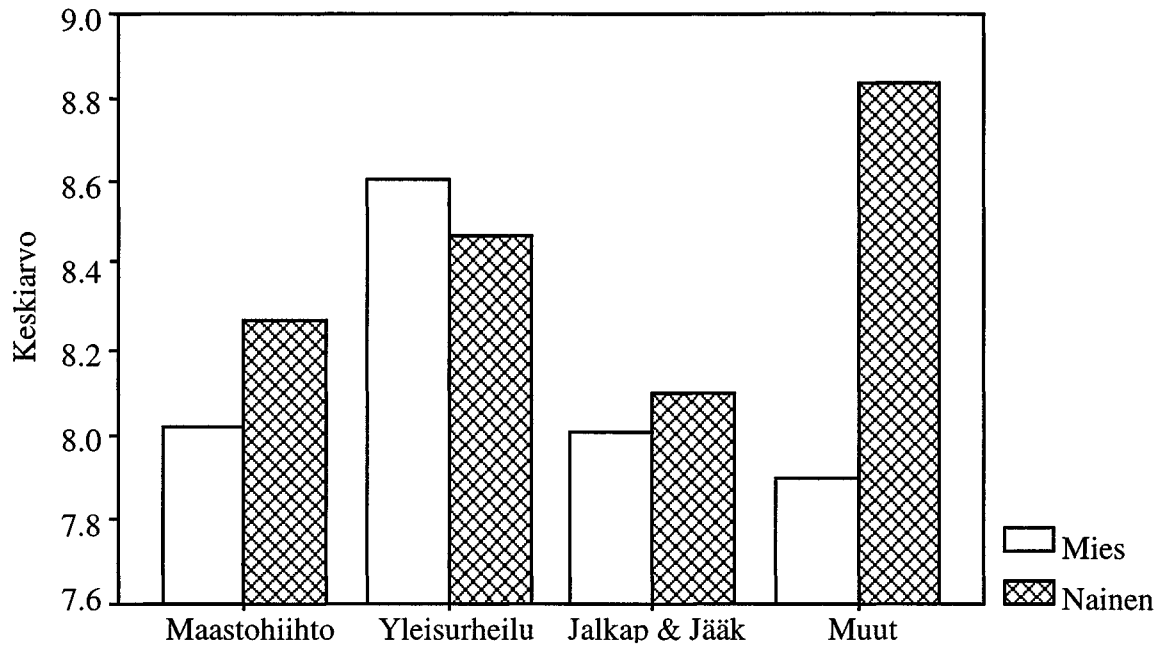
”Urheilulukio on ihan ok, opiskelijoiden on oltava kuitenkin paljon itsenäisempiä, koska joutuu asumaan poissa kotoa, ja joutuu itse järjestämään oman ajankäyttönsä ja tekemisensä. Mahdollisuus houkutuksille on suuri”. (Nainen, yleisurheilu)

”Lukioon lähtöikä on aika alhainen (15-16v.), niin tällaisissa (myös omalla kohdalla) tapauksissa toiselle paikkakunnalle muuttaminen ja siellä eläminen täytyisi olla hyvin tuettua ja suunniteltua, jotta se luonnistuisi ja molemmat osa-alueet toimisivat (koulu/urheilu)”. (Nainen, yleisurheilu)

8.1.5 Koulumenestys lajin mukaan

Tutkimuksen urheilulukiolaiset edustivat 38 eri lajia, joista joukkuelajien urheilijoita oli 46 ja yksilölajien urheilijoita 198. Suurimpia lajiryhmiä yksilölajeista olivat yleisurheilijat (n=78) ja maastohiihtäjät (n=72). Joukkuelajeista enemmistö muodostui koripalloilijoista (n=16), jalkapalloilijoista (n=15) ja jääkiekkoilijoista (n=11).

Koska kappaleessa 8.1.2 todettiin koulumenestyksessä olevan eroa sukupuolen välillä päätettiin lajien tarkastelu tehdä kaksisuuntaisella varianssianalyysillä, jolloin tarkasteluun otettiin lajin lisäksi sukupuoli (liite 3). Sukupuolen ja lajin yhdysvaikutus oli erittäin merkitsevä ($p < .001$). Naiset menestyivät koulussa miehiä paremmin ja naisten koulumenestys oli parempi maastohiihdon ryhmässä ja ryhmässä muut. Vastaavasti miehet olivat koulumenestykseltään parempia yleisurheilussa. Palloiluryhmässä koulumenestyksessä ei ollut eroa sukupuolen välillä (kuviot 3).

KUVIO 3. Lukion päästötodistuksen keskiarvo lajin ja sukupuolen mukaan

Valituista neljästä lajiryhmästä yleisurheilijat saavuttivat hiihtäjiä ja jalkapallo/jääkiekko-ryhmiä paremmat keskiarvot (liite 3). Ero on edellä mainittujen ryhmien välillä merkitsevä ($p < 0.01$). Ryhmävertailu yleisarvosanojen perusteella antaa samansuuntaisen tuloksen, jossa hiihtäjien ryhmä menestyy ylioppilaskirjoituksissa heikoiten ja ryhmä- muut parhaiten (liite 2).

Yksilö- ja joukkuelajien eroja koulumenestyksessä urheilija arvioi seuraavasti:

"Mielestäni koulu soveltuu hyvin varsinkin yksilölajien harrastajille, joilla on tunnetusti hyvä itsekuri. Joukkuelajien harrastajat eivät aina tuntuneet tunneilla kovin motivoituneilta opiskeluun". (Nainen, tanssi)

8.1.6 Urheilulukion keskeyttäminen

Urheilulukio-opintonsa keskeyttäneitä oli kyselyyn vastanneista peräti 18% ($n=48$). Eniten keskeyttämisä tapahtui ensimmäisen ja toisen lukuvuoden aikana ja lukiokokeilun

alkuvaiheessa eli 80-luvun loppupuolella. Kyselyyn vastanneista suhteellisesti eniten keskeyttäneitä oli Sotkamon (28%) ja Kuortaneen (21%) lukioissa ja vähiten keskeyttäneitä oli Mäkelänrinteen ja (8%) Salpausselän lukioissa (11%). Keskeyttäneistä 73% (36) asui lukioaikana oppilasasuntoloissa, urheiluopistoilla tai itsenäisesti omassa asunnossa. Keskeyttämisen jälkeen yli puolet siirtyi oman paikkakuntansa lukioon ja neljännes aloitti ammatilliset opinnot. Naiset siirtyivät suhteellisesti miehiä useammin ammatilliseen koulutukseen ja vastaavasti miehet siirtyivät naisia useammin muuhun lukioon. Vajaa viidennes keskeyttäneistä siirtyi armeijaan, täysipäiväiseksi urheilijaksi, työhön tai muihin tehtäviin.

Urheilulukion keskeyttäneet arvioivat keskeyttämiseen johtaneita syitä Likertin viisiportaisella asteikolla. Kysymyksiin ”paljon tai erittäin paljon” vastanneiden mielestä urheilulukion keskeyttämiseen vaikuttivat eniten seuraavat viisi syytä:

1. Opintomenestys ei vastannut odotuksia (41%)
2. Urheilumenestys ei vastannut odotuksia (24%)
3. Opiskelu ei kiinnostanut (22%)
4. Urheiluvalmennus ei kiinnostanut (16%)
5. Vieraalle paikkakunnalle muuttaminen oli liian iso asia minulle (11%)

Avoimessa kohdassa keskeyttämistään vastaajat selittivät lisäksi motivaation puutteella, urheiluvammoilla ja sairauksilla sekä valmentautumisesta johtuvilla syillä.

Yleisintä keskeyttämisen syytä eli heikkoa opintomenestystään urheilulukion keskeyttänyt selitti seuraavasti:

”Koin urheilulukion rankaksi, opintomenestys oli huono, keskeytin ensimmäisen vuoden jälkeen. Pian sen jälkeen lopetin myös kilpailemisen joten hiihto jäi harrastuspohjalle. Jälkeenpäin ajattelin, että olin liian nuori ottamaan vastuuta opiskelustani ja itsenäisestä elämästä --> liian kaukana kotoa”. (Nainen, hiihto)

Koska merkittävin syy urheilulukion keskeyttämiseen oli heikko opintomenestys, oli tarpeellista tarkastella, oliko ryhmien välillä ollut eroa jo lukioon tultaessa ja myöhemmin lukion päätyttyä. Koulumenestystä tarkasteltiin urheilulukion käyneiden (n=227) ja

urheilulukion keskeyttäneiden, mutta muualla ylioppilaaksi kirjoittaneiden (n=30) välillä. Tulosten mukaan keskeyttäneiden peruskoulun päästötodistuksen keskiarvot ovat olleet jo lukioon tultaessa jonkin verran heikommat ($p<.05$) kuin urheilulukion suorittaneilla (liite 3). Lukion päästötodistuksen keskiarvojen vertailussa (taulukko 10) urheilulukiolaiset menestyivät vertailuryhmäänsä paremmin. Erot keskiarvojen välillä olivat erittäin merkitseviä ($p<.001$), mutta ylioppilaskirjoitusten yleisarvosanojen vertailussa ero ei ollut merkitsevä.

TAULUKKO 10. Lukion koulumenestys (lukion päästötodistuksen kaikkien aineiden ka, kh) urheilulukion suorittaneilla ja urheilulukion keskeyttäneillä ja muuhun lukioon siirtyneillä (t-testi)

	n	ka	kh	t-testi	Tilastollinen todennäköisyys
Urheilulukion suorittaneet	222	8.38	0.75		
Urheilulukion keskeyttäneet ja muuhun lukioon siirtyneet	29	7.84	0.74	4.56	$p<.001$

8.2 Urheilulukiolaisen jatko-opinnot

Jatko-opintoihin sijoittuminen on tärkeä vaihe ammattiuran luomiselle ja sitä tulisi seurata erityisesti urheilulukion käyneiden osalta, joiden tavoitteena on intensiivisen valmentautumisen ja opiskelun yhdistäminen. On tärkeää tietää, onko urheilusta ollut haittaa tai hyötyä urheilijan koulutus- ja ammattiuralle. Urheilulukiolaisten jatkokoulutusta tutkittiin suoritettujen opintojen ja tutkintojen sekä nykyisen opiskelun perusteella. Urheilulukiolaisten jatko-opintoja tutkittaessa otosta käsiteltiin joiltain osin kahdessa eri osassa, sillä Salpausselän lukiolaisten keski-ikä on muita lukioita huomattavasti alhaisempi ja tämä olisi aiheuttanut vinoa jakautumaa ja siten epäluotettavuutta tutkimuksen tuloksissa. Jatko-opintojen ja ammattiuran tarkastelu painottuukin pääosin muihin lukioihin (Kuortane, Mäkelänrinne ja Sotkamo, n=200).

Hieman yli puolet (54%) kaikista urheilulukiolaisista suoritti parhaillaan ammattiin johtavaa tutkintoa. Osa heistä opiskelee jo toista tutkintoaan, mutta useimmilla on meneillään ensimmäinen tutkinto. Kaikista urheilulukiolaisista hieman vajaa puolet (46%) oli suorittanut vähintään yhden tutkinnon lukion jälkeen. Urheilulukiolaisten opintojen suuntautuminen oli varsin monialaista, sillä opinnot suuntautuivat noin 60 eri ammattialalle. Opintonsa suorittaneiden ja parhaillaan opiskelevien kymmenen yleisintä opintojen suuntautumisvaihtoehtoa löytyvät taulukosta 11. Parhaillaan opiskelevilla opinnot näyttävät suuntautuvan yleisemmin yliopistoihin ja korkeakouluihin, jotka todennäköisemmin johtavat ammatissa johtavaan asemaan/ylemmäksi toimihenkilöksi. Tässä tutkimuksessa koulutustason ja ammattiin sijoittumisen yhteyttä ei tutkittu.

TAULUKKO 11. Urheilulukiolaisten kymmenen suosituinta koulutusta/tutkintoa ja parhaillaan opiskelevien kymmenen yleisintä koulutuspaikkaa/ suuntautumisvaihtoehtoa (n=275)

Suoritetut koulutukset/tutkinnot:	Nykyinen koulutuspaikka/suuntautumisvaihtoehto:
1. Merkonomi (n=23)	1. Diplomi-insinööri (n=20)
2. Kasvatustieteen maisteri (n=10)	2. Liikuntatiede (n=12)
3. Sairaanhoidtaja (n=8)	3. Kasvatustiede (n=11)
4. Upseeri (n=8)	4. Fysioterapeutti (n=9)
5. Insinööri (n=7)	5. Sairaanhoidtaja (n=8)
6. Diplomi-insinööri (n=6)	6. Insinööri (n=8)
7. Fysioterapeutti (n=5)	7. Matemaattis-luonnontieteellinen tdk. (n=8)
8. Liikunnanohjaajatutkinto (n=5)	8. Humanistinen tdk. (n=7)
9. Poliisi (n=5)	9. Kauppakorkeakoulu (n=5)
10. Teknikko (n=5)	10. Oikeustieteellinen tdk (n=5)

Jatko-opintoja koskeviin kysymyksiin vastanneista Kuortaneen, Mäkelänrinteen ja Sotkamon lukiolaisista suurin osa (70%) oli jo suorittanut joitain opintoja tai tutkinnon ja noin puolet (52%) opiskelee parhaillaan (taulukko 12). Urheilulukiolaisten koulutustaso näyttää nousevan

varsin korkeaksi, sillä yli puolet (56%) on joko suorittanut tai opiskelee parhaillaan yliopistossa tai korkeakoulussa. Osa yliopisto- ja korkeakoulututkinnon suorittaneista jatkaa edelleen (n=11) lisensiaatin ja tohtorin tutkintoihin, joten yliopisto/korkeakoulutettuja on urheilulukiolaisista todellisuudessa noin puolet. Korkeasti koulutettujen ryhmän suhteellinen osuus saattaa vielä nousta, sillä ammatillisen koulutuksen käyneet saattavat vielä jatkaa korkeakouluissa tai yliopistoissa. Vastaavasti täysin kouluttautumattomia ja enintään lyhyen ammatillisen kurssin suorittaneiden tai parhaillaan opiskelemattomien osuus oli vain viisi prosenttia (n=10) (liite 4). Tämäkin todennäköisesti muuttuu vuosien kuluessa. Näyttäisi siis siltä, että urheilulukiolaiset sijoittuvat opintoihin hyvin ja saavuttavat lisäksi korkean koulutustason.

TAULUKKO 12. Urheilulukiolaisten suoritetut opinnot ja tutkinnot sekä parhaillaan opiskelevat koulutustason mukaan (Kuortane, Mäkelänrinne ja Sotkamo)

	Suoritetut opinnot tai tutkinnot		Parhaillaan opiskelevat	
	n	%	n	%
Yliopisto/korkeakoulu	41	21	70	35
Ammattikorkeakoulu	7	3	15	8
Ammatillinen opisto	53	27	13	6
Ammatillinen koulu	21	10	2	1
Oppisopimuskoulutus	-	-	2	1
Lyhyt ammatillinen kurssi	18	9	2	1
Ei suoritettuja tutkintoja/ opintoja/ ei opiskele parhaillaan	59	30	96	48
Yhteensä	199	100	200	100

8.2.1 Urheilulukiolaisten ja muiden lukiolaisten erot jatko-opinnoissa

Urheilulukiolaisten vertailu muihin lukiolaisiin tehtiin jatko-opintoihin sijoittumisen nopeuden/hitauden ja lukion jälkeen suoritettujen tutkintojen perusteella. Koska tutkimus oli poikittaistutkimus, yksittäisen vuosikohortin seuraaminen pitemmällä aikavälillä ei ollut mahdollista. Edellä mainitusta syystä johtuen erojen vertailu suoritettiin vertaamalla urheilulukiosta valmistuneiden ylioppilaiden vuosikohortteja tilastokeskuksen pitkittäisaineistoon. Vertailussa ongelmia tuotti lisäksi erot tilastokeskuksen aineiston (vuoden lopussa) ja urheilulukioaineiston (toukokuussa) tiedonkeruun ajankohdassa.

Urheilulukiolaiset sijoittuminen lukion jälkeisiin jatko-opintoihin ei eroa olennaisesti muista suomalaisista ylioppilaista, vaikka kirjoitusvuonna urheilijat näyttäsivät sijoittuvan muita vähäisemmin jatkokoulutukseen. Vuosina 1996-97 ylioppilaaksi valmistuneista urheilulukiolaisista 32% opiskeli keväällä 1988 kyselyä tehtäessä. Käytännössä heillä on ollut mahdollisuus hakeutua koulutukseen enintään kahdesti. Vastaavasti kaikista vuoden 1996 ylioppilaista koulutukseen oli sijoittunut saman vuoden aikana 39% (Tilastokeskus 1998, 51). Vaikka kirjoitusvuonna urheilijat näyttäsivät sijoittuvan muita vähäisemmin koulutukseen, vuoden ja kahden vuoden kuluttua koulutuksessa olevia oli yhtä paljon (taulukko 13). (Tilastokeskus 1994, 4)

TAULUKKO 13. Urheilulukioista 1995-97 valmistuneiden ylioppilaiden sijoittuminen koulutukseen verrattuna kaikkiin vuoden 1994 ylioppilaiden sijoittumiseen 1994-96

	Koulutukseen sijoittuminen		
	Ylioppilasvuotena	Vuoden kuluttua	Kahden vuoden kuluttua
	%	%	%
Urheilulukiolaiset (n=41)	27	57	69
Kaikki ylioppilaat (n=32 476)	32	59	69

Urheilulukiolainen suoriutuu jatko-opinnoistaan kaikkiin lukiolaisiin verrattuna vähintäänkin yhtä nopeasti, vaikka ero ei ollutkaan merkitsevä. Viiden vuoden kuluttua ylioppilastutkinnosta urheilulukiolaisista tutkinnon oli suorittanut (58%), vastaavasti muista suomalaisista viiden vuoden kuluttua tutkinnon suorittaneita oli hieman alle puolet (47%) (taulukko 14). (Tilastokeskus 1998, 4, 11; Tilastokeskus 1997, 5, 17).

TAULUKKO 14. Urheilulukioista vuonna 1992 valmistuneiden suoritettut tutkinnot viisi vuotta valmistumisen (1997) jälkeen sekä Suomessa vuonna 1991 ylioppilaaksi kirjoittaneiden suoritettut tutkinnot vuonna 1996

	Tutkinnon suorittaneet viisi vuotta ylioppilastutkinnon jälkeen			
	Ei suoritettua tutkintoa		Tutkinnon suorittaneet	
	n	%	n	%
Urheilulukiolaiset	14	42	19	58
Kaikki ylioppilaat	17384	53	15416	47

8.2.2 Jatko-opinnot sukupuolen ja lukio-opintojen keston mukaan

Sukupuolella näyttää olevan jonkin verran yhteyttä koulutustasoon, sillä miehissä on suhteellisesti enemmän yliopistotutkinnon/korkeakoulun suorittaneita ja erityisesti tutkintoa suorittamattomia, kun taas naiset ovat käyneet miehiä useammin ammatillisen koulutuksen (liite 4). Erot sukupuolten välillä ovat melkein merkitseviä ($p < .05$). Parhailaan opiskelevien keskuudessa sukupuolten välillä ei ole eroa.

Lukio-opintojen suorittaminen yli kolmessa vuodessa viivästyttää luonnollisesti jatko-opintoihin pääsyä, mutta ei kuitenkaan vaikuta urheilulukiolaisen lopulliseen koulutustasoon kolmessa vuodessa lukionsa käyneisiin verrattuna. Kolmessa vuodessa suorittaneet ovat pidempään opiskelleita useammin saavuttaneet yliopisto-/korkeakoulututkinnon tai ammatillisen opistotutkinnon (liite 5). Vastaavasti yli kolme vuotta lukiossa opiskelleita on enemmän opintoja suorittamattomien keskuudessa. Ero on melkein merkitsevä ($p < .05$).

Pidempään kun kolme vuotta lukionsa suorittaneet ovat suhteellisesti useammin parhaillaan opiskelevia (liite 5). Heitä opiskelee parhaillaan enemmän sekä ammatillisessa koulutuksessa että korkeakouluissa/yliopistoissa. Ero on melkein merkitsevä ($p < .05$) Näyttää siis siltä, että koulutustasossa havaittu ero tasaantuu vuosien edetessä.

Salpausselän urheilulukiolaisista pidempään kuin kolme vuotta opintojansa suorittaneet ovat useammin ($p < .001$) ilman opiskelupaikka, kun kolmessa vuodessa lukio-opintonsa suorittaneet ovat jo päässeet jatko-opintojensa alkuun (taulukko 15). Otoksessa olevat Salpausselän lukiolaiset ovat lukiosta vuosina 1993-1998 kirjoittaneita, joten erot ovat todennäköisesti suurimmillaan juuri nyt. Jatkossa onkin mielenkiintoista nähdä, miten tilanne tasoittuu.

TAULUKKO 15. Lukio-opintojen keston yhteys nykyiseen opiskeluun Salpausselän urheilulukiolaisilla (Khin neliötesti)

Nykyinen opiskelupaikka	Lukio-opintojen kesto			
	Kolme vuotta tai vähemmän		Yli kolme vuotta	
	n	%	n	%
Ei opiskele parhaillaan/lyhyt ammatillinen kurssi	7	22	25	71
Ammatillinen koulutus	8	25	6	17
Yliopisto/korkeakoulu	17	53	4	11
Yhteensä (n=67)	32	100	35	100

$\text{Khii}^2 = 18.4, \text{df} = 2, p < .001$

8.2.3 Jatko-opinnot asumismuodon ja lajin mukaan

Kotona asuvat ovat saavuttaneet kodin ulkopuolella asuvia useammin yliopisto/korkeakoulututkinnon ja kotona asuneissa on myös enemmän tutkintoja tai opintoja

suorittamattomia. Vastaavasti kodin ulkopuolella asuvat ovat suorittaneet useammin ammatillisen tutkinnon. Ero on melkein merkitsevä ($p < .05$). Asumismuodolla ei ole yhteyttä parhaillaan opiskelevien koulutustasoon. Useat lukioaikana kodin ulkopuolella asuneet urheilulukiolaiset kommentoivat kyselyn viimeisessä avoimessa kohdassa lukiolla olleen itsenäistä ja myönteinen vaikutus erityisesti jatko-opintojen kannalta:

”Opiskelu-aika oli erittäin hyödyllinen itsenäistymisen kannalta. Pääsi tarpeeksi ajoissa pois äidin helmoista. Oli huomattavasti helpompi aloittaa lukion jälkeen varsinaiset korkeakouluopinnot”. (Mies, hiihto)

”Henkilökohtaisesti voin sanoa, että kodin ulkopuolella asuminen pakotti vastuun ottoon, joka edesauttoi myöhempään yliopisto-opiskeluun”. (Mies, hiihto)

Lajilla ei ole merkitsevää yhteyttä urheilulukiolaisen koulutustasoon eikä nykyiseen opiskelupaikkaan. Kuitenkin voidaan todeta, että esimerkiksi jalkapalloilijoiden/jääkiekkoilijoiden ryhmässä on suhteellisesti vähiten yliopiston/korkeakoulututkinnon suorittaneita tai siellä parhaillaan opiskelevia ja eniten ammatilliseen koulutukseen suuntautuneita. Vastaavasti ryhmässä muut on eniten yliopiston/korkeakoulun suorittaneita tai siellä parhaillaan opiskelevia (liite 5).

8.3 Urheilulukiolaisen ammatti

Kyselyyn vastanneista puolet ($n=137$) ilmoitti olevansa ammatissa. ”Nykyään olen” -kysymykseen vastanneista päätoimisesti tai urheilun ja opiskelun ohella työtä tekeviä oli hieman ammatissa toimivia enemmän. Ero johtuu siitä, että osa opiskelun ohella työtä tekevästä ei maininnut olevansa ammatissa. Kyselyyn vastanneista Kuortaneen, Mäkelänrinteen ja Sotkamon lukiolaisista ammatissa toimivia oli 60 %, kun vastaavasti Salpausselän lukion oppilaista ammatissa toimi vajaa neljännes. Eroa voidaan selittää Salpausselän lukiolaisten nuoremmalla ikärakenteella. Urheilulukiolaiset toimivat kaikkiaan noin 70 eri ammatissa, joista kymmenen yleisintä ammattia on taulukossa 16.

TAULUKKO 16. Urheilulukiolaisen kymmenen yleisintä ammattia

-
1. Opettaja (n=15)
 2. Upseeri (n=11)
 3. Myyjä (n=7)
 4. Sairaanhoidtaja (n=7)
 5. Suunnittelija (n=6)
 6. Liikunnanohjaaja (n=5)
 7. Tutkija (n=5)
 8. Assistentti (n=4)
 9. Insinööri (n=4)
 10. Poliisi (n=4)
-

Ammatissa toimivista hieman alle puolet ei ollut kokenut ammatinvalintaongelmia lainkaan. Jonkin verran ammatinvalintaongelmia oli ollut alle puolella vastaajista. Paljon tai erittäin paljon ammatinvalintaongelmia oli ollut joka kymmenennellä ammatissa toimivalla. Tulokset ovat samansuuntaisia kuin Vuolteen (1987a) huippu-urheilijoita käsittävässä tutkimuksessa.

Eniten ammatinvalintaongelmia olivat aiheuttaneet (paljon tai erittäin paljon vaihtoehtoihin vastanneet) urheilulukiolaisen oma päättämättömyys (32%) ja urheilu-ura (14%). Edellisten lisäksi ammatinvalintaongelmia olivat aiheuttaneet lisäksi heikko taloudellinen tilanne, joka oli pakottanut tekemään ammatinvalinnan vastoin omaa tahtoa. Avoimessa kohdassa nuoret toivoivat kouluilta aktiivisempaa roolia ammatinvalinnan ohjaukseen:

”Lukion jälkeen putosi periaatteessa tyhjän päälle, koska edessä olivat ammatinvalintakuviot. Lukion aikana ei keskitytty riittävästi lukion jälkeiseen elämään”. (Mies, hiihto)

”Mielestäni lukiossa olisi pitänyt kiinnittää enemmän huomiota jatko-opintoihin ym. suunnitelmiin. Eli olisi pitänyt miettiä tarkemmin urasuunnitelmaa siinä tapauksessa, että urheilu-ura loppuu yllättäen (opo/ammatinvalinnanohjaus; tehtävänä varmistaa, että jokaisella on jokin suunnitelma jatkon osalta (ei vain urheilu)”. (Nainen, melonta)

Tässä tutkimuksessa ammattia käsitellään ammattiaseman näkökulmasta ja luokittelu on sovellettu tilastokeskuksen sosioekonomisen aseman luokittelusta (Tilastokeskus 1995, 4, 138-139). Tulosten alaongelmien tarkastelu kohdistuu pääosin Kuortaneen, Mäkelänrinteen ja Sotkamon lukioihin, jotka edustavat ammatissa toimivista noin 90 % (n=120). Edellä mainituista joka kolmas on johtavassa asemassa (taulukko 17), yli kolmannes on alempi toimihenkilö ja viidesosa toimii työntekijänä. Taulukossa luokkaan -yrittäjät on luokiteltu myös maanviljelijät. Huomattavaa on, että vain kaksi luokittelee ammatikseen urheilun. Urheilua arvioitiin usein epävarmana (talous, työttömyys) ja jopa vaarallisena ammattina:

”Urheilu-ura ei kannata, jollei ole varma merkittävästä taloudellisesta hyödystä. Menestyvän urheilijan on osattava kaupallisia taitoja pystyä myymään itseään, ennen kuin on varaa palkata joku muu sitä tekemään. Ammatillisuralle aikovan on tiedostettava, että hän on kouluttautumassa ammattiin, josta jää varmasti työttömäksi 5-10 vuoden päästä”. (Mies, purjehdus)

”Urheilu on hyvä harrastus mutta ammattina se on terveydelle vaarallinen”. (Mies, yleisurheilu)

TAULUKKO 17. Ammatissa toimivien urheilulukiolaisten (Kuortane, Mäkelänrinne, Sotkamo) ammattiasema sukupuolen mukaan

	Johtava		Alempi		Työntekijä		Yrittäjä		Urheilija		Yhteensä	
	asema/ ylempi		toimihenkilö									
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Nainen	16	30	24	44	13	24	1	2	-	-	54	100
Mies	24	36	20	30	14	21	7	11	1	2	66	100
Yhteensä	40	33	44	37	27	22	8	7	1	1	120	100

8.3.1 Ammatti sukupuolen, lukio-opintojen keston, asumismuodon ja lajin mukaan

Sukupuolten väliset erot ammattiasemassa eivät ole merkitseviä. Miehet toimivat kuitenkin naisia useammin johtavassa asemassa ja yrittäjänä, mikä voi olla seurausta miesten suuremmasta osuudesta yliopistotutkinnon suorittaneissa. Naisia on sen sijaan enemmän alemmissa toimihenkilöissä.

Lukio-opintojen kesto ei vaikuta ammattiaseman saavuttamiseen merkitsevästi. Kolmessa vuodessa opintonsa suorittaneet ovat kuitenkin pidempään lukion käyneitä useammin johtavassa asemassa tai alempia toimihenkilöitä. Vastaavasti yli kolme vuotta lukiossa opiskelleet ovat useammin työntekijöitä. Tämä johtuu todennäköisesti sekä lukio-opintojen että jatko-opintojen pitkittämisestä, eikä ero ole todennäköisesti pysyvä.

Lukioaikaisella asumismuodolla ei ole merkitsevää yhteyttä ammattiasemaan, vaikka kotona vanhempien luona asuneet saavuttavat kodin ulkopuolella asuneita useammin johtavan ammattiaseman. Vastaavasti kodin ulkopuolella asuvat sijoittuvat useimmin työntekijän asemaan.

Yksilö- ja joukkuelajien välillä ei ole eroa ammattiasemassa. Tarkasteltaessa yksittäisiä lajeja hiihtäjät ovat muiden lajien urheilijoita useammin johtavassa asemassa ja ylempänä toimihenkilönä ja jalkapalloilijat/jääkiekkoilijat alempina toimihenkilöinä.

8.4 Urheilulukiolaisen urheilumenestys ja urheilu-ura

Tässä tutkimuksessa urheilumenestystä mitattiin urheilulukiolaisten arvioiman parhaan urheilutuloksen tai sijoituksen ja sen ajoittumisen perusteella. Tutkimusongelman tulosten käsittelyssä käytetään parhaan urheilutuloksen tai sijoituksen sijasta sanaa -urheilumenestys. Tutkimuksessa selvitettiin lisäksi sukupuolen, urheilulukion keston, asumismuodon ja lajien urheilumenestyksessä ilmeneviä eroja ja yhteyksiä. Analyysimenetelminä käytettiin ristiintaulukointia ja Khin neliötestiä.

Alaongelmissa alkuperäisestä kymmenluokkaisesta urheilumenestystä mittaavasta mittarista muodostettiin kolmeluokkainen asteikko, jossa ensimmäiseen luokkaan kuuluvat ilman

mainittavaa urheilumenestystä jääneet, sekä piirikunnallisen ja divisioonatason urheilijat. Kansallisen tason urheilijoiksi luokiteltiin SM-kisoihin osallistuneet ja SM-kisoissa mitaleille päässeet urheilijat. Kolmanteen luokkaan eli kansainvälisen tason urheilijoiksi on luokiteltu kaikki ne, jotka ovat edustaneet maataan oman ikäluokkansa maajoukkueissa, osallistuneet PM, EM, MM tai Olympiakisoihin tai saavuttaneet edellä mainituissa kilpailuissa mitalin. Kyselyyn vastanneista kymmenen urheilumenestys jäi luokittelematta, koska urheilija ei ollut maininnut parasta tulosta tai sijoitusta lainkaan tai oli maininnut vastauksessaan vain tuloksen.

8.4.1 Paras urheilumenestys ja sen ajoittuminen

Urheilulukiolaisista joka neljäs on saavuttanut urheilussa vähintään maajoukkueetason joko nuorten tai aikuisten sarjoissa (taulukko 18). Yli puolet on päässyt urheilussa mukaan SM-kisoihin tai saavuttanut siellä mitalin. Divisioona- ja piirikunnallisen tason urheilijoita ja ilman mainittavaa menestystä jääneitä urheilijoita oli vastanneista noin joka kymmenes.

Kyselyyn vastanneista 43% (n=118) jatkaa edelleen urheilua. Heidän osaltaan paras urheilutulos voi tulla vielä tulevaisuudessa. Suurin osa (noin 90%) urheilua jatkavista eli aktiiveista urheilee joko opiskelunsa tai työnsä ohella. Aktiiveista noin joka kymmenes (n=11) on täysipäiväinen urheilija. Liitteessä 6 on kuvattu urheilulukiolaisten nykyinen toiminta.

TAULUKKO 18. Urheilulukiolaisen arvioima paras urheilumenestys

Urheilumenestyksen taso	n	%
Ei mainittavaa menestystä	15	6
Divisioona-/piiritaso	16	6
SM-edustus	62	23
SM-mitali	103	39
Maajoukkue	24	9
PM-mitali	6	2

(jatkuu)

TAULUKKO 18. (jatkuu)

Urheilumenestyksen taso	n	%
EM-edustus	12	5
EM-mitali	4	2
MM/olympiaedustus	11	4
MM/olympiamitali	13	5
Yhteensä	266	100

Urheilulukiolaisista yli puolet oli saavuttanut parhaan urheilumenestyksensä lukion aikana (taulukko 19), joka neljännellä menestys oli ajoittunut lukion jälkeiseen aikaan ja noin joka viides ilmoitti menestyneensä parhaiten ennen lukiota.

TAULUKKO 19. Parhaan urheilumenestyksen ajoittuminen urheilu-uralle

Ajankohta	n	%
Ennen lukiota	48	18
Lukion aikana	152	58
Lukion jälkeen	64	24
Yhteensä	264	100

Lukion aikana saavutettu paras urheilumenestys tulee useimmiten toisen lukuvuoden aikana (17-18v.). Lukioaikainen urheilumenestys on hyvää, sillä lukion aikana parhaan urheilumenestyksen saavuttaneista 40 % on saanut juniorisarjojen SM-mitalin ja 30% on edustanut maata junioreiden maajoukkueessa.

Lukion jälkeen saavutettu paras urheilumenestys ajoittuu useimmiten yhdestä kahteen vuotta lukion jälkeen (19-22v.) (liite 6). Parhaan urheilumenestyksen ajoittuminen lukion jälkeiseen aikaan on hieman yleisempää (25%) ns. ”vanhoissa lukioissa” (Kuortane, Mäkelänrinne, Sotkamo). ”Vanhojen” lukioiden osalta parhaan tuloksen ajoittuminen lukion jälkeiseen aikaan

saattaa vielä lisääntyä, sillä aktiiveja heistä on vielä hieman yli kolmannes. Suomelan ja Karvosen tutkimuksessa (1996, 32) parhaan urheilumenestyksen saavuttaneita lukion jälkeen oli Kuortaneen, Mäkelänrinteen ja Sotkamon lukioissa tuolloin 20%.

Vähintään maajoukkue-tason urheilumenestyksen saavuttaneista vain muutamalla edellä mainittu urheilumenestys on tullut ennen lukion alkua (n=4), kahdella kolmesta (n=44) lukion aikana ja yhdellä kolmesta (n=22) lukion jälkeen (liite 7). Kolmessa vuodessa lukion suorittaneet ovat lajista riippuen ainakin vuoden lukion jälkeen nuorten sarjassa, joten edellisestä voidaan päätellä, että urheilulukiolaisista vajaa kymmenes saavuttaa lajissaan maajoukkue-tason seniorisarjoissa.

Piirikunnallisen-/divisioonatason ja kansallisen tason urheilumenestyksen osuus vähenee urheilu-uran jatkuessa kohti yleistä sarjaa ja vastaavasti kansainvälisen tason urheilumenestys on suhteellisesti yleisempää urheilulukion jälkeisenä aikana. Urheilunsa lopettaneet mainitsivat aktiiveja useammin parhaan tuloksen tulleen ennen lukion alkua ja lukion aikana. Aktiiveilla paras urheilutulos on tullut lopettaneita useammin lukion jälkeisenä aikana.

Maastohiihdossa ja yleisurheilussa paras urheilumenestys on tullut jääkiekkoilijoita/jalkapalloilijoita useammin ennen lukiota. Urheilumenestys vaihtelee myös koulukohtaisesti, johon todennäköisesti vaikuttaa urheilulukioissa harrastettavien lajien painotus.

Lukion urheilumenestys on hyvä, mutta urheilu-uran jatkaminen ja urheilumenestyksen saavuttaminen lukion jälkeen tuottaa urheilijoille vaikeuksia. Urheilussa menestymättömyyttään ja urheilu-uran lopettamiseen johtaneita syitä urheilulukiolaiset selittivät mm. seuraavasti:

”Siirtyminen ”heikompi tasoihin” olosuhteisiin oli aikanaan lievä järkytys (tarkoitin jatko-opiskelupaikkakunnan olosuhteita)”. (Nainen, hiihto)

”Urheilulukio oli loistava paketti, mutta sen jälkeen hiihdossa ei ole yhtä hyvää jatkumahdollisuutta. Tämä luo jatkuvasti ongelmia ja aiheuttaa paljon enneaikaisia lopettamista”. (Mies, hiihto)

"Yleiseen sarjaan siirtyvien nuorten mahdollisuuksiin tulisi kiinnittää huomiota enemmän. Hyppäys yleiseen sarjaan on kestävyyslajissa suuri". (Mies, hiihto)

"Tulevaisuudessa olisi hyvä keksiä jonkinlainen ratkaisu yliopisto-opintojen ja urheilu-uran yhdistämiseksi". (Nainen, hiihto)

"Ikävä kyllä, Suomessa aika ei ole vielä kukaan kypsä urheilulle ammattina! Suurin ongelma lienevät kunnianhimoiset vanhemmat, jotka haluavat, että jälkikasvusta tulee huippu-urheilija ja tohtori samaan aikaan. Vanhana kääkkänä (kolmikymppisenä, HEH!) ehtii opiskella kun lenkkarit ei enää taivu jalkaan". (Nainen, alppihiihto)

"Mielestäni huippu-urheilu tänä päivänä vaatii täysipainoista antautumista harjoittelulle, ammattimaisuus korostuu. Esim. kolmivuorotyön ohella harjoittelu mahdollista mutta ei tavoitteellista ja päämäärätietoista--> mahdollistaa pääsyn vain tietylle tasolle". (Mies, Paini)

"Ammattimaisen urheilijan taloudellinen asema on riittämätön nuorilla urheilijoilla, joka saa monet lopettamaan ja hankkimaan ammatin". (Mies, hiihto)

"Toivon, että loukkaantuneesta urheilijasta pidettäisiin parempaa huolta. Itse olen saanut etsiä lääkäreitä ja eri fysioterapeutit käsiini yms. Joskus asioiden eteenpäin viemiseksi olisin tarvinnut apua". (Nainen, yleisurheilu)

"Urheilussa minua kiehoi vain kilpaileminen, ei niinkään harjoittelu. Pikkuvammat selässä ja jaloissa lopulta veivät motivaation ja armeija-aikana hyppäsin viimeisen kilpailuni, joten varsinainen urheilu-urani jäi varsin lyhyeksi. Pikkuvammat johtuivat suurelta osin siitä, että en nuorena tehnyt monipuolista perusharjoittelua, vaan haimme nopeasti suurilla tehoilla tuloksen, jolloin kaikki kävi liian nopeasti". (Mies, yleisurheilu)

"Opiskelu urheilulukiossa oli mielekästä. Pidin urheilusta paljon, mutta lähinnä se taisi olla suuremman kunnianhimon puuttuessa harrastuspohjalla enemmän kuin urapohjalla. Pidin valmentajista, harjoitusympäristöstä ja useimmat opettajatkin tuntuivat hyväksymän/

ymmärtävän urheilijoiden kisamatkat ja harjoitusleirit. Eli kaiken kaikkiaan hyvä systeemi tämä urheilulukio”. (Nainen, yleisurheilu, kansallinen taso)

”Urheilu-uran jatkumiseen lukion jälkeen mielestäni vaikuttaa eniten urheilija-valmentaja -suhde”.(Nainen, yleisurheilu)

”Oman lajini ongelmat on huipputason nuoret, joista ei kuitenkaan kasva aikuisurheilijoita (yleisurheilussa ainakin on näin). Itse olin lukiossa pelkkä keskinkertaisuus, mutta se ei estänyt minua nousemasta kansainvälisen tason urheilijaksi ja olen edelleen mukana ammattimaisesti, vaikka ikää on tällä hetkellä 26-vuotta. Urheilulukio ei saa missään tapauksessa olla paikka, jossa nuori urheilija tehoharjoittelun ansiosta nousee juniorisarjojen valtiaaksi jopa kansainvälisellä tasolla, mutta hänen eväänsä loppuvat jo ennen 25 ikävuotta”. (Nainen, yleisurheilu, kansainvälinen taso)

”Tällä hetkellä urheilu-urani käy aallokkoa, lopettaako vai ei. Motivaatiota löytyy edelleen, mutta täytyy ehtiä tehdä muutakin, jotta voisi 30-kymppisenä rakentamaan omaa elämää, sillä pohjahan on nyt luotava”. (Nainen, hiihto)

”Urheilin niin kauan kuin se oli kivaa ja tein vapaasta tahdosta. Kun opiskelu ja perhe nousivat tärkeämmäksi niin luovuin urheilu-urastani”. (Nainen, hiihto)

8.4.2 Urheilumenestys ja urheilu-ura sukupuolen, lukio-opintojen keston ja asumismuodon mukaan

Urheilulukiolaisen urheilumenestyksessä ei ole merkitsevää eroa sukupuolten välillä. Miehistä on kuitenkin suhteellisesti naisia useammin kansainvälisen tason urheilijoita ja miehet ovat naisia useammin saavuttaneet parhaan urheilumenestyksensä lukion jälkeen. Naisissa on vastaavasti miehiä useammin SM-mitalisteja ja naisilla urheilumenestys on miehiä useammin tullut ennen lukiota ja lukioaikana. Miehet jatkavat naisia useammin urheilu-uraansa lukion jälkeen, sillä miehistä 2/3 (n=74) ilmoitti urheilevansa edelleen jossain muodossa. Naisissa urheilua harrasti edelleen 1/3 (n=44).

Urheilulukion tavoitteena on mahdollistaa joustavan ajankäytön avulla täysipainoinen urheiluvalmentautuminen opintojen ohella ja näin auttaa parhaan urheilumenestyksen saavuttamista lukion jälkeisenä aikana. Puolet vastanneista on käyttänyt opintoihinsa aikaa enemmän kuin kolme vuotta ja puolet on muuttanut urheilulukion vuoksi pois lapsuudenkodistaan. Tutkimuksessa haluttiin selvittää, onko lukio-opintojen kestolla ja asumismuodolla yhteyttä urheilumenestykseen. Sekä opintojen kesto että asumismuoto luokiteltiin kahteen luokkaan. Eri ryhmien välisten frekvenssien yhteyksiä tutkittiin Khin neliötestillä (liite 7). Kolmessa vuodessa urheilulukion suorittaneissa on enemmän piirikunnallisen- ja kansallisen tason urheilijoita, kun taas yli kolme vuotta opiskelevissa on enemmän kansainvälisen tason urheilijoita. Ero on melkein merkitsevä ($p < .05$). Asumismuodolla ei ole yhteyttä urheilumenestykseen.

8.4.3 Urheilumenestys ja urheilu-ura lajin mukaan

Urheilumenestyksen vertailu lajien kesken ei ole tarpeellista, koska yhtenäisiä arviointikriteerejä on vaikea luoda. Siksi tässä tutkimuksessa urheilumenestystä tarkastellaan kokonaisuutena (taulukko 20). Piirikunnallisen/divisioonatason urheilijoita löytyy vain neljästä lajista; maastohiihdosta, yleisurheilusta, jalkapallosta ja jääkiekosta. Kyseiset lajit kuuluvat valtakunnallisesti kymmenen suurimman päälajin joukkoon ja ovat myös otoksessa suhteellisesti suurimmat lajit, joten menestystä kansallisella ja kansainvälisellä tasolla on suhteellisesti vaikeampi saavuttaa. Piirikunnallisen/divisioonatason urheilijoiden sijoittuminen edellä mainittuihin lajeihin saattaa johtua urheilulukion valinnassa tapahtuneista virheistä, sairastumisista tai vammautumisista, virheellisestä valmennuksesta tai monista muista urheilumenestykseen vaikuttavista tekijöistä.

Kansallisen tason urheilijoita on 23 lajissa, joista 21 lajissa paras urheilumenestys on SM-mitali. Muita lajeja useammin SM-mitalin parhaaksi urheilumenestykseen mainitsivat yleisurheilijat (33), hiihtäjät (9), jalkapalloilijat (9) ja koripalloilijat (8).

Kansainvälisen tason urheilijoita on 22 lajissa, joista 14:sta kansainvälinen taso on saavutettu lukion jälkeen (alppihiihto, ampumahiihto, baletti, freestyle, golf, jalkapallo, jääkiekko,

koripallo, maastohiihto, paini, purjehdus, taitoluistelu, yhdistetty, yleisurheilu). Edellä mainituissa lajeissa on useita Suomessa harrastajamäärältään pieneksi luokiteltuja lajeja. Tämä kertoo siitä, että vaikka urheilulukiot painottavat omia päälajejaan, pääsee urheilulukioihin lahjakkaita oman lähialueen urheilijoita myös päälajien ulkopuolelta.

TAULUKKO 20. Urheilulukioalaisten urheilumenestys lajeittain

Laji	Pk/div.-taso	Kan/SM-taso	Kv-taso	Yhteensä
Alppihiihto		6	2	8
Ammunta		2		2
Ampumahiihto		4	4	8
Baletti			1	1
Freestyle			3	3
Golf		1	2	3
Hiihtosuunnistus		7		7
Jalkapallo	2	9	4	15
Judo		3		3
Jääkiekko	3	4	4	11
Koripallo		10	6	16
Maastohiihto	19	42	11	72
Melonta			1	1
Mäkihyppy		1	1	2
Paini		6	3	9
Painonnosto		1		1
Pesäpallo		5		5
Purjehdus			3	3
Pyöräily		1		1
Ringette		1		1
Rytminen kilpavoimistelu			1	1
Squash			2	2

(jatkuu)

TAULUKKO 20 (jatkuu)

Laji	Pk/div.-taso	Kan/SM-taso	Kv-taso	Yhteensä
Sulkapallo		1		1
Suunnistus		5	1	6
Taitoluistelu			2	2
Tanssi		1		1
Tennis		1	1	2
Triathlon			1	1
Uinti		2		2
Yhdistetty		3	2	5
Yleisurheilu	6	49	14	69
Telinevoimistelu			1	1
Yhteensä	n=30 (11%)	n=165 (62%)	n=70 (27%)	265 (100%)

8.5 Koulumenestyksen, ammatin ja urheilumenestyksen yhteydet

Tutkimuksessa selvitettiin, onko koulumenestyksen, ammatin ja urheilumenestyksen välillä yhteyttä. Lukion koulumenestys ennustaa ammattiin sijoittumista, mutta muiden muuttujien välillä ei havaittu merkitseviä yhteyksiä.

Ammattiaseman ja koulumenestyksen yhteyttä tutkittiin yksisuuntaisella varianssianalyysillä. Ylemmät toimihenkilöt/johtavassa asemassa olevat ovat saavuttaneet muita ryhmiä korkeammat keskiarvot molemmissa koulumenestys-mittareissa (taulukot 21, 22). Päästötodistuksen erojen vertailussa ero ryhmien 1 ja 3 välillä on erittäin merkitsevä ($p < .001$). Ylioppilastodistuksen yleisarvosanojen vertailussa ryhmän 1 arvosana on merkitsevästi ($p < .01$) ryhmää 3 parempi. Näyttäisi siis siltä, että heikoimmin lukiossa menestyvät sijoittuvat muita useammin työntekijöiksi ja parhaimmin menestyneet johtavaan asemaan/ylemmiksi toimihenkilöiksi. Koska koulumenestys ennustaa näinkin voimakkaasti lukion suorittaneiden ammattiasemaa, on urheilulukiolaisen koulussa menestymiseen laitettava suuri painoarvo.

TAULUKKO 21. Lukion koulumenestys (päästötodistuksen kaikkien aineiden ka, kh) eri ammattiasemassa olevilla (variانسsianalyysi ja LSD-testi)

Ammattiasema	n	ka	kh	1-suuntaisen LSD-testi	
				var.analyysin	F-arvo
(R1) Johtava asema/ylempi toimihenkilö	40	8.66	.52	16.04***	
(R2) Alempi toimihenkilö	43	8.15	.56	df=2, 113	R1-R3***
(R3) Työntekijä	29	7.77	.87		

*** p<.001

TAULUKKO 22. Lukion koulumenestys (ylioppilastodistuksen yleisarvosanan ka, kh) eri ammattiasemassa olevilla (variانسsianalyysi ja LSD-testi)

Ammattiasema	n	ka	kh	1-suuntaisen LSD-testi	
				var.nalyysin	F-arvo
(R1) Johtava asema/ylempi toimihenkilö	40	4.1	1.3	6.17**	
(R2) Alempi toimihenkilö	43	3.4	1.2	df = 2, 109	R1-R3**
(R3) Työntekijä	29	3.0	1.4		

**p<.01

Urheilumenestyksen yhteyttä koulumenestykseen (n=237) ja ammattiasemaan (n=125) arvioitiin ristiintaulukoinnilla ja Khin neliötestillä. Urheilumenestyksellä ei ole merkitsevää yhteyttä koulumenestykseen ja ammattiasemaan. Kansainvälisen tason urheilijat menestyvät opinnoissaan vähintäänkin yhtä hyvin kuin urheilussa heikommin menestyvät. Lisäksi kansainvälisen tason urheilijat saavuttavat vähintään saman ammattiaseman urheilussa heikommin menestyviin verrattuna.

8.6 Tyytyväisyys koulutukseen, ammattiin ja muuhun elämään

Urheilulukiolaisen tyytyväisyyttä mitattiin viisiportaisella Likertin asteikolla opintomenestyksestä, koulutustasosta, ammatista ja elämästä yleensä (taulukko 23). Kyselyyn vastanneet urheilulukiolaiset ovat pääosin tyytyväisiä elämäänsä ja sukupuolten välillä ei ollut merkitsevää eroa, vaikkakin naiset ilmaisivat tyytyväisyytensä hieman miehiä voimakkaammin. Hyvästä koulumenestyksestä huolimatta tyytymättömyyttä ilmaistiin eniten juuri lukion koulumenestyksen suhteen, sillä vastanneista joka viides oli koulumenestykseensä tyytymätön tai erittäin tyytymätön. Tyytymättömyys lukion koulumenestykseen ei kuitenkaan näytä vaikuttavan urheilijan tyytyväisyyteen koulutustason, ammatin ja elämän suhteen jatkossa, sillä tyytymättömyyttä koetaan selkeästi vähemmän edellä mainituilla osa-alueilla. Kun urheilulukion keskeyttäneitä (n=48) ei oteta mukaan tarkasteluun, tyytyväisyys eri osa-alueisiin kasvaa ja tyytymättömyys vähenee. Lukion koulumenestykseen tyytyväisiä/erittäin tyytyväisiä on urheilulukion suorittaneista (n=227) jopa 74% (liite 8).

TAULUKKO 23. Urheilulukiolaisen tyytyväisyys lukion koulumenestykseen, nykyiseen koulutustasoon, ammattiin ja elämään yleensä (kaikki urheilulukiolaiset)

	Lukion koulumenestys		Nykyinen koulutustaso		Nykyinen ammatti		Elämä yleensä	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Tyytymätön tai erittäin tyytymätön	58	21	36	13	9	7	7	3
En osaa sanoa	36	13	33	12	14	10	-	-
Tyytyväinen tai erittäin tyytyväinen	180	66	200	75	114	83	265	97
Yhteensä	274	100	269	100	137	100	272	100

8.7 Urheilulukiolaisen arviot urheilulukiosta opiskelun ja urheilun kannalta

Urheilulukion tulisi mahdollistaa opiskelun ja intensiivisen urheiluvalmentautumisen yhteensovittaminen. Urheilulukioaika on tärkeä vaihe urheilijan uralla, usein vaihe, jossa luodaan harjoituksellinen pohja myöhempää urheilua ajatellen. Ovatko ajankäytön joustavuus ja ulkoiset olosuhteet antaneet siihen mahdollisuuden?

Urheilulukiolaisten arviot urheilulukiosta opiskelun ja urheilun kannalta ovat varsin myönteiset. Urheilulukio on helpottanut urheilun ja opiskelun yhdistämistä (taulukko 24), lukion olosuhteissa (taulukko 25) ei juurikaan ole ollut valittamista ja suurin osa urheilulukiolaisista katsoo, että lukiolla on ollut myönteisiä tai erittäin myönteisiä vaikutuksia omalle urheiluruudalle (liite 8). Urheilu-uransa lopettaneet arvioivat urheilulukion vaikutukset omalle urheiluruudalle aktiiveja kielteisemmin.

TAULUKKO 24. Helpottiko urheilulukio opiskelun ja urheilun yhdistämistä?

	n	%
Ei lainkaan	6	2
Vähän tai kohtalaisesti	51	19
Paljon tai erittäin paljon	217	79
Yhteensä	274	100

Opiskelun ja urheilun yhteensovittamista urheilulukiolaiset kuvailivat seuraavasti:

”Henkilökohtaisesti en pitänyt urheilun ja opiskelun yhdistämistä vaikeana. Käsitykseni mukaan se oli mahdollista niille henkilöille, jotka siihen tosissaan pyrkivät ja tekivät töitä molemmilla osa-alueilla”. (Mies, kansallisen tason jääkiekkoilija, keskiarvo 9.0, E)

”Itse urheilulukio oli mielestäni paras mahdollinen tapa viettää nuoruus, koska koulussa minulla ei ollut koskaan vaikeuksia, vaikka sen eteen en koskaan vaivaakaan nähnyt. Kaiken kaikkiaan suosittelen urheilulukiota kaikille urheilusta aidosti kiinnostuneille nuorille.

Lukirossamme myös itse koulun taso on erittäin hyvä ja opettajat suhtautuvat urheilijoihin siellä yleensä ottaen erittäin positiivisesti, varsinkin jos opiskelut sujuvat. Urheilu elämäkokemuksena on suorastaan ylivoimainen". (Mies, kansainvälisen tason yleisurheilija, keskiarvo 8.6, M)

"Täytyy tietysti muistaa, että aina ei sen ikäinen nuori ole valmis vielä huolehtimaan itsestään ja siitä voi seurata myös vaikeuksia. Opiskelu ja asuminen kaukana kotoa voi siis haitata urheilu-uraa ja jopa katkaista sen". (Mies, piirikunnallisen tason hiihtäjä, keskiarvo 8.8, M)

TAULUKKO 25. Millaiset olivat urheilumahdollisuutesi ?

	n	%
Erittäin huonot tai huonot	4	1
Kohtalaiset	24	9
Hyvät tai erittäin hyvät	246	90
Yhteensä	274	100

Urheilulukion hyviä urheilumahdollisuuksia arvioitiin seuraavasti:

"Olosuhteet olivat kuitenkin urheilulukiossa mahtavat, hyvät harjoitteluolosuhteet. Urheilulukio tarjoaa asiantuntevaa valmennusta ja erinomaiset olosuhteet. Kehittyäkseen urheilijana urheilijan pitää osata/haluta käyttää resursseja hyväkseen". (Mies, kansainvälisen tason hiihtäjä, keskiarvo 9.0, M)

"Harjoiteltua tuli ehkä hieman liikaa - olosuhteet kun olivat huomattavasti paremmat kuin kotipaikkakunnallani. Ehkä juuri tästä syystä minulle tulikin erilaisia vammoja, joista pahin oli polvivamma". (Nainen, kansainvälisen tason yleisurheilija, keskiarvo 8.7, C)

Miehet arvioivat opiskelun ja urheilun yhdistämisen myönteisemmin kuin naiset (liite 8.) Lisäksi miehet arvioivat naisia myönteisemmin urheilulukion vaikutuksia oman urheilu-uran

kannalta (taulukko 26). Olosuhteiden arvioinnissa sukupuolten välillä ei ollut eroa. Aikaisemmin kohdassa 8.4.2 todettiin, että urheilumenestyksessä ei ollut merkittävää eroa sukupuolten välillä, vaikka naisissa oli kyselyhetkellä enemmän urheilu-uransa lopettaneita ja hieman vähemmän kansainvälisen tason urheilijoita. Lisäksi kohdassa 8.1.2 todettiin, että naiset menestyvät koulussa jonkin verran miehiä paremmin. Ovatko naiset yleisesti kunniahimoisempia sekä koulutus- ja urheilu-uransa suhteen, joka näkyy kriittisempänä arviointina urheilulukiota kohtaan vai hyötyvätkö miehet todellakin urheilulukiosta naisia enemmän?

TAULUKKO 26. Urheilulukion vaikutukset urheiluun sukupuolen mukaan

	Naiset		Miehet	
	n	%	n	%
Erittäin haitallinen tai haitallinen	9	7	4	3
Ei vaikutusta	21	17	17	11
Myönteinen tai erittäin myönteinen	95	76	126	86
Yhteensä	125	100	147	100

Urheilulukionsa keskeyttäneet ja muuhun lukioon siirtyneet (n=30), sekä lukio-opintonsa kokonaan lopettaneet (n=18) suhtautuivat urheilulukion arviointiin kriittisemmin kuin urheilulukion suorittaneet. Erityisesti muuhun lukioon siirtyneet arvioivat urheilun ja opiskelun yhdistämistä vähemmän onnistuneeksi kuin urheilulukion suorittaneet. Lisäksi vain puolet muuhun lukioon siirtyneistä arvioi urheilulukiolla olleen myönteinen tai erittäin myönteinen vaikutus urheilu-uran kannalta (liite 9), kun se urheilulukion suorittaneilla oli peräti 95%.

Urheilulukion keskeyttäneet ("Ei lainkaan hyötyjä kokeneet") selittivät urheilun ja opiskelun yhdistämisen ongelmia seuraavasti:

"Omalla kohdallani urheilulukio koitui tappiokseni, sillä lopetin kilpailamisen liiallisen harjoittelun aiheuttaman ylikunnon ja siitä seuranneen pettymyksen vuoksi. Tärkein syy

tapahuneeseen oli liian löysä kontrolli harjoittelun suhteen, johon taas löytyy useampia syitä.” (Nainen, kansallisen tason hiihtäjä, keskiarvo 8.1, C)

”Urheilulukio ei auttanut mitenkään uraani ajatellen, lukion lajivalmennus oli lastenkengissä ja ammattiin tähtäävälle täysin hyödytön”. (Nainen, kansainvälisen tason tanssija, keskiarvo 8.2, M)

”Olen sitä mieltä, ettei minun olisi kannattanut käydä urheilulukiota edes sitä yhtä vuotta, jota kyseistä ”erikoislukiota” kävin. Mielenpiti johtuu siitä, että mielestäni urheilulukio on hyvä vaihtoehto vain sellaisille nuorille, joilla on todella mahdollisuuksia huipulle; minulla niitä ei ollut. Näin jälkeensä tuntuu tosi typerältä, että uhrasin lajille lukioaikana aivan kohtuuttomasti aikaa ja energiaa: koulu kärsi”! (Nainen, kansallisen tason yleisurheilija, keskiarvo 8.5, C)

”Nuoret usein epäkypsiä muuttamaan vieraalle paikkakunnalle. Tavoite aina käydä lukio kolmessa vuodessa. Kaikki kouluaineet tärkeitä jatkokoulutusta varten! Kaikista ei aina tule huippuja urheilun saralla”. (Nainen, kansallisen tason yleisurheilija, keskiarvo 8.1, M)

”Koin urheilulukion rankaksi, opintomenestys oli huono. Jälkeensä ajatellen, että olin liian nuori ottamaan vastuuta opiskelustani ja itsenäisestä elämästä -> liian kaukana kotoa” (Nainen, kansallisen tason hiihtäjä)

”Vaihdoin urheilulukiosta liian vauhdikkaan elämänmenon takia. Muutin takaisin kotiin asumaan ja lukioarvosanani paranivat. Urheilulukiosta en todennäköisesti olisi valmistunut ylioppilaaksi”. (Nainen, piirikunnallisen tason alppihiihtäjä, keskiarvo 8.0, M)

8.7.1 Urheilulukiolaisten ajatuksia urheilulukion kehittämiseksi

Urheilulukio on nuorten mielestä toimiva kokonaisuus, jossa urheilun ja opiskelun yhteensovittaminen onnistuu hyvin. Eniten urheilulukiolaiset esittivät ajatuksiaan avoimeen kysymykseen koulun valmennustapahtumasta. Hyvään valmennukseen sisältyy opiskelijoiden

mielestä selkeät tavoitteet, seuranta ja toimiva yhteistyö kouluvalmentajan ja henkilökohtaisen valmentajan välillä. Urheilullisten tavoitteiden lisäksi opiskelijat kaipaavat lisää opinnon ohjausta ja tavoitteiden asettamista myös koulutus- ja ammattiuralle. Edellisten lisäksi urheilulukiolaiset esittivät urheilulukiojärjestelmän kehittämiseksi seuraavaa:

Valinta urheilulukioon

- Riittävä pohjakunto jo lukioon tultaessa.
- Lahjakkaille nuorille.
- Tavoitteellisille nuorille, joilla on selvät tavoitteet ja halu kehittyä.
- Todellisille halukkaille ja pärjääjille.
- Vain vakavissaan oleville urheilijoita.

Asuminen asuntolassa

- Säännöt asuntolassa asuville ja ehdoton sääntöjen noudattamien valvontaa tehostamalla.
- Tukea nuorille asumisen helpottamiseksi.
- Tietty aika illasta voisi olla pyhitetty opiskelulle.
- Asuntolassa jokaisella pitäisi olla oma huone.
- Lisää yhteistyötä, toisten kannustamista ja tukemista.

Koululiikunta

- Koska urheilulukiossa on niin paljon valmennusta, niin itse koulun liikuntatuntien pitäisi olla rennompia ja pitäisi olla enemmän mahdollisuuksia valita. Muuten koulun liikuntatunnit vetää ”kuulan jumiin”.

Lajien määrä ja yhteistoiminta

- Vähemmän lajeja urheilulukioon ja niihin todellinen satsaus.
- Jokaisessa lajiryhmässä tulisi olla tiivis ryhmä, joka harjoittelisi ja viettäisi aikaa yhdessä.
- Eri lajien ryhmien tulisi olla samankokoisia.
- Ehkä olisi voinut olla enemmän yhteistoimintaa sekä oman lajin, että muidenkin lajien harrastajien kanssa muissakin kuin urheilun merkeissä.

Valmennus

- Jalkapallotreenit ma, ke, pe aamuisin
- Valmentajille lajinvaihtoviikkoja ja ajatusten vaihtoa.
- Lukiossa tulisi ottaa jokaisen lajin erityisosa-alueet tarpeeksi hyvin huomioon ja opettajien tulisi olla niistä perillä.
- Koulun yleisurheiluvalmentajan tulisi olla monipuolisesti kouluttautunut tai valmentajia tulisi olla useampia.
- Pitäisi kiinnittää huomio urheilijoiden välipaloihin ja koulu voisi lisätä urheilijoille esim. välipalat aamu ja iltapäivällä.
- Oikean ravinnon ja elämäntapojen opettaminen ja ylläpito.
- Ensimmäisen kahden vuoden aikana pitäisi mielestäni olla harjoitusten sijasta esim. valmennustiedon ja ravitsemuksen kursseja.
- Enemmän tietoa, mitä urheilijan ura loppujen lopuksi vaatii, eli että on kunnossa lepo, ravinto, lihashuolto, valmennus.
- Olisin toivonut urheilulukiolta enemmän luentoja/tunteja millaista on olla ammattiurheilija esim. vierailevia urheilijoita ja luentoja urheilupsykologiasta, sponsoroinnista, verotuksesta.
- Vähemmän menestyneille enemmän henkistä tukea valmentajilta.
- Puutteita mm. psyykkisessä valmennuksessa, opinnonohjaamisessa.
- Nuorten henkiseen valmentautumiseen pitäisi kiinnittää enemmän huomiota.
- Itse lisäisin nuorten ”psyykkistä valmennusta” lukion liikuntatuntien sisällössä, jotta voitaisiin luoda parempi henkinen pohja ponnistaa huippu-urheilijaksi.
- Urheilulukioon sisäänajo tulisi mielestäni suorittaa varoen. Tällä tarkoitan harjoitusmäärien lisäämistä.
- Kilpailukauden päätyttyä taukoa omasta lajista myös aamuharjoituksissa.
- Lisää lajikohtaista harjoittelua.
- On osattava rajoittaa urheilua ettei tapahtuisi kyllästymistä.
- Yksilöllisyys pitäisi huomioida hyvin. Mielestäni jo harjoittellessa tavallaan kilpaillaan liikaa ja näin ollen harjoitus ei välttämättä vastaa tarkoitusta jokaisella. Eri asia on tietysti esim. testitulokset.
- Tulisi valmentaa ihmistä kokonaisena persoonana, eikä pelkästään lajiominaisuuksia.

- Lukiosuunnittelussa pitäisi ottaa huomioon ihmisen kokonaisuus: urheilija, etenkin nuori ei ole ”kone”, vaan pikemminkin ”kunnianhimoinen sielu” yksilönä.
- Urheilulukiossa pitäisi intoa täynnä oleville urheilijan aluille näyttää, että elämässä on muutakin kuin urheilu ja urheilullisia harrastuksia. Innokas nuori urheilija sortuu liian usein tiukkapipoiseen harjoitteluun ja jos vastoinkäymisiä tulee urheilurintamalla, ei elämässä tahdo olla mitään muuta. Eli on tyhjää. Liikaa harjoitteluun innostumista pitäisi hillitä.
- Tasapuolisuus kaikille urheilijoille, joskus huiput saavat erityiskohtelua.
- Mielestäni lukioaikana tulisi opettaa nuoret harjoittelemaan oikein sekä rakentaa heille riittävä psyykinen ja fyysinen pohja mikä mahdollistaisi (lahjojen riittäessä) huipulle nousun yleisessä sarjassa.

Tavoitteet, seuranta ja yhteistyö valmennuksessa

- Tavoitteista täytyy puhua, mikä on missäkin vaiheessa realistista. monesti käy niin, että ollaan nuorten sarjoissa huipulla ja yleiseen sarjaan siirryttäessä joko lopetetaan tai tiputaan kärjen vauhdista.
- Taustat olisi hoidettava huomattavasti paremmin kuntoon, harjoittelutavoitteet tulisi tähdätä pitkäjänteisen suunnitelman mukaan, ei menestystä nuorten MM-kisoissa, vaan aikuisten sarjoissa. ” Ainakin yleisurheiluvainnennus on tämän unohtanut.
- Urheilulukion tasoa ja valmennuksen hyvyttä ei pitäisi mitata nuorten sarjojen SM-mitaleilla. Kilpailu oppilaiden keskuudessa on kovaa, siihen kun lisätään vielä opettajien ja valmentajien nuorten sarjoissa menestyjiä ihannoiva ilmapiiri päälle, käy niin, että nuorten sarjoissa menestyvät koviten treenaavat ylikunnon välttävät urheilijat. Taustalla saattavat todelliset lahjakkuudet hakata parivuotta päätään seinään ja todeta, että eihän tästä mitään tule ja lopettaa ... tai jotain.
- Urheilulukioilaisten, heidän valmentajien, sekä urheilulukion valmentajien tulee tehdä jatkossa tiivistä yhteistyötä linjattaessa nuoren urheilijan pitkäjänteistä harjoittelua kohti aikuisuraa.
- Valmennusta koulussa voisi koordinoida paremmin seuran/oman valmentajan kanssa.
- Pitäisi sopia yhteiset metodit miten edetään lukioaikana; henkilökohtainen valmentaja, kouluvalmentaja, urheilija. Urheilun pitäisi olla kehittävää myös kasvatuksellisesti.
- Enemmän yhteydenpitoa kotivalmentajiin ja perustyön tehneisiin.

- Yhteistyö urheilulukion ja henkilökohtaisten valmentajien kanssa tarkastelun kohteeksi (konsultointi tms.) pidän yhteistyötä tärkeänä!
- Tiukempi kontrolli siitä, että koulunkäynti ja urheilu-uran rakentaminen pysyisi balanssissa, ettei systeemiä käytettäisi hyväksi.
- Valmentajilla ja liikunnanopettajilla pitää olla parempi kontrolli siitä, mitä, missä ja kuinka paljon urheilulukiolainen harjoittelee -> ylikunto, rasitusmurtumat, revähdykset jne. Henkilökohtaisen valmentajan ja lukion valmentajien säännöllinen vuoropuhelu ja ajatusten vaihto. Jos urheilulukiolaisen tulokset ja saavutukset merkittävästi heikkenevät jo ekan vuoden jälkeen, on pohdittava valmennuksen muuttamista parempaan suuntaan.
- Opin kantapään kautta, että kontrolli harjoittelussa on erittäin tärkeää ja painotankin jatkoa ajatellen urheilulukioissa olevien valmentajien tärkeyttä.
- Urheilulukiossa tulisi olla tarpeeksi suuret ryhmät, ettei henkilö harjoittele yksin ja ettei häneltä puutu vastuuhenkilöä.

Opinnon ohjaus ja jatko-opiskelu

- Urheilu ja opiskelu tulee pystyä yhdistämään entistä paremmin tulevaisuudessa.
- Helpotusta loma-anomuksiin ja sallittuihin poissaolomääriin.
- Valinnaisuutta edelleen lisää urheilulukioon.
- Tulisi myös korostaa, että ylioppilastodistus ei riitä nykyään, kertoa hyvistä jatko-opiskelupaikoista urheilijalle.
- Kannattaisi lukea kieliä mahdollisimman paljon, muuten joutuu opiskelemaan ne myöhemmin.
- Koulua on syytä käydä, ettei kaikki kaadu päälle kun sporttaaminen loppuu yllättäen ennen aikojaan.
- Pitäisi opastaa urheilijaa tekemää hyviä valintoja.
- Mielestäni lukiossa olisi pitänyt kiinnittää enemmän huomiota jatko-opintoihin ym. suunnitelmiin. Eli olisi pitänyt miettiä tarkemmin urasuunnitelmaa siinä tapauksessa, että urheilu-ura loppuu yllättäen (opo/ammatinvalinnanohjaus; tehtävänä varmistaa, että jokaisella on jokin suunnitelma jatkon osalta (ei vain urheilu).
- Nimenomaan 2-3 vuoden jälkeen täytyisi puhua järkeä onko urheiluun opiskelun kustannuksella järkevää.

- Yleistä keskustelua mahdollisista eduista, mitä urheilu voi tuoda esim. jatko-opintojen kannalta, mutta vastaavasti keskustelua myös mahdollisista haitoista!
- Katsetta eteenpäin myös opiskelun kannalta, ei vain urheilun kannalta!
- Lukioaikana olisin kaivannut muutakin tukea.
- Esitän, että jatkossa turvattaisiin jollain lailla myös lukion jälkeinen opiskelu ym. Tehtäisiin edes raaka runkoesitys tulevaisuuden kuvioista.

Muut ehdotukset

- Ulkomaalaisiin kouluihin olisi mukava järjestää vierailuja, tasaisesti kaikille!
- Yhteydenpitoa myös Suomessa olevien urheilulukioiden välille.
- Urheilulukiot voisivat järjestää tapaamisia, sillä olisi kiva tietää missä kukakin on! Kontaktit olisi kiva säilyttää.

8.8 Urheilulukiolaisen käsitykset urheilu-uran vaikutuksista omaan elämään

8.8.1 Urheilu-uran myönteiset ja kielteiset vaikutukset koulutusuraan

Urheilulukiolaisista 60% arvioi urheilu-uran vaikuttaneen koulutusuraan edistävästi tai erittäin edistävästi (taulukko 27). Kysyttäessä urheilu-uran tuomia hyötyjä muille elämänalueille, 80% vastanneista ilmoitti, että urheilusta on ollut hyötyä koulutukseen. Kysymykseen vastanneista kolmannes on kokenut hyötyä paljon tai erittäin paljon. Urheilun koulutusuralle koetut edistävät vaikutukset ja hyödyt ovat todennäköisesti vaikuttaneet myös tyytyväisyytenä saavutettuun koulutustasoon, sillä koulutustasoonsa tyytyväisiä tai erittäin tyytyväisiä on vastanneissa 74 %. Uhrauksia kysyttäessä 40% vastanneista ei ole kokenut joutuneensa tekemään lainkaan uhrauksia koulutuksessa urheilu-uransa vuoksi. Urheilun edistäviä vaikutuksia koulutusuraan selitettiin seuraavasti:

”Urheilu on kehittänyt kykyä hallita ja koordinoita muutakin osaa elämästä. Esim. opiskelu on mielestäni samanlainen haaste ja pitkäjänteinen projekti kuin urheilijana harjoittelemisen kohti tavoitteena olevia kisoja”. (Mies, yleisurheilu)

Urheilun katson antaneeni itseäni pitkäjänteisyyttä vaativissa tehtävissä esim. pääsykokeet yliopistoihin (Mies, maastohiihto)

”Urheilumenestys toi minulle opiskelupaikan USA:n yliopistossa. Urheilu myös johtaa ensimmäiseen työsuhteeseen USA:ssa oman lajini päätoimisena valmentajana”.
(Nainen, telinevoimistelu)

”Numeroni alkoivat huonontua välittömästi sen jälkeen, kun olin lopettanut urheilun”.
(Nainen, koripallo)

Vastaavasti 8% vastanneista on kokenut urheilu-uran vaikuttaneen koulutusuraan haitallisesti. Eräänlaisena haittana voidaan pitää sitä, että urheilulukiolaisista joka kymmenes on joutunut jättämään muita aineita pois valitessaan laajan liikunnan oppimäärän. Kyseisen ongelman kokeneista eniten haittaa tästä on syntynyt pisteiden puuttumisena haettaessa jatkokoulutukseen sekä oppimisvaikeuksina jatko-opintojen aikana. Urheilu-uran koulutukseen tuomia hyötyjä kysyttäessä joka viides ei ole kokenut hyötyjä lainkaan. Urheilun tuomia haittoja koulutusuralle urheilijat selittivät seuraavasti:

”Lukion liikunnan laajan oppimäärän vuoksi en voinut ottaa laajaa matematiikkaa. Aika ei olisi riittänyt. Liikunnalla matematiikkaa ja fysiikkaa pitäisi osata.” (Nainen, ampumahiihto)

”Kurssivalinta oli suppea ja siitä on ollut haittaa myöhemmin yliopisto-opiskelussa”.
(Nainen, hiihto)

”Kun olet koko ikäsi vain urheillut, on erittäin vaikeaa hakeutua koulutukseen, koska kiinnostuksen kohteet ovat vähissä, koska ei ole kokemuksia muista ammateista. Itselleni puolustusvoimat tuntui oikealta vaihtoehdolta”. (Mies, hiihto)

TAULUKKO 27. Urheilu-uran vaikutukset koulutus- ja ammattiuraan

	Koulutusura		Ammattiura	
	n	%	n	%
Erittäin haitallisesti	-	-	1	1
Haitallisesti	22	8	4	3
Ei vaikutusta	88	32	48	35
Edistävästi	133	49	64	46
Erittäin edistävästi	30	11	22	16
Yhteensä	273	100	139	100

8.8.2 Urheilu-uran myönteiset ja kielteiset vaikutukset ammattiuraan

Urheilu-uralla on urheilulukiolaisten mielestä ollut myönteisiä vaikutuksia ammattiuralle, joten siinä mielessä ei ole syytä kantaa huolta urheilulukiossa urheilevista nuoristamme ja urheilun vaikutuksista urheilevan nuoren elämään. Ammatissa toimivista (n=137) yli 60% katsoi urheilu-uran vaikuttaneen ammattiuraan edistävästi tai erittäin edistävästi. Urheilu-uran ammattiuralle tuomia hyötyjä arvioi saaneensa vastanneista (n=272) noin 80%. Kysymykseen vastanneista joka kolmas oli arvioinut saaneensa hyötyä paljon tai erittäin paljon. Tässä kysymyksessä on huomioitava se, että kysymykseen vastasivat myös ammatissa toimimattomat (noin 50%), joten heidän osaltaan arvioitua hyödyt todennäköisesti heijastuvat urheilu-uran koulutukseen koettujen hyötyjen kautta. Vastaavasti noin 60% vastanneista ei ole mielestään joutunut tekemään uhrauksia ammattiuralla urheilu-uran vuoksi. Urheilun tuomia hyötyjä ammattiuralle urheilijat kuvasivat seuraavasti:

”Urheilun kautta olen oppinut periksiantamattomuutta, sinnikkyyttä, positiivista asennetta ja pitkäjänteisyyttä. Näiden taitojen avulla jaksan taistella työelämässä yrittäen luoda uudistuksia ja hyvää mieltä. Urheilun avulla pystyn hienosti purkamaan ylimääräistä stressiäni ja jaksan painaa pitkää päivää”. (Nainen, yleisurheilu)

”Opiskelen minulle sopivaa alaa --> urheilu-urani auttoi tämän valinnassa, vaikkakin se hidasti aloittamista”. (Mies, yleisurheilu)

”Urheiluharrastuksestani on ollut paljon hyötyä. Vaikka se ei tuonutkaan minulle mainetta ja kunniaa saavutuksien myötä, sain siitä elämälleni sisältöä ja ammatin”. (Nainen, hiihto)

”Urheilun avulla olen saanut paljon työpaikkoja mm. piirin ja alueen toiminnassa sekä urheiluseuran organisaatiossa”. (Nainen, koripallo)

Ammatissa toimivista (n=137) viisi arvioi urheilu-uran aiheuttaneen haittaa ammattiuralle paljon tai erittäin paljon ja joka kolmannella urheilu-uralla ei ole merkitystä ammattiuralle. Urheilu-uran ammattiuralle tuomia hyötyjä ja uhrauksia kysyttäessä noin viidennes ei arvioinut saaneensa urheilu-urasta hyötyjä ammattiuralle lainkaan ja vastaavasti uhrauksia tunnisti vastanneista noin 40%, joista 7% arvioi uhrautuneensa paljon tai erittäin paljon.

8.8.3 Urheilu-uran muille elämänalueille tuomat hyödyt ja urheilu-uran vuoksi muilla elämänalueilla koetut uhraukset

Urheilu-uran vuoksi muilla elämänalueilla koetut hyödyt tiivistettiin kymmenestä muuttujasta kolmeen faktoriin (taulukko 28). Kahden kärkilatauksen perusteella ensimmäistä faktoria kutsutaan sosiaalisten suhteiden faktoriksi. Toinen faktori nimettiin terveyden ja vapaa-ajan faktoriksi ja kolmas nimettiin sosioekonomisen aseman faktoriksi. Faktorit selittävät urheilulukiolaisten urheilu-uran muilla elämänalueilla koettujen hyötymuuttujien kokonaisvaihtelusta 58%.

TAULUKKO 28. Urheilu-uran vuoksi muilla elämänalueilla koettujen hyötyjen varimax-rotatoidut faktorit (n=267)

Muuttujat	I Faktori: Sosiaaliset suhteet	II Faktori: Terveys ja vapaa- aika	III Faktori: Sosioekono- minen asema	h^2
Seurustelu	.79	.09	.09	.64
Perhe-elämä	.74	.09	.17	.59
Ystävyysuhteet	.61	.16	.17	.43
Muut harrastukset	.14	.76	.05	.60
Henkilökoht. vapaus	.43	.65	.11	.62
Terveys	.02	.57	.34	.44
Lomanvietto	.54	.55	.08	.59
Ammattiura	.05	.33	.76	.69
Koulutus	.28	.24	.72	.65
Taloudellinen asema	.19	.25	.69	.58
Ominaisarvo	3.49	1.28	1.05	5.82
Selitysosuus (%)	35	13	10	58

Kun hyötyjä arvioidaan asteikolla paljon tai erittäin paljon, viisi eniten hyötynyttä elämänaluetta ovat vastanneiden mielestä terveys (80%), ystävyysuhteet (78%), henkilökohtainen vapaus (43%), muut harrastukset (42%) ja ammattiura (37%). Urheilurasta näyttäisi olevan hyötyä usealla eri elämänalueella, kuitenkin eniten hyötyjä lukiolaiset ovat kokeneet oman terveytensä ja vapaa-aikansa suhteen. Mielenkiintoinen havainto oli myös se, että avoimeen kohtaan muut hyödyt peräti joka neljäs mainitsi urheilusta olleen hyötyä oman persoonallisuuden piirteiden kehittymisessä. Persoonallisuuden kehittymistään lukiolaiset kuvailivat seuraavasti:

”En kadu hetkeäkään, että aikoinani menin urheilulukioon. Lukioajan kolme vuotta ovat ehdottomasti olleet elämäni parhaimpia vuosia. Itsenäistyin ja sain paljon ystäviä joihin olen edelleen yhteydessä. Lisäksi tapasin nykyisen mieheni siellä. Urheilun kautta olen saanut rutkasti itseluottamusta ja sitkeyttä, mistä kertoo nopea valmistuminen nykyiseen ammattiin”.

(Nainen, yleisurheilu)

”Minusta on kasvanut kansainvälinen ihminen, ystäviä ympäri maailmaa, olen tottunut yrittämään parhaani en häkelly pienistä asioista, uskon pärjääväni hyvin elämässä tulevaisuudessa. Olen tottunut asettamaan tavoitteet korkealle. Olen saanut kokea enemmän kuin muut ikäiseni nuoret”. (Mies, squash)

”Aivan varmaa kuitenkin on, että nykyinen onni olisi jotain aivan muuta ilman urheilu-uraa. Se ohjasi oikeille raiteille ja antoi määrätietoisuutta ja periksiantamattomuutta”. (Nainen, hiihto)

”Se, että harrastin urheilua ja kävin urheilulukion vahvisti minua persoonana, opin tuntemaan itseni ja päämääräni elämälle jo varhaisessa vaiheessa.” (Nainen, hiihto)

”Olen kokenut urheiluvuodet erittäin tärkeiksi, jolloin urheilin saavuttaakseni tuloksia. Kokemukset siltä ajalta ovat muistissa. Esimerkilliselle valmentajalleni antaisin suuret kiitokset tuolta ajalta, sillä valmentajan tuki ja innostus, jolla hän kannusti eteenpäin on säilynyt mielessäni. Ja sitä haluaisinkin korostaa, että kuinka tärkeää on valmentajan ja huoltojoukkojen kannustus nuorelle urheilijalle. Urheilun tulisi olla aina juuri sellaista, että se opettaisi nuorta elämään täyttää onnellista elämää.” (Nainen, hiihto)

Uhrausten faktorointia ei voitu käyttää tilastollisten ehtojen ja tulosten mielekkäiden sisältökuvauksien puuttuessa. Sen vuoksi urheilu-uran vuoksi muilla elämäalueilla arvioidut uhraukset esitetään tuloksissa elämäalueittain. Kysymykseen vastanneet urheilulukiolaiset arvioivat joutuneensa urheilun vuoksi uhrautumaan eniten lomavietossa (29%), muissa harrastuksissa (28%), taloudellisen asemassa (16%), henkilökohtaisessa vapaudessa (15%) ja seurustelussa (12%). Urheilun vuoksi koetut uhraukset muilla elämäalueilla olivat voimakkuudeltaan vähäisiä, mutta urheilun vuoksi joudutaan uhrautumaan useilla nuorille tärkeillä elämäalueilla:

”15-20 -vuotias nuori elää mullistusten aikaa, ehkä yhtä hausointa ja huolettominta jaksoa elämässään. On hieman ristiriitaista olla nuori ja harjoitella ammattimaisesti, sitähan nykyajan huippu-urheilu vaatii.” (Mies, mäkihyppy)

”Urheilu-ura on lykännyt perheen perustamista ja lasten hankkimista keskimääräistä myöhemmäksi”. (Nainen, yleisurheilu)

Urheilun vuoksi muilla elämänalueilla koetut uhraukset ovat voimakkaampia aktiiveilla. Erityisesti ammattiuran, taloudellisen aseman, perhe-elämän, koulutuksen, ja seurustelun suhteen aktiivit ovat joutuneet uhrautumaan urheilunsa lopettaneita voimakkaammin. Koettujen uhrausten lisäksi aktiivit ovat kokeneet hyötyvänsä urheilu-urasta lopettaneita voimakkaammin edellä mainituilla elämänalueilla.

Vaikka urheilulukiolainen on urheilu-uran vuoksi joutunut uhraamaan suhteellisesti eniten vapaa-ajassa, taloudessa ja sosiaalisissa suhteissa, on koettujen uhrausten määrä pienempi kuin urheilu-urasta arvioidut hyödyt. Tärkeä havainto on myös se, että koulutus- ja ammattiurasta joudutaan uhrautumaan vähäisessä määrin urheilu-uran vuoksi. Urheilulukiolaiset arvioivat urheilu-uralla olevan myönteisiä vaikutuksia koulutus- ja ammattiuraan.

9 POHDINTA JA PÄÄTELMÄT

Opintojen kannalta lukio on portti, joka voi joko sulkea tai avata teitä koulutus- ja ammattiuralle. Luokattomuus ja joustava etenemisen opinnoissa ovat mahdollisuus urheilun ja opiskelun ajankäytön asettamille vaatimuksille. Heikosti sujuneet lukio-opinnot voivat vaikeuttaa jatko-opintoihin sijoittumista ja urheilevan nuoren yhteiskuntaan sijoittumista. Urheilulukion tavoitteena urheilun ja opiskelun yhteensovittamisessa on, että nuoren urheilijan yhteiskuntaan sijoittuminen ei häiriintyisi urheilun vuoksi. Urheilijalla olisi näin täysivertaiset mahdollisuudet hakeutua haluamaansa jatkokoulutukseen ja ammattiin aktiivisesta urheiluharrastuksesta huolimatta. Tältä osin urheilulukiojärjestelmä näyttää saavuttavan sille asetetut tavoitteet, sillä urheilulukiolaiset menestyvät lukio-opinnoissaan tasavertaisesti muihin lukiolaisiin verrattuna. Lukio-opintoihin käytetty pidempi aika viivästyttää jatko-opintoihin hakeutumista, mutta urheilevien nuorten koulutustaso nousee kuitenkin korkeaksi. Hyvin sujuneet lukio-opinnot mahdollistavat myöhemmin jatko-opintoihin pääseminen ja ammattiin valmistumisen, mikä näkyy urheilulukiolaisten

tyytyväisyytenä edellä mainituilla elämänalueilla. Urheilulukiolaiset ovat kokeneet urheilu-uransa myönteisenä asiana muiden elämänalueidensa rikastuttajana ja vain harva arvioi uhrautuneensa muilla elämänaluilla urheilun vuoksi.

Tässä tutkimuksessa urheilun ja opiskelun yhteensovittamisen tarkastelu keskittyi pääosin lukioaikaan, jolloin urheilussa eletään huippu-urheilun kannalta tärkeää huipulle valmistavaa kautta. Taitolajeissa huippukausi ajoittuu jo lukioaikaan, mutta kuitenkin useimmissa lajeissa huippuvuodet ajoittuvat lukion jälkeiseen aikaan. Urheilulukion pystyy tarjoamaan nuorille korkeatasoista valmennusta hyvissä olosuhteissa. Useimmat arvioivat urheilulukiosta olleen hyötyä urheilu-uran kannalta. Paras urheilumenestys ajoittuu enemmistöllä urheilulukioaikaan, mutta urheilulukion jälkeinen aika on suurin ongelma urheilu-uralla. Erityisesti naisilla urheilu-ura loppuu pian lukion jälkeen. Urheilulukio on pystynyt tuottamaan hyviä junioriurheilijoita, mutta voidaanko lopputulosta pitää Suomalaisen huippu-urheilun kannalta riittävänä?

Jatkossa tulisi keskittyä urheilu-uraansa jatkavan nuoren jatko-opiskelun ja urheilu-uran yhteensovittamiseen. Koska urheileva nuori on varsin korkeasti kouluttautunut, tulisi yliopisto- ja korkeakouluopiskeluun luoda urheilijoille ammattimaisen harjoittelun mahdollistavia koulutusratkaisuja. Henkilökohtaisen valmentajan läsnäolo harjoituksissa opiskelupaikkakunnalla ja taloudellisen tuen riittävyys saattaisi vaikuttaa myönteisesti urheilu-kehittymiseen ja jatkumiseen.

9.1 Koulutus- ja ammattiura

Kysymys urheilun vaikutuksesta koulumenestykseen on aina ajankohtainen, sillä tulokset ovat olleet varsin ristiriitaisia. Urheilulukiolaisten koulumenestys on kaikkiin lukiolaisiin verrattuna vähintäänkin yhtä hyvä. Lisäksi tutkimuksessa olleiden urheilulukiolaisten koulumenestys on jonkin verran parempi kuin tavallisen lukion käyneillä kun vertailtiin kaikkia urheilulukioita muihin Salpausselän lukion opiskelijoihin. Peruskoulun päästötodistuksessa eroa ei ollut, joten onko urheiluharrastuksella ollut myönteisiä vaikutuksia lukion koulumenestykseen?

Urheilijoiden omat arviot urheilun tuomista myönteisistä vaikutuksista persoonallisuuden kehittymiseen tukivat Salmisen ja Luhtasen (1993) kirjallisuuskatsauksen ydinviestejä, jossa urheilussa opitut käytänteet siirtyisivät koulutyöskentelyyn. Mielenkiintoinen havainto oli myös se, että urheilussa paremmin menestyneet näyttivät menestyvän paremmin myös lukio-opinnoissaan ja vastaavasti piirikunnallisen/divisioonatason urheilijoilla koulumenestys oli paremmin urheilussa menestyviä vaatimattomampaa. Urheilun koulumenestykseen tuomat hyödyt eivät todennäköisesti ole itsestäänselvyys. Onko näin, että suunnitelmallisuuden, pitkäjänteisyyden, tavoitteellisuuden jne. puuttuminen urheilussa heijastuu myös koulunkäyntiin eli urheilussa opitut huonot käytänteet siirtyvät myös koulunkäyntiin?

Naiset menestyivät opinnoissaan miehiä paremmin mitattaessa menestystä lukion päästötodistuksen keskiarvojen perusteella. Aikaisempien tutkimusten mukaan säännöllinen läksyjen tekeminen on yhteydessä todistusarvosanoihin (Kosonen 1992, 32), joten urheilijanaiset lienevät tunnollisempia päivittäisessä koulutyöskentelyssä ja he käyttävä enemmän aikaa läksyjen tekoon ja lukemiseen. Mielenkiintoinen havainto on myös se, että miehet näyttävät kuitenkin kurovan eron umpeen ylioppilaskirjoituksissa, joissa miehet menestyvät yhtä hyvin kuin naiset. Tutkimustulosta tukee Kososen (1992, 32) tutkimus, jonka mukaan läksyjen teon säännöllisyys ei vaikuta kovinkaan paljon ylioppilastutkimuksen tuloksiin. Vaikka näin olisi, erityisesti miespuolisten opintojen ohjaukseen ja opiskeluasenteisiin tulisi pyrkiä vaikuttamaan jatkossa.

Opintojen suorittaminen perinteistä kolmea vuotta pidempään ei ole yleistynyt kun vertaa vuosina 1991-1992 valmistuneiden urheilijoiden opintojen kestoa (Blom, 1994, 33). Naiset suorittavat lukio-opintonsa miehiä useammin kolmessa vuodessa sekä kolmessa ja puolessa vuodessa, sekä miehiä harvemmin neljässä vuodessa. Mehtäläinen (1998, 55) kutsuu opintojansa lievästi ”roikottaneita” miehiä ”löysääjiksi” ja naisia ”urakoijiksi”. Miehillä todennäköisempi syy lukion pidempään keston lienee opintojen väljentämisen lisäksi suurempi urheilumenestyksen arvostus (Koivisto & Puro 1993, 77). Naiset pitkittävät opintojaan todennäköisesti miehiä useammin lukio-opintojensa vuoksi. Vaikka miehet suorittivatkin opintonsa naisia useammin neljässä vuodessa, ei lukio-opintojen kestolla ollut vaikutusta miesten koulumenestykseen. Neljässä vuodessa urheilulukionsa suorittaneille miehille yksi lisävuosi on ilmeisesti ollut tarpeen urheilun vaatiman ajan vuoksi. Sen sijaan

nopeammin lukionsa suorittaneilla naisilla päästötodistuksen keskiarvo oli pidempään opiskelleita parempi.

Vaikka naiset menestyivät opinnoissaan miehiä paremmin, olivat naiset miehiä tyytymättömämpiä opintojen ja urheilun yhteensovittamiseen lukioaikana. Johtuuko tyytymättömyys naisten suuremmasta arvostuksesta koulunkäyntiä kohtaan, jolloin urheilu koetaan vähemmän tärkeäksi? Selityksenä voi myös olla naisten miehiä yleisempi rasituksen kokeminen lukio-opintoja kohtaan (Väljärvi & Tuomi 1995, 46). Toisaalta naisten nopeampi lukio-opintojen suorittaminen todennäköisesti vaikeuttaa urheilun ja opiskelun yhteensovittamista. Kunnianhimoiset tavoitteet koulussa ja urheilussa sekä tavoitteiden toteutumisen mahdollistava runsas ajankäyttö laittavat ajankäytön liian tiukalle. Kun voimavaroja ei osata jakaa oikein jää opiskelijalta kokematta moni asia. Tulee ”loppuunpalaneita” opiskelijoita jo ennen lukion päättymistä. Naisten opintojen ohjauksessa tulisi enemmän keskittyä ajankäytön suunnittelussa omien voimavarojen suunnitteluun. Tässä yhteistyössä olisi hyvä olla mukana myös koulun lajivalmentaja.

Tutkimuksen mukaan parhaillaan urheilu-uraansa jatkavista selkeä vähemmistö oli naisia. Keskeyttämisen ajankohtaa ei tarkemmin tutkittu, joten jää vain arvailuksi tapahtuuko urheilusta luopuminen useimmiten lukioaikana vai lukion jälkeisenä aikana. Tieto siitä, että vain harvat voivat päästä huipulle saattaa vaikuttaa naisiin voimakkaammin, jolloin valinta kallistuu lukion jälkeen opintojen kannalle. Urheilu-urasta luopumiseen saattaa vaikuttaa myös perheen perustaminen, joka katkaisee usein naisten urheilu-uran. Naiset kokivat miehiä vähemmän urheilu-urasta olleen haittaa koulutukseensa. Tämä saattaa selittyä sillä, että naiset harvemmin jatkavat uraansa lukion jälkeen, jolloin jatko-opiskelut ovat ajankohtaisia.

Koulumenestyksessä ei ollut merkitsevää eroa yksilö- ja joukkuelajien välillä. Tulos poikkesi aikaisemmista tutkimuksista (Suomalainen & Telama 1988), siksi oli tarpeen selvittää eroja lajiryhmittäin. Koulumenestyksen lajikohtaisessa vertailussa yleisurheilijat menestyisivät parhaiten lukio-opinnoissaan. He myöskin suorittivat lukion muita useammin kolmessa vuodessa. Mahtaako muita parempaan koulumenestykseen olla syynä kilpailukauden ajoittumien kesäaikaan, jolloin valmentautuminen ja kilpailumatkat eivät häiritse opiskelua. Hiihtäjien ja jääkiekkoilijoiden/jalkapalloilijoiden menestyminen oli vastaavasti heikointa mitattaessa menestystä ylioppilaskirjoitusten yleisarvosanan perusteella. Hiihtäjien ja

jääkiekkoilijoiden yleisurheilijoita heikompaan menestykseen lukio-opinnoissa saattaa syynä olla se, että kilpailukausi ajoittuu talveen ja erityisesti yleistynyt lajinomaisen harjoittelun lisääminen lisää leirivuorokausien määrää ja poissaoloja erityisesti loka-marraskuussa. Runsaat koulusta poissaolot ovat todennäköisesti riski opinnoissa menestymättömyyteen. Jatkossa koulumenestyksen lajikohtainen vertailu tulisikin tehdä talvilajien ja kesälajien välillä.

Lukion keskeyttämisprosentti kertoo jotain urheilulukiojärjestelmän toimivuudesta. Tutkimuksen vastanneista keskeyttäneitä oli peräti 18%. Tulos on poikkeuksellisen suuri kun vertaa lukuja mm. Lehkosen ja Blommin urheilulukion kokeiluraporttiin (1992 a). Erityisen ongelmallista on ollut urheilulukio kokeilun alkuvaihe erityisesti Sotkamon ja Kuortaneen lukioissa. Tutkimusaineistossa urheilulukioissa vuosina 91-97 opiskelleiden keskeyttämisprosentti on vaihdellut neljästä seitsemään prosenttiin, mikä vastaa suomalaisten päivälukioiden keskeyttämisprosenttia 90-luvulla (Tilastokeskus 1998, 70). Koulun ja urheilun yhteensovittaminen on onnistunut lukiokokeilun alkuvaikeuksien jälkeen hyvin.

Yleisin syy keskeyttämiseen oli opintomenestyksen heikkous. Urheilulukion keskeyttäneillä keskiarvo oli heikompi jo lukioon tultaessa, eikä lukion vaihtokaan ratkaissut ongelmaa. Heikko menestyminen peruskoulussa näyttää ennustavan heikkoa menestystä myös lukiossa. Aikaisempien tutkimusten mukaan peruskoulun koulumenestyksellä, lukiovalinnan motiiveilla ja koetulla viihtymisellä koulussa on ollut yhteys opintojen keskeyttämiseen (Väljærvi 1990a). Opiskelija ei jostain syystä pysty itse parantamaan koulumenestystään, eikä koulujärjestelmäkään pysty vaikuttamaan muutosta myönteisempään suuntaan. Väljærven (1995, 13) mukaan peruskoulun opintomenestys on yhteydessä opintojen asenteisiin lukiossa ja erityisen voimakkaasti koulumenestys selittyy vanhempien koulutustaustalla. Onko urheilulukioon valinnoissa pääasiana ollut erityisesti kokeiluvaiheen alussa urheilussa menestyminen ja koulumenestys on jätetty toisarvoiseksi? Urheilulukioon valinnoissa tulisi jatkossa kiinnittää entistä enemmän huomiota peruskoulun koulumenestykseen, lukioon hakeutumisen motiiveihin ja asenteisiin opiskelua kohtaan. Useimmiten keskeyttämiset tapahtuvat ensimmäisen vuoden aikana ja toisen vuoden syksynä, joten urheilulukioon valittujen ensimmäinen opiskeluvuosi tulisi painottua opiskeluun ja vasta seuraavaksi tulisi keskittyä urheiluun.

Useiden urheilulukiolaisten mielestä muuttaminen pois lapsuudenkodin hoivasta on suuri muutos 16-vuotiaalle nuorelle, joka vaatisi erityistä tukea varsinkin opiskelujen alkuvaiheessa. Tämä olikin joka kymmenennen mielestä vaikuttanut paljon tai erittäin paljon lukion keskeyttämiseen. Henkilökohtaista oppilaanohjausta kaivataan erityisesti niiden osalla, jotka asuvat oppilajasuntoloissa kodin ulkopuolella. Monilla nuorilla urheilu-urasta on tehty vuosisuunnitelma ja useilla myös suunnitelma, mikä kattaa lukioajan ja jopa lukion jälkeisen ajan. Useat urheilunsa lukioaikana keskeyttäneet odottivat myös vastaavan suunnitelman tekemistä myös opiskeluun yhteistyössä opinto-ohjaajan kanssa.

Aikaisempien tutkimusten mukaan koulutuksen pituus ja tutkinnon taso ovat vahvassa yhteydessä siihen, millaista työtä ihminen tekee (Tilastokeskus 1998, 3). Tämän vuoksi urheilulukiolaisen jatko-opintoihin sijoittuminen ja koulutustaso ovat tärkeitä seurannan aiheita. Tässä tutkimuksessa jatko-opintoihin sijoittumista arvioitiin suoritettujen tutkintojen ja parhaillaan opintojaan suorittavien perusteella. Tutkimuksen mukaan urheilulukion käyneet ovat sijoittuneet jatko-opintoihin erittäin hyvin, sillä vain viisi prosenttia vastanneista on täysin kouluttautumattomia. Tämäkin luku todennäköisesti pienenee ajan kuluessa. Yliopistossa tai korkeakoulussa tutkintonsa suorittaneita tai siellä parhaillaan opiskelevia oli urheilulukiolaisista peräti 56%. Korkeaa koulutustasoa kuvaavat myös hyvin parhaillaan opiskelevista kolme suosituinta suuntautumisvaihtoehtoa; diplomi-insinööri, liikuntatiede ja kasvatustiede.

Tärkeä havainto oli, että pidempään lukio-opintonsa suorittaneet eivät näytä kärsineen koulutustasonsa suhteen. Neljässä vuodessa lukio-opintonsa suorittaneet urheilijat eivät eroa ”normaaliajassa” suoriutuneiden urheilijoiden koulutasosta. Näyttäisi siltä, että lukio-opintojen venyttäminen neljään vuoteen on ollut harkittua. Urheilijoiden sijoittuminen jatko-opintoihin saattaa viivästyä heti lukion jälkeen, mutta viiden vuoden kuluttua lukiolaiset ovat koulutuksen suorittaneiden vertailussa tasavertaisia kaikkiin muihin lukiolaisiin verrattuna. Johtuuko alkuvaiheen vähäisempi opiskelevien määrä urheilijoiden vähäisemmästä hakeutumisesta jatko-koulutukseen vai onko kyse keskittymisestä urheilu-uraan? Urheilulukiolaisten jatko-opinnot näyttävät etenevän kuitenkin sujuvasti ja tavoitteellisesti.

Miesten naisia heikompi koulumenestys (lukion päästötodistuksen keskiarvo) ei näyttäisi häiritsevän miesten jatko-opintoihin sijoittumista. Miehistä on naisia useammin

yliopistotutkinnon/korkeakoulun suorittaneita, kun taas naiset ovat käyneet miehiä useammin ammatillisen koulutuksen. Miehistä oli myös enemmän tutkintoa suorittamattomia, mikä saattaa johtua urheilu-uran jatkumisesta naisia useimmin myös lukion jälkeen.

Kodin ulkopuolella asuneet urheilulukiolaiset kommentoivat avoimessa vastauksessa lukiolla olleen itsenäistä ja myönteinen vaikutus jatko-opintojen kannalta. Kotona asuvat olivat kuitenkin kodin ulkopuolella asuneita useammin korkeakoulun/yliopiston käyneitä. Kodin ulkopuolella asuvien arvioimilla lukion myönteisillä vaikutuksilla ei ollut merkitystä koulutustasoon. Kodin ulkopuolelta muuttaneet ovat todennäköisesti tulleet lukioon ensisijaisesti urheilu-uransa vuoksi, jolloin vaatimukset jatkokoulutuksen suhteen voivat olla pienemmät.

Lajilla ei ollut merkitsevää yhteyttä urheilulukiolaisen koulutustasoon. Jääkiekkoilijoiden ja jalkapalloilijoiden muita ryhmiä heikompi koulumenestys näkyy kuitenkin koulutustasossa muita ryhmiä vähäisempänä yliopisto/korkeakouluopintoina ja suurempana ammatilliseen koulutukseen suuntautumisena. Mahtaako syynä olla vanhempien sosioekonominen asema, jonka on todettu ennustavan voimakkaasti lasten tulevaa koulutusta ja ammattia (Tilastokeskus 1995, 4) ? Aikaisempien tutkimusten mukaan (Patriksson 1995b, 15) vanhempien sosioekonominen tausta ennustaa voimakkaasti mitä lajia huippu-urheilija edustaa. Erityisesti paini, jalkapallo, jääkiekko, pyöräily ja hiihto ovat urheilulajeja, jotka ovat kaikkein selkeimmin työväenluokassa hallitsevia urheilulajeja.

Urheilulukiolaisten ammattiin sijoittumista tutkittiin ammattiaseman mukaan. Sukupuoli, lukio-opintojen kesto ja asumismuoto eivät olleet yhteydessä ammattiasemaan. Tieto on sikäli lohdullinen, että esimerkiksi pidempään lukio-opintonsa suorittaneet eivät näytä kärsivän ammattiaseman suhteen. Sen sijaan lukion koulumenestyksellä on tärkeä yhteys nuoren tulevaisuuden ammattiasemaan. Paremmiin koulussa menestyvät toimivat useimmin johtavassa asemassa/ylempänä toimihenkilönä ja heikommin koulussa menestyvät toimivat useimmin työntekijöinä. Tulos on looginen ja odotettu. Jos haluaa ylemmäksi toimihenkilöksi on menestyttävä koulussa, työntekijäksi pääsee vähemmällä pinnistelyllä. Kysymys on arvoista, eikä ammatteja voida laittaa ns. paremmuusjärjestykseen. Lukiolaisten olisi kuitenkin hyvä tietää tämä realiteetti.

Urheilijoiden ammatillinen suuntautuminen oli varsin laaja, sillä 137 ammatissa toimivaa edustivat 70 eri ammattia. Kymmenen yleisimmän ammatin joukosta kuusi edellytti korkeakoulu/ yliopistotutkintoa. Suosituimmat ammatit kuvaavat hyvin urheilijoiden korkeaa koulutustasoa. Ammatit poikkeavat Vuolteen (1977, 86-87) suomalaisten huippu-urheilijoiden elämänuratutkimuksen tyyppiammateista, jolloin toimivaa urheilulukiojärjestelmää ei vielä ollut. Joustava urheilulukiojärjestelmämme on mahdollistanut urheilijan etenemisen koulutusurallaan, joka on johtanut aikaisempaa useammin korkeaan ammattiasemaan. Toisaalta koulutustaso on noussut Suomessa viimeisen kahdenkymmenen vuoden aikana voimakkaasti (Tilastokeskus, 1998).

Ammatissa toimivat olivat tyytyväisiä ammattiinsa, sillä neljä viidestä oli tyytyväinen tai erittäin tyytyväinen ammattiinsa. Urheilulukiolaiset arvioivat urheilu-uran tuoneen pääosin myönteisiä vaikutuksia ammattiuralle ja urheilu-uran tuomia uhrauksia ammattiuralle urheilija oli kokenut erittäin vähän.

9.2 Urheilu-ura

Urheilulukion urheilullisena tavoitteena on mahdollistaa nousujohteinen määrällisesti runsas harjoittelu lukio-opintojen ohella. Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää lukiolaisen parasta urheilumenestystä ja sen ajoittumista urheilijan uralle, eli tuottaako urheilulukio menestyviä urheilijoita? Urheilumenestyksen subjektiiviseen arviointiin liittyy aina virhelähteitä, joten myös tuloksiin tulee suhtautua kriittisesti.

Yleisesti kuitenkin voidaan todeta, että urheilulukiolaiset näyttävät menestyvän urheilussa erityisesti lukioaikana varsin hyvin. Tämä todennäköisesti johtuu siitä, että urheilulukioon on valittu entistä useammin vain lahjakkaita urheilijoita. Toisaalta joustavan ajankäytön mahdollistava luokattomuus on mahdollistanut nousujohteisen harjoittelun hyvissä olosuhteissa, jolloin urheilija on kokenut saaneensa todellista hyötyä urheilija uralle.

Parhaan urheilumenestyksen ajoittuminen lukion jälkeiseen aikaan on kuitenkin tullut vain neljänneksellä urheilijoista ja urheilulukiolaisista joka kymmenes on saavuttanut

kansainvälisen tason lukion jälkeen. Lukion jälkeen saavutettu paras urheilumenestys tuli useimmiten heti lukion jälkeen, jolloin ollaan vielä osittain junioreiden sarjoissa. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että vanhimmissa juniorisarjoissa sekä seniorisarjoissa vähintään maajoukkueetasolle on päässyt joka kymmenes urheilulukiolainen. Voidaanko urheilulukion tuottavuutta pitää riittävänä jos esimerkiksi noin 1600 urheilulukiolaisesta 160 saavuttaa maajoukkue-tason urheilulukion jälkeen ja vielä vähemmän seniorisarjassa?

Kaikkiaan yksitoista urheilijaa ilmoittaa harjoittelevansa päätoimisesti, joista ammatiksi urheilun luokittelee vain kaksi. Miksi vain harva jaksaa jatkaa tosissaan urheilua lukion jälkeen? Johtuuko syyt lukioaikaisesta ehkä liiankin intensiivisestä harjoittelusta ja totumisesta hyviin olosuhteisiin vai onko ongelmana lukion jälkeinen aika? Avoimissa kysymyksissä moni kommentoi urheilu-uran lopettamista urheilun ja jatko-opintojen sekä urheilun ja ammatin yhteensovittamisessa aiheutuneilla ongelmilla. Urheilijat kokivat, että taloudellinen tuki on riittämätön ja jatko-opiskelun ja urheilu-uran yhteensovittaminen pitäisi saada entistä joustavammaksi. Onko niin, että vain motivoituneimmat ja lahjakkaimmat jatkavat lukion jälkeen, vai onko kyseisellä ryhmällä olosuhteet muita paremmat? Urheilulukion jälkeinen aika on kuitenkin suurin ongelma urheilu-uran jatkamiselle.

Pohdittava on edelleen myös urheilulukioon tapahtuvaa valintaa. Urheilulukioon haettaessa merkittävä osa pisteistä annetaan urheilumenestyksen perusteella. Tämä on aiheuttanut sen, että urheilulukioon pääseminen on jo itsessään niin suuri tavoite, että siihen on satsattu aikuismaisin menetelmin ja pelkästään tulostavoitteisiin pyrkien. Jatkossa nousujohteisuus ei ole kuitenkaan toteutunut harjoittelussa ja kehitys on pysähtynyt. Useilla urheilijoilla harjoittelutausta on myös ollut liian vaatimaton, mikä on aiheuttanut mm. vammautumisia ja henkistä väsymystä liian intensiivisestä ja ehkä liikaa lajiin painottuvasta harjoittelusta. Näyttää siis siltä, että urheilulukioon tulee hyvästä urheilumenestyksestä huolimatta harjoituksellisesti hyvin eritasoisia urheilijoita, mikä aiheuttaa ongelmia ns. yhteisten harjoitusten toteuttamisessa. Tulisiko yksilölliseen harjoitteluun kiinnittää entistä suurempi huomio? Jokaiselle urheilijalle tehtäisiin oma urheiluvalmentautumisen suunnitelma lukion ajalle yhteistyössä kouluvalmentajan ja henkilökohtaisen valmentajan kanssa. Tähän tulisi myös liittää rinnalle urasuunnitelma koulutuksen suhteen.

Pidempään opiskelevat menestyvät urheilussa kolme vuotta opiskelleita paremmin. Useissa lajeissa harjoitteluun käytetty aika on niin suuri, että kolmessa vuodessa lukion käyminen haittaisi joko urheilua tai opinnoissa menestymistä. Pidempään opiskelevat ovat todennäköisesti päättäneet keskittyä opiskelun lisäksi myös urheiluun tai se ainakin on mahdollistanut sen ajankäytön suhteen. Kolmessa vuodessa lukionsa käyneet ovat todennäköisesti keskittyneet enemmän opiskeluun kuin urheiluun ja se näkyy myös hieman parempana koulumenestyksenä. Pitäisikö kaikille urheilulukioon tuleville laittaa ehdoksi neljän vuoden opiskelu? Kolmessa vuodessa lukionsa käyneet eivät yksinkertaisesti ehdi harjoitella riittävästi menestyäkseen lukioaikana ja esimerkiksi nuorten maajoukkueeseen pääseminen jää useilta haaveeksi. Nuorten edustus- ja maajoukkuaryhmistä putoaminen voi olla kohtalokas isku koko urheilijan uralle. Maajoukkueesta on helppo pudota, mutta vaikea nousta ja esimerkiksi Ruotsissa urheilulukiojärjestelmä on monelle lajille ainoa tie lajin maajoukkueeseen. Yhdeksästätoista maajoukkuehiihtäjistä peräti kahdeksantoista oli suorittanut urheilulukion (Carlson 1991, 119).

Toisaalta voidaan pohtia sitä, onko suomalainen urheilujärjestelmä rakennettu tekemään vain nuorten sarjojen mestareita? Useat nuoret kommentoivat avoimissa vastauksissaan tämän suuntaisesti. Erityisen kritiikin kohteena oli mm. Suomen Urheiluliiton valmennusjärjestelmä. Paineet menestymisestä jo nuorten sarjoissa aiheuttaa sen, että harjoitellaan liian paljon ja kovaa liian varhain. Urheiluvammat ja menestymättömyys lopettavat myöhemmin urheilu-uran jo ennen yleiseen sarjaan siirtymistä. Erityisesti naisilla urheilu-uran jatkaminen lukion jälkeen näyttää tuottavan vaikeuksia.

Lajikohtaisessa vertailussa valtakunnallisesti katsottuna pienten lajiliittojen urheilijat ovat menestyneet urheilussa erityisen hyvin, toisaalta edellä mainituissa lajeissa menestyksen saavuttaminen voi olla vastaavasti helpompaa. Valtakunnallisesti ja kansainvälisesti katsottuna isot lajit ovat näkyvämmän esillä tiedotusvälineissä, mutta esim. Naganon olympialaisissa myös pienemmät lajit toivat mitaleita Suomelle. Suomen Olympiakomitean kannalta erityisasemassa ovat ns. olympialajit. Lajien urheilijoiden laittaminen paremmuusjärjestykseen urheilulukioissa ei kuitenkaan aina mene Olympiakomitean eikä lajiliittojenkaan toiveiden mukaan, sillä useimmissa lukioissa myös paikallisuus on tärkeä asia. Oman lähiseudun lahjakkaita urheilijoita otetaan huomioon valinnassa, vaikka kysymyksessä ei olisikaan olympialaji. Taloudellisesti esim. valmentajien palkkaus tapahtuu

pääosin kunnallisin verovaroin, jolloin koulu päättää lopullisesti lajivalinnat. Mikäli lajiliitoilta tai Olympiakomitealta tulisi rahaa valmentajien palkkaukseen olisi asia todennäköisesti toinen.

Myönteinen havainto oli myös se, että urheilu-urasta näyttäisi olevan enemmän hyötyä kuin haittaa nuoren elämään. Syntyvätkö urheilun myönteiset vaikutukset koulutus- ja ammattiuralle avoimeen kohtaan vastattujen persoonallisuuden piirteiden vai urheilussa opittujen työtapojen kautta? Urheilusta nuoret kokivat saaneensa hyötyä eniten terveytensä ja vapaa-aikansa suhteen, sekä sosiaalisissa suhteissa. Todennäköisesti nämä elämänalueet ovat nuoren elämässä arvokkaita. Edellä mainitut arvot ovat kuuluneet suomalaisten tärkeimpiin toiveisiin jo useita vuosia (Suhonen 1988, 130) ja se näyttää näkyvän myös urheilijoiden elämässä. Tätä tukee myös lukiolaisten elämänalueiden tärkeyttä tutkineen Kososen (1992, 13) tulokset, joissa ihmissuhteet ja ystävät olivat lukiolaisille keskeisin elämänalue. Myönteistä on se, että urheiluharrastaminen on edesauttanut näiden tärkeiden arvojen toteutumisessa.

Urheilun vaatima ajankäyttö aiheuttaa valintojen tekemistä nuoren elämässä. Urheilun vuoksi muilla elämänalueilla koetut uhraukset ovat voimakkaimmillaan urheilijan uran ollessa aktiivisimmillaan. Uhrauksien kokeminen on todennäköisesti yhteydessä ihmisen elämänkaaren eri vaiheisiin. Kullekin ajanjaksolle painottuvista tärkeistä asioista luopuminen koetaan uhrauksina. Urheilulukiojärjestelmän tavoitteena on ennaltaehkäistä ennen kaikkea urheilu-uran koulutusuralle aiheuttamia uhrauksia. Lukio on onnistunut tehtävässään tältä osin hyvin. Sen sijaan urheilu-ura oli aiheuttanut eniten uhrauksia nuorten sosiaalisissa suhteissa ja vapaa-ajassa. Urheilijoiden kokemat uhraukset edellä mainituilla elämänalueilla kertoo elämänalueiden tärkeydestä nuoren elämässä (Vuolle 1977a, 26). Urheileville nuorille vapaa-aika ja sosiaaliset suhteet ovat tärkeitä elämänalueita. Ihmissuhteiden tärkeys korostuu erityisesti naisilla (Kosonen 1992, 14), joka näkyi naisten voimakkaampana uhrauksen kokemisena ystävyysuhteissa urheilun vuoksi.

Mielenkiintoinen havainto on myös se, että vaikka edellä mainituilla elämänalueilla koettiin eniten hyötyjä koettiin niillä myös eniten uhrauksia. On luonnollista, että urheilevan nuoren vapaa-aika ja ystävyysuhteet jäävät vähiin. Koulunkäynti ja urheilu otetaan tosissaan ja nuori on tehnyt valintansa ajankäytön suhteen näiden elämänalueiden eduksi. Tehty valinta ei

kuitenkaan täysin tyydytä nuorta. Pitäisikö nuorten urheilijoiden vapaa-ajanvietto keskittyä erityisesti ystävyys-suhteiden hoitamiseen? Voisiko esimerkiksi urheilulukioissa käytetyt opiskelumenetelmät tukea entistä enemmän sosiaalista vuorovaikutusta?

Kertooko urheilevien nuorten vapaa-ajan ja sosiaalisten suhteiden arvostaminen tämän ajan ilmiöstä (Suhonen 1988, 141) vai kaipaavatko urheilevat nuoret muita nuoria enemmän sosiaalisia suhteita ja vapaa-aikaa? Mikäli näin on, urheilijanuoret erottuisivat persoonallisuuden piirteiltään muista nuorista. Urheilevalle nuorelle sosioekonominen asema ja perhe-elämä eivät ole tärkeitä elämänarvoja tai urheilu ei ole vaikuttanut haitallisesti näille elämänalueille. Osittain tämä selittyy sillä että kyselyhetkellä vain vajaa viidennes oli naimisissa ja vielä harvemmalla oli lapsia, sekä ammatissa toimivia oli kyselyyn vastanneista vain neljännes.

9.3 Päätelmät

Tämän tutkimuksen tulosten perusteella urheilevan nuoren koulutus-, ammatti- ja urheilu-uran yhteensovittamisessa tulisi huomioida seuraavat seikat:

- Urheilulukioon valinnoissa tulisi kiinnittää entistä enemmän huomiota peruskoulun koulumenestykseen
- Miespuolisten urheilijoiden opintojen ohjaukseen ja opiskeluasenteisiin tulisi kiinnittää erityistä huomiota.
- Naisten opintojen ohjauksessa tulisi enemmän keskittyä ajankäytön suunnitteluun ja omien voimavarojen realistiseen arviointiin. Tässä yhteistyössä olisi hyvä olla mukana myös koulun lajivalmentaja.
- Ensimmäinen opiskeluvuosi tulisi painottaa opiskeluun ja vasta seuraavaksi tulisi keskittyä urheiluun.
- Jokaiselle urheilijalle tulisi tehdä valmennussuunnitelman lisäksi myös koulutussuunnitelma yhteistyössä valmentajien ja opinnohjaajan kanssa.
- Turha kiire pois opiskelusta, sillä vaikka jatko-opintoihin ja ammattiin valmistautuminen urheilijoilla viivästyykin, ei se näytä vaikuttavan lopulliseen koulutustasoon.

- Koulun tulisi pyrkiä ennaltaehkäisemään koulumenestystä aliarvioivan alakulttuurien muodostumista. Opinnonohjaajien, opettajien ja valmentajien on tarpeellista korostaa nuorille koulumenestyksen tärkeyttä ja yhteyttä tulevaisuuden ammattiasemaan.
- Urheilu-uraansa jatkaville nuorille tulee luoda joustavat opiskelumahdollisuudet ja riittävä taloudellinen ja henkinen tuki myös urheilulukion jälkeen

9.4 Tutkimuksen kritiikkiä ja jatkotutkimusehdotuksia

Tutkimuksen luottavuuden ja syvällisyyden lisäämiseksi olisi tutkimuksessa voinut olla useampia avoimia kysymyksiä strukturoitujen kysymysten yhteydessä. Tutkijan omat kokemukset tutkimuksen täytön työläydestä ja sen vaikutuksista vastaamattomuuteen vaikuttivat päätökseen jättää avoimet kysymykset kuitenkin määrältään vähäiseksi. Tutkimuksessa olleisiin avoimiin kysymyksiin vastattiin kuitenkin oletuksesta poiketen aktiivisesti, sillä esimerkiksi kyselyn viimeisenä olleeseen avoimeen kohtaan vastasi peräti 73% kyselyyn vastanneista. Konekirjoitettua tekstiä viimeisestä kohdasta kertyi kaikkiaan 27 sivua. Tämä kertoo vastaajien kiinnostuksesta aihetta kohtaan.

Tutkimusongelmien suuri määrä aiheutti jonkin verran ongelmia tutkimuksen laadun kustannuksella. Vähäisemmällä ongelmanasettelulla olisi ollut mahdollista syventyä tarkemmin ja syvällisemmin tutkimuksen pääkäsitteisiin. Tämä näkyy kauttaaltaan kaikissa tutkimuksen pääkäsitteiden tutkimisessa.

Uusintamittaus osoitti, että mielipiteiden voimakkuus voi vaihdella lyhyessäkin ajassa. Urheilulukioista juuri ylioppilaaksi päässeet saattavat kokea urheilulukion eri tavalla kuin 10 vuotta sitten ylioppilastutkinnon suorittaneet. Myös urheilulukiojärjestelmä on kehittynyt tänä aikana. Edellä mainitut tekijät vaikuttavat vastausten reliabiliteettiin. Monet kipeiltä tuntuvat asiat kuten esimerkiksi työttömyys ja urheilusta luopuminen voivat vaikuttaa vastauksiin lyhyelläkin aikavälillä, mutta usein varsin kipeiltäkin hetkellisesti tuntuvat asiat saattavat unohtua ajan kuluessa (Patriksson 1995b). Tässä tutkimuksessa käytetty survey -tyyppinen kysely onkin staattinen edellä mainittujen tekijöiden selittämiseen, siten esimerkiksi tyytyväisyyttä mittaavat osiot saattavat antaa harhaisen käsityksen asiasta (Kari & Huttunen

1981, 51-52; Jyrinki 1976, 132-138). Vanhemmat opiskelijat ovat saattaneet unohtaa opiskeluaikana olleita kielteisiä kokemuksia ja nuorilla ne saattavat olla jopa liian lähellä saattaen aiheuttaa jopa vastaamattomuutta kyselyyn.

Tutkimustyön ja erityisesti pohdintaa tehdessä heräsi useita mielenkiintoisia kysymyksiä jatkotutkimuksen aiheiksi. Tutkimuksen aineisto olisi mahdollistanut ongelmien tarkastelun vieläkin yksityiskohtaisemmin, joten aineistossa riittää edelleen tutkittavaa. Tutkimusongelmien vähentäminen olisi ollut tarpeellista, jolloin tutkijan voimavarat olisivat riittäneet paremmin ongelmien yksityiskohtaisempaan tarkasteluun. Ohessa ehdotuksia jatkotutkimuksen aiheiksi, joista osa on mahdollista tehdä tämän tutkimuksen aiheistolla:

- Mikä on merkittävin syy heikkoon koulumenestykseen urheilulukiolaisilla?
- Miksi naiset suorittavat opintonsa nopeammin kuin miehet?
- Miksi naiset eivät olleet yhtä tyytyväisiä opintojen ja urheilun yhteensovittamiseen kuin miehet?
- Keitä ovat ne, joilla urheilu on vaikuttanut koulutusuraan haitallisesti?
- Keitä ovat ne, jotka ovat joutuneet jättämään muita aineita pois laajan liikunnan vuoksi?
- Keitä ovat täysin kouluttautumattomat urheilulukiolaiset?
- Onko vieraalle paikkakunnalle muuttaminen liian iso muutos nuorelle urheilijalle ?
- Miksi vain harva jaksaa jatkaa tosissaan urheilua lukion jälkeen?
- Miksi naiset luopuvat urheilusta aikaisemmin kuin miehet?
- Keitä ovat maajoukkue-tason urheilijat, miten sinne on päästy?
- Joutuvatko talvilajien edustajat uhraamaan eniten koulutus- ja ammattiuransa suhteen?
- Kenelle urheilu-ura on vaikuttanut koulutus- ja ammattiuraan haitallisesti?
- Onko sukupuolella, koulutustasolla ja ammattiasemalla yhteyttä koettuihin uhrauksiin?
- Kuinka paljon urheilijat käyvät nykyisin urheilulukion ja vaihteleeko se lajiryhmittäin?

LÄHTEET

- Blom, H. 1994. Erityislukioraportti. Opetushallitus.
- Carlson, R. & Engström, L-M. 1986. 80-talets svenska tennisunder. Stockholm: Institutionen För pedagogik, HLS.
- Carlson, R. 1991. Vägen til landslaget. Stockholm: Lärarhögskolan, Institutionen för pedagogik och GIH (akademisk avhandling).
- Eriksen-Hietaniva, S. & Lampinen, E-K. 1992. Huipulle tähtävän harjoittelun toteutuminen eri lajiryhmissä urheilulukiojärjestelmässä. Jyväskylän yliopisto. Liikuntapedagogiikan pro gradu -tutkielma.
- Eräutuuli, M. & Leino, J. & Yli-Luoma, P. 1994. Kvantitatiiviset analyysimenetelmät ihmistieteissä. Rauma: West Point Oy.
- Granström, P-O. & Johansson, M. 1981. Forsöksverksamhet med kombination av gymnasiestudier och elitidrott. Delrapport 2. Idrottselevernas situation och utbildningsresultat. Umeå: Pedagogiska institutionen, Umeå universitetet.
- Granström, P-O. 1981. Forsöksverksamhet med kombination av gymnasiestudier och elitidrott. Delrapport 1. Elevrekrytering och urval åren 1977/78 och 1978/79. Umeå: Pedagogiska institutionen, Umeå universitetet.
- Johansson, M. 1981. Forsöksverksamhet med kombination av gymnasiestudier och elitidrott. Forsöksverksamhetens framväxt, några huvudresultat och sammanfattande reflexioner. Umeå: Pedagogiska institutionen, Umeå universitetet.
- Jyrinki, E. 1976. Kysely ja haastattelu tutkimuksessa. Hämeenlinna: Karisto.
- Kari, J. & Huttunen, J. 1981. Johdatus kasvatuksen ongelmien tutkimiseen. Keuruu: Otava.

- Karvonen L. & Suomela, K. 1996. Urheilulukiolaisen koulutus, ammatti ja urheilu-ura - urheilulukion seurantatutkimus. Jyväskylän yliopisto. Liikuntapedagogiikan pro gradu -tutkielma.
- Kemppainen, A. & Pulkkanen, A. 1989. Urheilun ja opiskelun yhteensovittaminen urheilulukiossa. Jyväskylän yliopisto. Liikuntapedagogiikan pro gradu -tutkielma.
- Kantola, H. 1988. Urheilija. Teoksessa Kantola, H. (toim.) Suomalainen valmennusoppi 1. Jyväskylä: Suomen Olympiakomitea.
- Koivisto, T. & Puro, R. 1993. Lukiolaisten opiskelu- ja liikuntamotivaatio. Tutkimus urheilulukiossa, liikuntapainotteisessa lukiossa ja niiden yhteydessä toimivissa lukioissa opiskelevista. Turun yliopisto Rauman opettajankoulutuslaitos. Projektitutkielma.
- Komulainen, A. 1993. Kristallipallon mukana maajoukkueeseen. Liikunta & tiede 30 (1), 9.
- Kosonen, P. A. 1992. Lukiolaisten ajankäyttö ja työmäärä. Jyväskylän yliopiston kasvatustieteiden tutkimuslaitoksen julkaisusarja A: 46.
- Kujala, A. 1986. Suomalainen urheilulukiomalli. Valmennus ja kuntoilu (7), 41-45.
- Kårhus, S. 1986. Topidrott & skolegang. En empirisk kartlegning av toptrenernes synspunkter på sentrale spørsmål i tilknytning til kombinasjonen toppidrett-skolegang. Oslo: Norges idrettshøgskole.
- Laakso, T & Rissanen, T. 1991. Urheilulukiolaisen koulumenestys ja siihen yhteydessä olevat tekijät. Jyväskylän Yliopisto. Kasvatustieteen pro gradu -tutkielma.
- Laakso, T. & Paavola, J. 1993. Urheilulukion merkitys nuoren urheilijan menestymiseen, harjoitteluun ja kehittymiseen. Jyväskylän yliopisto. Liikuntapedagogiikan pro gradu -tutkielma.

- Lindholm, H. 1990. Urheilulinjalla on varaa valita opinahjonsa, urheilulukion kautta siviiliin. *Valmennus & kunto* (3), 30-32.
- Mehtäläinen, J. 1998. Luokattomuuden syvintä olemusta etsimässä. Jyväskylän yliopiston koulutuksen tutkimuskeskuksen julkaisusarja A: 4.
- Niemi-Nikkola, K. 1998b. Suomen Olympiakomitean nuoriso-ohjelman uutisia. Nuoren urheilijan ura-valintojen vaikeutta. *Valmentaja* 4 (4), 27.
- Opetushallitus 1994. Lukion opetussuunnitelman perusteet.
- Patriksson, G. 1982. *Idrott och tävling. Analyser av tävlingsbegreppet och en historisk-komparativ studie av idrottstävlingen i en del olika typer av samhällen.* Mölndal: Institutionen för Pedagogik. Göteborgs Universitet.
- Patriksson, G. 1987b. *Elitidrott och utbildning, en international översikt.* Mölndal: Institutionen för Pedagogik. Göteborgs Universitet.
- Patriksson, G. 1989. *Combination of elite sport and upper secondary education. Results from a Swedish evaluation.* *International Journal of Physical Education* 26 (4), 23-25.
- Patriksson, G. 1990. *Combination of elite sport and upper secondary education. Results from a Swedish evaluation.* *International Journal of Physical Education* 26 (2), 23-28.
- Patriksson, G. 1995b. *The elite sports career. Invited paper presented at the "International Congress in Sports Medicine and Social Science in Athletics".* University of Göteborg: sport pedagogical reports 48.
- Pekkala, J. 1993. *Urheilijoiden keskiasteen opiskelun ja urheiluvalmennuksen yhdistäminen osana nuoren urheilijan uraa Suomessa.* Jyväskylän Yliopisto. Liikuntapedagogiikan pro gradu -tutkielma.

- Salminen, S. & Luhtanen, P. 1993. Jääkiekkoilija pärjää koulussakin. *Liikunta ja tiede* 30 (1), 4-8.
- Suhonen, P. 1988. *Suomalaisten arvot ja politiikka*. Juva: WSOY
- Suomalainen, M. & Telama, R. 1988. Urheilijan koulutustutkimus: lähtötilanteen selvitys. *Liikunta ja tiede* 25 (5), 242-246.
- Suomalainen, M. & Telama, R. 1989. Urheilulukiolaisen ajankäyttö. *Liikunta ja tiede* 26 (5), 236-241.
- Suomen Olympiakomitea 1998. *Nuoren Urheilijan Ura. Nuorten urheilijoiden koulutusmahdollisuudet 1998*. Helsinki: SLU-paino.
- Telama, R. 1996. Urheiluoppilaitosten ja urheilujärjestelmän arviointia. Julkaisussa S. Puttonen (toim.) *Arviointi ja kehittäminen, urheiluoppilaitosseminaari Jyväskylässä 13.-14.5.1996*. Keski-Suomen Läninhallituksen sivistysosaston julkaisuja: (4), 6-9.
- Tilastokeskus 1995, 4. Kivinen, O. & Rinne, R. *Koulutuksen periytyvyys. Nuorten koulutus ja tasa-arvo Suomessa*.
- Tilastokeskus 1996, 2. *Yleissivistävät oppilaitokset 1995*.
- Tilastokeskus 1997, 5. *Oppilaitostilastot 1997*.
- Tilastokeskus 1998. *Sijoittuminen koulutuksen jälkeen 1996*.
- Tilastokeskus 1998, 4. *Sijoittuminen koulutuksen jälkeen 1996*.
- Tilastokeskus 1998. *Koulutus Suomessa*.
- Viitanen, M. 1992. Urheilulukiolainen opiskelijana. *Liikunta & tiede* 29 (6), 18-19.

- Viitanen, M. 1993. Kokeilu päättyi hyviin tuloksiin, mutta opetusministeriö haluaisi urheilulukiot dieetille. *Liikunta ja tiede* 30 (6), 64-65.
- Vuento, S. & Vuolle, P. 1987. Onko elämää urheilu-uran jälkeen (Haastateltavana apulaisprofessori Pauli Vuolle). *Liikunta ja tiede* 24 (6-7), 282-283.
- Vuolle, P. 1977a. Suomalaisen huippu-urheilijan elämänura; perustietoja vuosina 1952-1972 huipulla olleiden suomalaisten urheilijoiden urheilu-urasta, sosiaalisesta taustasta, koulutuksesta, ammatista ja yhteiskunnallisesta osallistumisesta. Jyväskylän yliopisto: Liikunnan ja Kansanterveyden Edistämissäätiön Tutkimuslaitos. *Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja* 17.
- Vuolle, P. 1977b. Urheilu elämänsisältönä. Menestyneiden urheilijoiden elämänura kilpailuvuosina. Jyväskylän yliopisto: *Studies in Sport, Physical Education and Health* 10.
- Vuolle, P. 1987a. Huippu-urheilijan koulutus ja ammattiura. *Liikunta ja tiede* 24 (3), 146-151.
- Vuolle, P. 1987b. Huippu-urheilijan taustat avautuvat. *Valmennus ja kuntoilu* (1), 14-16.
- Vuolle, P. 1987c. Urheilijat ovat tyytyväisiä elämäänsä. *Valmennus ja kuntoilu* (2), 42-43.
- Väljärvi, J. & Tuomi, P. 1995. Lukio nuorten valintojen ja oppimisen ympäristönä. Jyväskylän yliopiston kasvatustieteiden tutkimuslaitoksen julkaisusarja A; 60.
- Väljärvi, J. 1990. Opintojen kulku ja siihen vaikuttavat tekijät lukiossa. Jyväskylän yliopiston kasvatustieteiden julkaisusarja A; 37.

Julkaisemattomat lähteet

Lehkonen, P & Blom, H. (toim.) 1992 a. Kesän 1992 urheilukokeiluraporttien kooste.

Opetushallitus

Niemi-Nikkola, K. 1998a. Suomen Olympiakomitean nuorisostipendiaattikyselyn alkuperäisaineisto.

Salpausselän lukion opinto-opas 1997-1998.

Salpausselän lukion kurssiopas 1997-1998.

Suomalainen, M., Herva, K. & Telama, R. 1988. Raportti urheilulukion rehtoreiden haastattelusta.

7.6.1998

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

LIITE 1.
LIIKUNTA-
KASVATUKSEN
LAITOS

ARVOISA VASTAANOTTAJA

Liikuntakasvatuksen laitos yhdessä Liikunnan ja kansanterveyden tutkimuskeskuksen kanssa jatkaa urheilulukiotutkimusta. Tämän tutkimuksen tarkoituksena on selvittää miten elämänurasi on muotoutunut lukio-opintojen jälkeen, ja millaiseksi nyt arvioit urheilulukion merkityksen itsellesi.

Lähetimme toukokuussa tutkimukseen liittyvän kyselyn Sotkamon, Mäkelänrinteen, Kuortaneen ja Salpausselän urheilulukioissa opiskelleille. Varmistaaksemme mahdollisimman suuren vastausmäärän, toteutamme uusintakyselyn. Kysely on tarkoitettu myös urheilulukion keskeyttäneille tai lukiosta muualle siirtyneille. Mikäli olet jo vastannut toukokuussa lähettämäämme kyselyyn, kiitos Sinulle. Muussa tapauksessa ole ystävällinen ja palauta kysely mielellään Juhannukseen mennessä oheisessa kuoressa ilman postimerkkiä. Vastaukset käsitellään luottamuksellisesti Jyväskylän yliopistossa. Voit vastata kyselyyn myös nimettömänä.

Vastauksesi on erittäin tärkeä, sillä sen avulla saadaan hyödyllistä tietoa urheilulukiojärjestelmästä urheilijan koulutuksen ja urheilu-uran kehittämiseksi.

YHTEISTYÖSTÄ KIITTÄEN

Risto Telama
Professori
Tutkimuksen johtaja

Jukka Leivo
Liikuntatieteiden opiskelija
p. 014-3784171

Postiosoite:	Puhelin:
PL 35	(014) 601 211
40351 Jyväskylä	Toimisto:
Käyntiosoite:	(014) 602 100
Seminaarinmäki	(014) 602 102
L-rakennus	Telefax:
	(014) 602 101

1. Nimi _____	_____	3
2. Sukupuoli (Leivo 1998)		
1 Mies 2 Nainen	_____	4
3. Olen kirjoittanut ylioppilaaksi vuonna _____ (Karvonen & Suomela 1996)	_____	6
4. Suoritin urheilulukion _____ vuodessa. (Leivo 1998)	_____	8
Vain urheilulukion keskeyttäneet vastaavat kysymyksiin 5-7, muut siirtyvät kysymykseen 8.		
5. Keskeytin lukion. Ympyröi lukuvuosi ja lukukausi (Leivo 1998)		
1. 2. 3. 4. 5. lukuvuoden 1 syksyllä 2 keväällä	_____	9
	_____	10
6. Keskeytettyäni urheilulukion siirryin _____	_____	11
(Karvonen & Suomela 1996, muutettu)		
7. Missä määrin seuraavat syyt vaikuttivat keskeyttämiseen tai siirtymiseen?		
Ole hyvä, laita ympyrä joka riville. (Karvonen & Suomela 1998, muutettu)		
	Ei lainkaan Vähän Kohtalaisesti Paljon Erittäin paljon	
Urheiluvalmennus ei kiinnostanut	1 2 3 4 5	_____ 12
Urheilumenestys ei vastannut odotuksia	1 2 3 4 5	_____ 13
Opiskelu ei kiinnostanut	1 2 3 4 5	_____ 14
Opintomenestys ei vastannut odotuksia	1 2 3 4 5	_____ 15
Työhön meneminen	1 2 3 4 5	_____ 16
Heikko taloudellinen tilanne	1 2 3 4 5	_____ 17
Siirryin täysipäiväiseksi urheilijaksi	1 2 3 4 5	_____ 18
Kotipaikkakunnan luokaton lukio mahdollisesti harjoittelun kotipaikkakunnalla	1 2 3 4 5	_____ 19
Vieraalle paikkakunnalle muuttaminen oli liian iso asia minulle	1 2 3 4 5	_____ 20
Muu syy, mikä? _____	_____	21

Kysymykset 8-24 koskevat **kaikkia**.

8. Mikä oli **pääasiallinen** asumismuotosi lukion aikana? (Leivo 1998)
- 1 Kotona, vanhempien luona
 - 2 Itsenäisesti, omassa tai vuokra-asunnossa
 - 3 Koulun asuntola
 - 4 Muu asumismuoto, mikä? _____ .__ 22
9. Peruskoulun päästötodistuksen kaikkien aineiden keskiarvo _____ (Leivo 1998) .__ 24
10. Lukion päästötodistuksen kaikkien aineiden keskiarvo _____ (Leivo 1998) .__ 26
11. Ylioppilastodistuksen yleisarvosana _____ (Leivo 1998) .__ 27
12. Kuinka tyytyväinen olit lukion koulumenestykseesi? (Leivo 1998)
- 5 Erittäin tyytyväinen
 - 4 Tyytyväinen
 - 3 Vaikea sanoa
 - 2 Tyytymätön
 - 1 Erittäin tyytymätön .__ 28
13. Helpottiko urheilulukio urheilun ja opiskelun yhdistämistä?(Karvonen & Suomela 1996)
- 5 Erittäin paljon
 - 4 Paljon
 - 3 Kohtalaisesti
 - 2 Vähän
 - 1 Ei lainkaan .__ 29
14. Koska olet valinnut lukiossa liikunnan laajan oppimäärän, onko muiden poisjääneiden aineiden takia seurannut ongelmia jatkokoulutuspaikkaa haettaessa?
(Karvonen & Suomela 1996)
- 1 Kyllä 2 Ei .__ 30
- Minkälaisia ongelmia? _____
- _____ .__ 31
- _____

15. Katsotko urheilu-urasi vaikuttaneen koulutusuraasi? (Karvonen & Suomela 1996)

- 5 Erittäin edistävasti
- 4 Edistävasti
- 3 Ei vaikutusta
- 2 Haitallisesti
- 1 Erittäin haitallisesti

__ 32

16. Luettele lukio-opintojen jälkeen suorittamasi opinnot/tutkinnot? (Leivo 1998)

__ 33

17. Mikäli opiskelet parhaillaan, mitä ja missä oppilaitoksessa? (Karvonen & Suomela 1996)

__ 34

18. Oletko tyytyväinen nykyiseen koulutustasooasi? (Leivo 1998)

- 5 Erittäin tyytyväinen
- 4 Tyytyväinen
- 3 En osaa sanoa
- 2 Tyytymätön
- 1 Erittäin tyytymätön

__ 35

(Karvonen & Suomela 1996, muutettu)

19. Mikä oli lajisi urheilulukiossa?

__ 37

(Karvonen & Suomela 1996, muutettu)

20. Mikä on ollut paras urheilutuloksesi tai sijoituksesi em. lajissa?

__ 38

21. Milloin se oli?

(Leivo 1998)

- 1 Ennen lukion aloittamista
- 2 Lukion 1. lukuvuoden aikana
- 3 Lukion 2. lukuvuoden aikana
- 4 Lukion 3. lukuvuoden aikana
- 5 Lukion 4. tai 5. lukuvuoden aikana
- 6 1-2 vuotta lukion jälkeen
- 7 3-4 vuotta lukion jälkeen
- 8 5 vuotta tai enemmän lukion jälkeen

__ 39

22. Millaiset olivat mielestäsi urheilumahdollisuutesi urheilulukiossa?

(Karvonen & Suomela 1996)

- 5 Erittäin hyvät
- 4 Hyvät
- 3 Kohtalaiset
- 2 Huonot
- 1 Erittäin huonot

__ 40

23. Arvioi urheilulukion vaikutuksia urheilu-urasi kannalta? (Leivo 1998)

- 5 Erittäin myönteinen
- 4 Myönteinen
- 3 Ei vaikutusta
- 2 Haitallinen
- 1 Erittäin haitallinen

__ 41

24. Nykyään olen (Karvonen & Suomela 1996)

- 1 Täysipäiväinen urheilija
- 2 Töissä
- 3 Olen töissä ja urheilen
- 4 Opiskelemassa
- 5 Opiskelen ja urheilen
- 6 Työtön
- 7 Muu, mikä? _____

__ 42

Kysymykset 25-28 täyttävät vain **ammattissa toimivat**.

Muut siirtyvät kysymykseen 29.

25. Missä ammatissa toimit tällä hetkellä? (Karvonen & Suomela 1996)

__ 44

26. Oletko tyytyväinen nykyiseen ammattiisi? (Karvonen & Suomela 1996)

- 5 Erittäin tyytyväinen
- 4 Tyytyväinen
- 3 En osaa sanoa
- 2 Tyytymätön
- 1 Erittäin tyytymätön

__ 45

27. Oliko sinulla ammatinvalintaongelmia? (Karvonen & Suomela 1996, muutettu)

- 1 Ei lainkaan
- 2 Jonkin verran
- 3 Paljon
- 4 Erittäin paljon

___ 46

Jos oli ongelmia, missä määrin seuraavilla tekijöillä oli vaikutusta?

Ole hyvä, laita ympyrä joka riville.

	Ei lainkaan	Vähän	Kohtalaisesti	Paljon	Erittäin paljon	
Huono koulumenestys	1	2	3	4	5	___ 47
Koulutuksen puute	1	2	3	4	5	___ 48
Liikunnan laajan oppimäärän vuoksi muiden aineiden poisjäänti	1	2	3	4	5	___ 49
Urheilu-ura	1	2	3	4	5	___ 50
Oma päättämättömyys	1	2	3	4	5	___ 51
Muut ongelmat, mitkä? _____						___ 52

28. Katsotko urheilu-urasi vaikuttaneen ammattiuraasi? (Karvonen & Suomela 1996)

- 5 Erittäin edistävästi
- 4 Edistävästi
- 3 Ei vaikutusta
- 2 Haitallisesti
- 1 Erittäin haitallisesti

___ 53

Kysymykset 29-33 koskevat **kaikkia**.

29. Oletko naimisissa? (Karvonen & Suomela 1996)

- 1 Kyllä
- 2 Ei

___ 54

30. Onko Sinulla lapsia? (Karvonen & Suomela 1996)

- 1 Kyllä
- 2 Ei

___ 55

31. Missä määrin urheilu-urasi on **hyödyttänyt tai rikastuttanut** elämäsi seuraavilla elämänaalueilla? **Ole hyvä, laita ympyrä joka riville.** (Vuolle 1977b, muutettu)

	Ei lainkaan	Vähän	Kohtalaisesti	Paljon	Erittäin paljon	
Ammattiura	1	2	3	4	5	__ 56
Taloudellinen asema	1	2	3	4	5	__ 57
Perhe-elämä	1	2	3	4	5	__ 58
Terveys	1	2	3	4	5	__ 59
Koulutus	1	2	3	4	5	__ 60
Ystävyysuhteet	1	2	3	4	5	__ 61
Seurustelu	1	2	3	4	5	__ 62
Muut harrastukset	1	2	3	4	5	__ 63
Henkilökohtainen vapaus	1	2	3	4	5	__ 64
Lomanvietto	1	2	3	4	5	__ 65
Muut urheilu-uran tuomat hyödyt?						__ 66

32. Missä määrin olet joutunut tekemään **uhrauksia** urheilu-urasi vuoksi seuraavilla elämänaalueilla? **Ole hyvä, laita ympyrä joka riville.** (Vuolle 1977b, muutettu)

	Ei lainkaan	Vähän	Kohtalaisesti	Paljon	Erittäin paljon	
Ammattiura	1	2	3	4	5	__ 67
Taloudellinen asema	1	2	3	4	5	__ 68
Perhe-elämä	1	2	3	4	5	__ 69
Terveys	1	2	3	4	5	__ 70
Koulutus	1	2	3	4	5	__ 71
Seurustelu	1	2	3	4	5	__ 72
Ystävyysuhteet	1	2	3	4	5	__ 73
Muut harrastukset	1	2	3	4	5	__ 74
Henkilökohtainen vapaus	1	2	3	4	5	__ 75
Lomanvietto	1	2	3	4	5	__ 76
Muita uhrauksia, mitä?						__ 77

TAULUKKO 1. Lukion koulumenestys (lukion päästötodistuksen kaikkien aineiden ka, kh) lukio-opintojen keston mukaan (t-testi)

Opintojen kesto				T-testi	Tilastollinen
	n	ka	kh		todennäköisyys
Kolme vuotta	114	8.49	0.67	2.39	p<.05
Yli kolme vuotta	105	8.27	0.76		

TAULUKKO 2. Lukion koulumenestys (lukion yleisarvosanan keskiarvo, kh) lukion pääasiallisen asumismuodon mukaan (t-testi)

				T-testi	Tilastollinen
	n	ka	kh		todennäköisyys
Kotona asuvat	126	3.9	1.4	2.25	p<.05
Kodin ulkopuolella asuvat	118	3.5	1.4		

TAULUKKO 3. Lukion koulumenestys (ylioppilastodistuksen yleisarvosanan ka, kh) eri lajiryhmissä (varianssianalyysi ja LSD-testi)

Laji				1-suuntaisen	LSD-testi
	n	ka	kh	var.analyysi	
				n	
(R1) Yleisurheilu	72	3.8	1.3	4.58** df=3, 241	**R2-R4
(R2) Maastohiihto	62	3.2	1.3		
(R3) Jalkapallo+ jääkiekko	25	3.5	1.2		
(R4) Muut	86	4.0	1.5		

TAULUKKO 1. Lukion päästötodistuksen keskiarvo lajin ja sukupuolen mukaan
(kaksisuuntainen varianssianalyysi)

Laji		Nainen	Mies	Yhteensä
Maastohiihto	ka	8.27	8.02	8.13
	kh	.61	.72	.68
	n	28	38	66
Yleisurheilu	ka	8.47	8.61	8.53
	kh	.87	.60	.77
	n	42	31	73
Jalkapallo & jäähkiekko	ka	8.10	8.01	8.02
	kh	.83	.50	.56
	n	5	20	25
Muut	ka	8.84	7.90	8.31
	kh	.61	.79	.85
	n	40	50	90
Yhteensä	ka	8.53	8.11	8.30
	kh	.75	.74	.77
	n	115	139	254
Anova:		F	df	p-arvo
	Sukupuoli	6.381	1, 246	.012
	Laji	4.424	3, 246	.005
	Sukupuoli & laji	8.158	3, 246	.000

TAULUKKO 2. Peruskoulun koulumenestys (peruskoulun päästötodistuksen kaikkien
aineiden ka, kh) urheilulukion suorittaneilla ja urheilulukion keskeyttäneillä
ja muuhun lukioon siirtyneillä (t-testi)

	n	ka	kh	T-testi	Tilastollinen todennäköisyys
Urheilulukion suorittaneet	222	8.79	0.61	2.39	p<.05
Urheilulukion keskeyttäneet ja muuhun lukioon siirtyneet	29	8.50	0.63		

TAULUKKO 1. Lukion päästötodistuksen keskiarvo lajin ja sukupuolen mukaan
(kaksisuuntainen varianssianalyysi)

Laji		Nainen	Mies	Yhteensä
Maastohiihto	ka	8.27	8.02	8.13
	kh	.61	.72	.68
	n	28	38	66
Yleisurheilu	ka	8.47	8.61	8.53
	kh	.87	.60	.77
	n	42	31	73
Jalkapallo & jäähkiekko	ka	8.10	8.01	8.02
	kh	.83	.50	.56
	n	5	20	25
Muut	ka	8.84	7.90	8.31
	kh	.61	.79	.85
	n	40	50	90
Yhteensä	ka	8.53	8.11	8.30
	kh	.75	.74	.77
	n	115	139	254
Anova:		F	df	p-arvo
	Sukupuoli	6.381	1, 246	.012
	Laji	4.424	3, 246	.005
	Sukupuoli & laji	8.158	3, 246	.000

TAULUKKO 2. Peruskoulun koulumenestys (peruskoulun päästötodistuksen kaikkien
aineiden ka, kh) urheilulukion suorittaneilla ja urheilulukion keskeyttäneillä
ja muuhun lukioon siirtyneillä (t-testi)

	n	ka	kh	T-testi	Tilastollinen todennäköisyys
Urheilulukion suorittaneet	222	8.79	0.61	2.39	p<.05
Urheilulukion keskeyttäneet ja muuhun lukioon siirtyneet	29	8.50	0.63		

TAULUKKO 1. Koulutustaso ja nykyinen opiskelupaikka

Suoritetut opinnot/tutkinnot	Ei opiskele/ lyhyt ammattillien kurssi	Nykyisin opiskelevat			Yhteensä
		Ammatillinen koulutus	Yliopisto/ korkeakoulu		
Ei suoritettuja opintoja/ lyhyt ammatillien kurssi	10 13% 10%	18 23% 56%	49 64% 71%	n=77 100% 39%	
Ammatillinen koulutus	58 72% 59%	14 17% 44%	9 11% 13%	n=81 100% 41%	
Yliopisto/korkeakoulu	30 73% 31%	- - -	11 27% 16%	n=41 100% 21%	
Yhteensä	98 49% 100%	32 16% 100%	69 35% 100%	n=199 100% 100%	

TAULUKKO 2. Koulutustason ja sukupuolen yhteydet (khin neliötesti)

Suoritetut opinnot/tutkinnot	Naiset		Miehet	
	n	%	n	%
Ei suoritettuja opintoja/tutkintoja	31	33	46	44
Ammatillinen koulutus	48	51	33	31
Yliopisto/korkeakoulu	15	16	26	25
Yhteensä (n=199)	94	100	105	100

$\chi^2 = 8.1, df = 2, p < .05$

TAULUKKO 1. Koulutustason ja lukio-opintojen keston yhteydet (khin neliötesti)

Suoritetut opinnot/tutkinnot	Kolme vuotta		Yli kolme vuotta	
	n	%	n	%
Ei suoritettuja tutkintoja/ lyhyt ammatillinen kurssi	24	29	40	52
Ammatillinen koulutus	36	44	22	29
Yliopisto/korkeakoulu	22	27	15	20
Yhteensä (n=159)	82	100	77	100

$Khii^2 = 8.6$, $df = 2$, $p < .05$

TAULUKKO 2. Nykyisin opiskelevien ja lukio-opintojen keston yhteydet (khin neliötesti)

Nykyinen opiskelu	Kolme vuotta tai vähemmän		Yli kolme vuotta	
	n	%	n	%
Ei opiskele parhaillaan/lyhyt ammatillinen kurssi	24	29	40	52
Ammatillinen koulutus	36	44	22	29
Yliopisto/korkeakoulu	22	27	15	20
Yhteensä (n=159)	82	100	77	100

$Khii^2 = 8.6$, $df = 2$, $p < .05$

TAULUKKO 3. Urheilulukiolaisen (Kuortane, Mäkelänrinne ja Sotkamo) suoritetut opinnot ja tutkinnot sekä parhaillaan opiskelevat koulutustason ja lajin mukaan (%)

	Suoritetut opinnot tai tutkinnot				Parhaillaan opiskelevat			
	Hi	Yu	Jp/jk	Muut	Hi	Yu	Jp/jk	Muut
Yliopisto/korkeakoulu	27	12	15	25	31	38	28	37
Ammatillinen koulutus	48	42	46	32	13	18	36	12
Ei suor. tutk./opint. tai lyhyt ammat. kurssi / ei opisk. parh.	25	46	39	43	56	44	36	52
Yhteensä	100	100	100	100	100	100	100	100

Hi = hiihto, Yu = yleisurheilu, Jp/jk = jalkapallo ja jääkiekko, Muut = kaikki muut lajit

TAULUKKO 1. Nykyään olen

	n	%
Täysipäiväinen urheilija	11	4
Töissä ja urheilen	56	20
Opiskelen ja urheilen	51	19
Urheilua jatkaneet yhteensä	118	43
Töissä	65	24
Opiskelemassa	51	19
Opiskelen ja töissä	28	10
Työtön	6	2
Muu	7	3
Urheilun lopettaneet yhteensä	157	57
Yhteensä	275	100

TAULUKKO 2. Parhaan urheilumenestyksen ajoittuminen urheilu-uralle

Ajankohta	n	%
Ennen lukiota	48	18
1. lukuvuoden aikana	41	16
2. lukuvuoden aikana	56	21
3. lukuvuoden aikana	38	14
4/5 lukuvuoden aikana	17	6
1-2 vuotta lukion jälkeen	36	14
3-4 vuotta lukion jälkeen	15	6
5 vuotta tai enemmän lukion jälkeen	13	5
Yhteensä	264	100

TAULUKKO 1. Paras urheilumenestys ja sen ajoittuminen urheilu-uralla

	Urheilumenestyksen ajoittuminen			Yhteensä
	Ennen lukiota	Lukion aikana	Lukion jälkeen	
Piirikunnallinen-/ divisioonataso	7 33% 15%	11 52% 7%	3 14% 5%	n=21 100% 8%
Kansallinen-/ SM-taso	36 22% 77%	94 57% 63%	34 21% 58%	n=164 100% 64%
Kansainvälinen taso	4 6% 9%	44 63% 30%	22 31% 37%	n=70 100% 28%
Yhteensä	47 18% 100%	149 58% 100%	59 23% 100%	n=255 100% 100%

TAULUKKO 2. Urheilulukio-opintojen keston ja urheilumenestyksen (%) yhteydet
(khin neliötesti)

Paras urheilutulos	Lukio-opintojen kesto		Yhteensä
	Kolme vuotta	Yli kolme vuotta	
pk/div-taso	14	7	11
kan/SM-taso	68	59	63
kv-taso	18	34	26
Yhteensä	100 (n=108)	100 (n=112)	100 (n=220)

$$K_{hii}^2 = 8.0, df = 2, p < .05$$

TAULUKKO 1. Urheilulukion suorittaneiden, muuhun lukioon siirtyneiden ja lukion kokonaan keskeyttäneiden tyytyväisyys lukion koulumenestykseen

Lukion koulumenestys	Urheilulukion suorittaneet		Muuhun lukioon siirtyneet		Lukion kokonaan keskeyttäneet	
	n	%	n	%	n	%
	Tyytymätön tai erittäin tyytymätön	32	14	14	47	12
En osaa sanoa	27	12	4	13	5	29
Tyytyväinen tai erittäin tyytyväinen	168	74	12	40	-	-
Yhteensä	221	100	30	100	17	100

TAULUKKO 2. Arvioi urheilulukion vaikutuksia urheiluun

	n	%
Erittäin haitallinen tai haitallinen	13	5
Ei vaikutusta	38	14
Myönteinen tai erittäin myönteinen	221	81
Yhteensä	272	100

TAULUKKO 3. Helpottiko urheilulukio opiskelun ja urheilun yhdistämistä?

	Naiset		Miehet	
	n	%	n	%
Ei lainkaan	6	5	-	-
Vähän tai kohtalaisesti	29	23	22	15
Paljon tai erittäin paljon	76	72	126	85
Yhteensä	126	100	148	100

TAULUKKO 1. Helpottiko urheilulukio opiskelun ja urheilun yhdistämistä?

	Urheilulukion suorittaneet		Muuhun lukioon siirtyneet	
	n	%	n	%
Ei lainkaa	2	1	3	10
Vähän tai kohtalaisesti	37	16	10	35
Paljon tai erittäin paljon	188	83	16	55
Yhteensä	227	100	29	100

TAULUKKO 2. Arvioi urheilulukion vaikutuksia urheiluun

	Urheilulukion suorittaneet		Muuhun lukioon siirtyneet	
	n	%	n	%
	Erittäin haitallinen tai haitallinen	8	4	3
Ei vaikutusta	27	12	10	36
Myönteinen tai erittäin myönteinen	191	95	15	52
Yhteensä	226	100	28	100